

Preventivní program ve výchově proti šikaně na ZŠ

Bc. Hana Okáníková

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana OKÁNÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H09441**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Preventivní program ve výchově proti šikaně na ZŠ**

Zásady pro vypracování:

Vyhledání, prostudování a zpracování odborné tematicky zaměřené literatury.
Ukotvení pojmů v oblasti zvolené problematiky.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace smíšeného výzkumu .
Zpracování dat získaných výzkumem a jejich interpretace.
Formulace závěru a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. Šikana ve škole, na ulici, doma. Vydání první. Praha : Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8

FIELDOVÁ, E.M. Jak se bránit šikaně Praha : Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2

GOLDMANOVÁ, U. Jak si nenechat ublížit. Praha : Portál 1995. ISBN 80-7178-413-3

KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7367-014-3

KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Vydání druhé. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-123-1

MATĚJČEK, Z. Po dobrém nebo po zlém?. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-85282-78-X

ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Mgr. Svatava Kašpárková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

20. ledna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

29. dubna 2011

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.2.2011

..... Houtora

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje problematice šikany na základních školách a její prevenci. V teoretické části jsou popsány definice šikany, dělení šikany, stádia, její protagonisté, postup při zjištění šikany i výchovná opatření. Je zde vysvětlen pojem kyberšikana, její projevy, nejčastější formy, výhody a rizika spojená s užíváním internetu, ochrana před kyberšikanou a možná řešení. Hlavní část je věnována prevenci šikany, druhům prevence, výchově v rodině jako místu prevence šikany, prevenci na úrovni škol, tříd a jednotlivců a také organizacím, které se zabývají problematikou šikany a kyberšikany, zákonům a právnímu řešení šikany. V závěru teoretické části jsou popsány preventivní programy realizované v ČR i v zahraničí.

V praktické části jsou analyzovány polostrukturované rozhovory a zpracovány dotazníky. Cílem je zjistit, jaký postoj zaujímají žáci 2.st. ZŠ na Hodonínsku k šikaně, zda a jak často se šikanou setkali, jaké používají ZŠ způsoby prevence, jak mají ZŠ začleněny preventivní programy do školního kurikula a zda a jak využívají spolupráce s ostatními institucemi.

Klíčová slova:

Šikana, kyberšikana, aktéři, agresori, oběti, prevence, druhy prevence, výchovný poradce, metodik prevence, Minimální preventivní program, internet, dotazník, rozhovor

ABSTRACT

The thesis deals with the issue of bullying in primary schools and its prevention. In the theoretical section describes the definition of bullying, bullying division, the stage of its protagonists, the procedure for detection of bullying and educational measures. There is explanation of cyberbullying, its manifestations, the most common forms, protection against cyberbullying and possible solutions. The main part is devoted to preventing bullying, types of prevention education in the family as a place of bullying prevention prevention at school level, classes and individuals and organizations that deal with bullying and cyberbullying, law and legal solutions to bullying. In conclusion the theoretical section describes the prevention programs implemented in the CR and abroad.

The practical part of the interviews are analyzed and processed questionnaires. The aim is to determine what attitude pupils 2.st. School bullying in the Hodonin towgether and how often bullying met, what methods of prevention used by elementary school, how school prevention programs included in school curricula, and whether andhow to use collaboration with other institutions.

Keywords:

Bullying, cyberbullying, actors, aggressors, victims, prevention, types of prevention, educational konsultant, methods of prevention, minimal prevention program, internet, questionnaire, interview

Chtěla bych upřímně poděkovat své vedoucí práce Ing. Mgr. Svatavě Kašpárkové, Ph D. za inspiraci, připomínky, rady a odbornou pomoc při vedení diplomové práce. Můj dík patří také mým rodičům za všestrannou podporu a porozumění.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	13
I TEORETICKÁ ČÁST	15
1 ŠIKANA	16
1.1 DEFINICE ŠIKANY	17
1.2 ŠIKANA Z HISTORICKÉHO POHLEDU	18
1.3 ŠIKANA NEBO ŠKÁDLENÍ.....	19
1.4 DĚLENÍ ŠIKANY	19
1.5 STÁDIA ŠIKANY	19
1.6 PROTAGONISTÉ ŠIKANY	20
1.6.1 Typy agresorů.....	20
1.6.2 Typy obětí.....	21
1.6.3 Charakteristika přihlížejících - mlčící většiny.....	22
1.7 STATISTIKY VÝSKYTU ŠIKANY	22
1.8 POSTUP PŘI ZJIŠTĚNÍ ŠIKANY NA ŠKOLE	23
1.9 VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ.....	24
2 KYBERŠIKANA	26
2.1 PROJEVY KYBERŠIKANY	27
2.2 KYBERŠIKANA A ŠIKANA	27
2.3 NEJČASTĚJŠÍ FORMY KYBERŠIKANY.....	29
2.4 VÝHODY A RIZIKA SPOJENÁ S POUŽÍVÁNÍM INTERNETU	29
2.5 OBRANA PŘED KYBERŠIKANOU	30
2.6 ŘEŠENÍ KYBERŠIKANY	31
3 PREVENCE ŠKOLNÍ ŠIKANY	33
3.1 DRUHY PREVENCE ŠIKANY	33
3.2 VÝCHOVA V RODINĚ JAKO MÍSTU PREVENCE ŠIKANOVÁNÍ	34
3.2.1 Výchovné styly.....	36
3.3 PREVENCE NA ÚROVNI ŠKOLY JAKO CELKU	36
3.3.1 Šikanu v dětských kolektivech lze omezit	38
3.4 PREVENCE NA ÚROVNI JEDNOTLIVÝCH TŘÍD	39
3.5 PREVENCE NA ÚROVNI JEDNOTLIVCŮ	40
3.6 SCHÉMA PREVENCE ŠKOLNÍCH ŠIKAN	40
3.7 SPOLUPRÁCE ŠKOLY SE SPECIALIZOVANÝMI INSTITUCEMI	41
3.8 ORGANIZACE A INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU ŠIKANY.....	42
3.8.1 Komunitní aktivity	42
3.8.2 Nevládní organizace (občanská sdružení, nadace).....	43

3.8.3	Ze zákona pomáhající instituce	44
4	ŠIKANA A ZÁKONY	47
4.1	ZÁKONY, S NIMIŽ SE MŮŽEME PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY SETKAT.....	48
4.2	PRÁVNÍ ŘEŠENÍ ŠIKANY	48
5	PREVENCE V PROJEKTECH.....	50
5.1	PROJEKTY PREVENCE REALIZOVANÉ V ČR	50
5.1.1	Projekt minimalizace šikany	50
5.1.2	Silní bez násilí	53
5.1.3	Pomoc online.....	54
5.1.4	Projekt E-bezpečí a Centra PRVOK 2009	55
5.2	PROJEKTY EVROPSKÉ UNIE.....	58
5.2.1	První rozsáhlá školní intervenční kampaň byla zahájena v roce 1983 v Norsku.	58
5.2.2	Projekt CHIPS „ChildLine in Partnership with Schools“	59
5.2.3	Projekt Safer internet v ČR	60
5.2.4	Projekt OECD	61
5.2.5	Daphne III.....	61
II	PRAKTICKÁ ČÁST	63
6	PROJEKT VÝZKUMU	64
6.1	CHARAKTERISTICKÉ RYSY JEDNOTLIVÝCH PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ PROTI ŠIKANOVÁNÍ NA SLEDOVANÝCH ZŠ.....	64
6.1.1	Minimální preventivní program školy č.1	64
6.1.2	Minimální preventivní program školy č.2.....	65
6.2	CÍL VÝZKUMU	66
6.3	FORMULACE HYPOTÉZ.....	66
6.4	METODY A PRŮBĚH VÝZKUMU	67
6.5	RESPONDENTI.....	68
6.6	PŘEDVÝZKUM.....	68
6.7	PODMÍNKY VÝZKUMU.....	69
6.8	ADMINISTRACE DOTAZNÍKU A ROZHOVORU.....	70
7	FREKVENČNÍ A DISTRIBUČNÍ ANALÝZA ÚDAJŮ ZÍSKANÝCH VÝZKUMEM	71
8	OVĚŘENÍ HYPOTÉZ.....	99
9	VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ	100
9.1	KATEGORIZOVANÝ SEZNAM KÓDŮ	100
9.2	ANALYTICKÉ PŘÍBĚHY	100
9.2.1	Analytický příběh č. 1	100
9.2.2	Analytický příběh č.2	101
10	INTERPRETACE ODPOVĚDÍ NA OTÁZKY FORMULOVANÉ V DÍLČÍCH CÍLECH.....	103

ZÁVĚR	105
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	107
SEZNAM GRAFŮ	112
SEZNAM TABULEK.....	113
SEZNAM PŘÍLOH.....	116

ÚVOD

Ten, kdo se někdy setkal se šikanou, ať už na vlastní kůži nebo třeba prostřednictvím svého dítěte, které někdo šikanoval a poznal traumata, kterým musel čelit a se kterými se snažil vyrovnat, jistě o závažnosti problematiky šikanování nepochybuje.

Šikanování je v dnešní společnosti všudypřítomné a můžeme se s ním setkávat v průběhu celého života. Může začít již v rodině mezi sourozenci, pokračovat ve škole, v zájmových skupinách, v zaměstnání (mobbing a bossing), ale i v partnerských vztazích, mezi nájemníky domu a může končit třeba týráním seniorů v rodině nebo v domově důchodců.

Šikanování žáka spolužáky není žádnou novinkou, může se vyskytnout na každé škole a jejím terčem se může stát i dítě tělesně a duševně vyspělé, s velmi dobrým rodinným zázemím. V současné době již zdaleka není jen záležitostí období puberty a adolescence, ale posunuje se i do období mladšího školního věku a přibývá v ní bezohlednost i brutalita.

Autor knihy „*Bolest šikanování*“ Michal Kolář považuje šikanování za nebezpečně rozbujelou sociální nemoc, jejímž důsledkem je poškozování zdraví člověka. Poukazuje na obrovský výskyt domácího násilí, nebo současný podnikatelský rejstřík, který zahrnuje zavražďování, mučení nebo vraždy na objednávku.

Důvodem, proč jsem si zvolila pro svou diplomovou práci právě toto téma je nejen to, že jsem chtěla proniknout do této problematiky a zorientovat se v možnostech a způsobech řešení šikany ale i to, že pracuji jako vychovatelka na základní škole a už na I. stupni se setkávám s nemalými projevy agresivity.

Cílem této diplomové práce je v teoretické části kompletace a zpracování odborné, tematicky orientované literatury k problematice šikany a pojmové zakotvení dané problematiky.

Moje diplomová práce prezentuje na základě studia odborné literatury, dotazníkového šetření, rozhovorů a analýzy dokumentů, jaký zaujímají žáci 2.st. ZŠ na Hodonínsku postoj k šikaně, zda a jak často se šikanou setkali, jaké používají ZŠ způsoby prevence a zda využívají spolupráce s ostatními institucemi. Práce je rozdělena na dvě části. Na část teoretickou a část praktickou.

Teoretickou část tvoří pět kapitol. V úvodní kapitole popisují pojem, historii a definice šikany, její dělení, stádia a protagonisty šikany. Zabývám se zde statistikou výskytu šikany,

postupem při zjištění šikany a výchovnými opatřeními. Ve druhé kapitole jsem se věnovala kyberšikaně, v podkapitolách se zabývám projevy kyberšikany, specifickými znaky kyberšikany, nejčastějšími formami kyberšikany, výhody a nevýhody spojené s užíváním internetu, obranou a řešením kyberšikany. Ve třetí kapitole se věnuji prevenci a řešení školní šikany. Je zde vysvětlen význam prevence, podkapitoly se věnují druhům šikany, výchově v rodině jako místu prevence šikanování, schématu prevence školní šikany, prevenci na úrovni škol, jednotlivých tříd a jednotlivců. Čtvrtá kapitola obsahuje názvy zákonů, s nimiž se můžeme při řešení šikany setkat a právní řešení šikany. V páté kapitole uvádím několik projektů, které byly s úspěchem realizovány na českých i zahraničních školách.

Empirická část popisuje cíle a metody výzkumu, stanovuje hypotézy a charakterizuje skupinu respondentů. Významnou část tvoří analýza dotazníkového šetření, která pomocí tabulek, grafů a slovních komentářů předkládá výsledky ověřených hypotéz a cílů výzkumu. V závěrečné části jsou zpracovány pomocí otevřeného kódování rozhovory s metodiky prevence dvou základních škol.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANA

Slovo šikana pochází z francouzského slova „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování a pronásledování. Pojem šikana u nás zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první promluvil veřejně o existenci šikany v armádě. <<http://primarniprevence.cz/index.php?p=3&sess=&disp=texty&offset=171&list=171&show=100239>, 28.1.2011>

Jedním z důležitých znaků šikany je nepoměr sil mezi agresorem a obětí. Typickým znakem šikany je také samoučelnost převahy agresora nad obětí. Tato samoučelná převaha odlišuje šikanu od běžných „šarvátek“ mezi spolužáky. Hovoříme-li o šikaně, musí existovat agresor, oběť a také prostředí, ve kterém se šikana uskutečňuje. Šikanování je velmi vážný a společensky nebezpečný jev, který ohrožuje oběť nejen fyzicky ale zejména psychicky. Proto nesmíme šikanu přehlížet nebo dokonce zlehčovat, ale musíme ji chápat jako poruchu vztahů. A to nejen mezi agresorem a obětí. Šikana vzniká tam, kde existují nezdravé vztahy ve skupině, ve třídě, nebo tam, kde je silná diferenciací na silné a slabé. Ve školních kolektivech existuje vážné nebezpečí že i pedagog, často neúmyslně, ale mnohdy záměrně dá „zelenou“ silnějšímu jedinci, který pak začne vykonávat to, co vede k šikaně. Problém šikany tedy nelze léčit jako problém vztahu mezi agresorem a obětí, aniž bychom léčili celou skupinu. To je jedna z nejčastějších chyb, ke které při řešení problému šikany dochází. <<http://www.poradenskecentrum.cz/sikana.php>, 29.1.2011>

Pokud bychom si položili otázku, kolik je šikany mezi školními dětmi odpovědět na ni by bylo velmi těžké. Přestože je šikana velmi závažná, zůstává před dospělými často velmi dlouho utajena nebo se na ni vůbec nepřijde. Zůstává skryta i navzdory tomu, že lehčí formou a počátečním stadiem šikany je zasažena velká část školní populace. A mnohdy i učitelé, kteří tuší, že se v jejich třídě někomu ubližuje, raději o věcech nemluví, pomyslí si, že to patří k životu a že si to děti musejí vyřídit mezi sebou. „*Navíc většina učitelů vidí v šikaně – někdy právem své selhání, nepřízná ji rodičům a nesvěří se sni ani kolegům*“.
(Říčan, 1995, s. 13)

„*Šikanu nestačí odsuzovat, nestačí ji ani potírat. Především je třeba jí rozumět. Neexistuje totiž nějaký jednotný, vždy použitelný, vyčerpávající recept, co s ní, jak na ni*“.
(Říčan, 1995, s.11). Tak jako je jiná každá škola, třída, osobnost dítěte ať už osobnost oběti či

agresora, je také odlišný každý případ šikany a proto vyžaduje každý případ trochu odlišný přístup.

1.1 Definice šikany

Přesná definice šikany neexistuje a mohlo by se zdát, že na přesné definici šikany příliš nezáleží každý přece ví, o co jde a hlavní věc je umět si se šikanou poradit, umět ji vyřešit. Tak jednoduché to však není, pro praxi je rozhodující poznat závažnost problému a mít jak dostatek informací tak i odvahu k jejímu řešení.

Šikana je zformulována v mnoha definicích.

Metodickým pokyn MŠMT č. 28 275/2000-22 uvádí definici šikany takto: „*Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věci druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků*“.

Pavel Říčan ve své knize „*Agresivita a šikana mezi dětmi*“ uvádí definici šikany se kterou pracují přední britští badatelé: „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů*“ (Říčan, 1995, s. 26)

Michal Kolář se dívá na šikanování jako na nemocné, nebo-li patologické chování, jehož hlavní rysy popisuje následovně: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci*“ (Kolář, 2001, s. 27)

Mezinárodně uznávaný „otec“ psychologického výzkumu šikany a průkopník jejího potírání, norský profesor Dan Olweus definoval školní šikanu takto „*Žák, resp. student, je šikanován čili viktimizován, když je vystaven opakovaně a po určitou dobu negativním akcím ze strany jednoho nebo více žáků, resp. Studentů*“ (Olweus, 1993, s. 9, podle původní švédské publikace z roku 1973). Olweus tuto definici doplňuje výčtem „negativních akcí“, které má na mysli. „*Podle něj jde o záměrné jednání (i neúspěšný pokus o takové jednání) působící bolest nebo diskomfort, tedy o jakoukoli agresi*“. (Říčan, Janošová, 2010, s. 137)

1.2 Šikana z historického pohledu

Šikana byla zpočátku chápána jako akce poměrně velké skupiny, která ubližuje jedinci, protože nějakým způsobem zasáhl do její činnosti. Školní šikanování je velmi starý jev, jistě starý jako šikana sama. Jeho existence dlouho unikala pozornosti pedagogů i ostatních odborníků v celém světě. Velkou vlnu zájmu vyvolaly až události v sedmdesátých letech ve Skandinávii. Zásahu na tom měl především norský profesor Dan Olweus, který výzkumně prokázal obrovskou rozšířenost šikanování ve školách. Už tehdy upozorňoval, že šikana je pravděpodobně nejrozšířenější z problémů, které ohrožují duševní a mravní vývoj školních dětí. Školské úřady v Norsku ignorovaly Olweusovy výsledky až do podzimu 1982, kdy jedny noviny zveřejnily tři případy sebevražd chlapců ve věku 10-14 let v severním Norsku, jejichž příčinou byla brutální šikana od vrstevníků. Tato událost přiměla ministerstvo školství k tomu, aby iniciovalo kampaň proti šikaně na základních školách. Výzkum zůstal omezen na Skandinávii až do konce osmdesátých let, kdy se začaly objevovat články a knihy s touto tematikou také v Japonsku, Anglii, Holansku, Kanadě, USA a Austrálii. Ve všech těchto zemích se potvrdila existence školní šikany jako závažného problému. (Říčan, Janošová, 2010)

V posledních letech se již konají evropské konference věnované speciálně školnímu šikanování. Ta poslední se konala v roce 1998 v Londýně. Zastoupeny byly země Anglie, Belgie, Finsko, Francie, Holansko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Skotsko, Španělsko. (Kolář, 2001)

U nás se již dlouhodobě věnuje problému školní šikany zkušený praktik Michal Kolář, který již v osmdesátých letech minulého století řešil velmi vážné případy šikany na

odborných učilištích a je dodnes vyhledávaným poradcem při nejtěžších případech šikany na školách. (Říčan, Janošová, 2010)

1.3 Šikana nebo škádlení

Někdy může být těžké určit, kde je hranice mezi nevinným škádlením a šikanováním. Pojem šikany bývá často rozšiřován, jsou do něho zahrnovány různé druhy jednání, které nějakým způsobem druhé poškozují, ale neodpovídá definici. Jsou to například rvačky mezi přibližně stejně silnými žáky, nebo vydírání celé třídy skupinou rváčů. Škádlení je mezi žáky běžná zábava a zároveň důležitá škola sociální komunikace, vzájemného poznávání a sbližování. (Říčan, Janošová, 2010)

Problém určení této hranice je v tom, že co je pro jednoho žáka dobrá legrace, kterou s potěšením oplácí, to může jiného, citlivějšího žáka urážet nebo ponižovat. Hlavní rozdíl je v tom, že při škádlení je mezi aktéry vyrovnaný poměr sil. Škádlení je legrace a zábava pro obě strany, naproti tomu, šikanou se baví pouze agresor.

1.4 Dělení šikany

Přímá šikana spočívá

- v násilí všeho druhu například v bití, kopání, bodání, pálení, ponižující tělesné manipulaci, poškozování a braní osobních věcí aj.
- ve slovním napadání jako jsou například posměšky, urážky, nadávky
- v zotročování, oběť je násilím nucena konat něco ponižujícího nebo trestného

Nepřímá šikana spočívá v sociální izolaci oběti, kterou spolužáci vyloučí z veškeré činnosti skupiny. Obě formy šikany se velmi často kombinují.

1.5 Stádia šikany

Jednotlivá stádia šikanování vyžadují odlišné postupy při nápravě, proto je nutná jejich přesná diagnostika.

První stádium – zrod ostrakismu

Jde o mírné, formy násilí, velmi často psychické násilí, kdy se okrajový člen skupiny cítí neoblíbený, a nikým neuznávaný, ostatní ho více či méně odmítají, pomlouvají, spřádají proti němu intriky, vymýšlí na jeho účet "drobné" legrácky apod. Taková situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje. (Vágnerová, 2009)

Druhé stádium – přitvrzování manipulace, počátky fyzické agrese

Ve skupině stoupá napětí a ostarkizování žáci slouží jako ventil. Manipulace přitvrzuje a objevují se první příznaky agrese.

Třetí stádium – vytvoření jádra

Nastává klíčový moment, vytváří se skupina agresorů, šikana už není nahodilá, ale systematická. Jádro agresorů začíná spolupracovat.

Čtvrté stádium – většina přijímá normy agresorů

Normy agresorů jsou přijaty většinou třídy a stanou se nepsaným zákonem. V tomto stádiu se už jen málokdo dokáže postavit agresorům. I mírní a ukáznění žáci se mohou začít chovat krutě.

Páté stádium - totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni žáci ve třídě. Šikanování se stává skupinovým programem. „*Totalita neboli dokonalá šikana se v současné době může objevit i ve třídách základních škol*“. (Vágnerová, 2009, s. 83)

1.6 Protagonisté šikany

Hlavními protagonisty šikany jsou: agresoři a oběti, za třetí skupinu lze považovat mlčící většinu (přihlízející, nezúčastnění).

1.6.1 Typy agresorů

Hrubián – primitivní, impulzivní s kázeňskými problémy a narušeným vztahem k autoritě, může být zapojený do gangů, páchající trestnou činností. Šikanuje tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost.

Specifika rodinné výchovy – V rodině útočníka se často objevuje agresora a brutalita u rodičů.

Slušňák – Kultivovaný, narcistický, úzkostný, zdánlivě slušný. Mohou se u něj projevovat i sadistické tendence. Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy- V rodině se často uplatňuje důsledný a náročný přístup

Srandista – Zábavný, oblíbený, optimistický, dobrodružný, výmluvný a vlivný. Poskytuje divadlo a krutou zábavu jenom proto, že má zajištěné „publikum“. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních.

Specifika rodinné výchovy – Absence duchovních a mravních hodnot v rodině. V chování rodičů lze předpokládat častější ironizující postoje, sarkasmus a výrazný smysl pro „černý humor“. (Vágnerová, 2009)

1.6.2 Typy obětí

Charakterizovat oběti není snadné, může se jí stát kdokoli. Nejčastěji se však obětí šikany stávají děti vyrůstající v rodině s příliš ochrannou výchovou, která nevede dítě k samostatnosti, nebo děti z rodin, kde se vyžaduje bezmezná poslušnost.

Rizikové faktory a projevy v chování obětí šikany:

- Jakákoli odlišnost, která prohlubuje problémy se sebe přijetím, nejistotu a zvyšuje zranitelnost jedince.
- Příliš ochranná výchova – mazlíčci
- Sociální neobratnost, která často způsobuje jejich neoblíbenost
- Osobnostní výjimečnost a nadání
- Preference alternativního životního stylu
- Projevované náboženské postoje
- Zdravotní, případně psychický handicap
- Příslušnost k minoritě
- Sociálně znevýhodněné prostředí

- Stav související s přestupem do nové skupiny

(Vágnerová, 2009)

V mnoha případech však může za výběr oběti pouhá náhoda. Dítě je v nesprávnou dobu na nesprávném místě nebo se jen podobá někomu, koho agresor nesnáší.

1.6.3 Charakteristika přihlížejících - mlčící většiny

„Pro přihlížející kolektiv je konané bezpráví znamením, že agresivní chování je vlastně normální, protože ani dospělí s tím nic nedělají. Přihlížející lze charakterizovat jako skupinu jedinců s nedostatečnou nebo snižující se mírou občanské statečnosti s rozptýlenou zodpovědností“. (Vágnerová, 2009, s. 86)

Velké nebezpečí spočívá v tom, že se netýká pouze bezprostředních účastníků, ale všech přítomných, kteří se ocitají v procesu prorůstání vztahové patologie a jako takový na násilí neupozorní, oběť nebrání, agresory nezastaví, později násilí tolerují a v pokročilých stádiích šikany se do ní někdy i aktivně zapojují. (Vágnerová, 2009)

1.7 Statistiky výskytu šikany

Spolehlivé stanovení výskytu šikany ve školách je velmi obtížné, protože se učitelé dozvídají pouze o malém procentu případů. Většina odhadů tedy vychází ze subjektivních pozorování. Například studie, kterou provedli Austin a Jesepeh (1996) ve 425 základních školách v oblasti Merseyside mezi žáky ve věku 8 až 11 let. Pomocí vlastní klasifikační škály pak označili 9 % žáků za pouze šikanující, 22 % žáků za oběti, 15 % žáků za šikanující i oběti a 54 % žáků nepatřilo ani mezi šikanující, ani mezi oběti. Jiný průzkum mezi 2623 žáky vedený Whiteneym a Smithem (1993) v Sheffieldu označil 10 % žáků v základních školách a 4 % žáků na středních školách za šikanované “minimálně jedenkrát týdně“.

Studie Boultona a Underwooda (1992) mezi 296 žáky ve věku 8 až 12 let v hrabství Yorkshire také odhalila podíl šikany odehrávající se cestou do školy a ze školy (udává 25 % žáků) a na ulicích a v přilehlých parcích a hřištích v místě bydliště (udává 32 % žáků).

Odlišně lze chápat také to, co je za šikanu považováno. Buton (1997) uskutečnil průzkum mezi učiteli ze 138 základních a středních škol na severozápadě Anglie. Zeptal se učitelů,

kteřé určité chování považují za šikanu. 97 % z nich souhlasilo s tím, že šikana je slovní zastrašování, 48 % považovalo za šikanu „vyloučení jedince z kolektivu“. Tyto rozdílné výsledky naznačují, že jsou-li učitelé konfrontováni s oznámením určitého školního incidentu, nejsou v mnoha případech schopni posoudit, zda se jedná o šikanu a v některých případech mohou dokonce různí učitelé dojít k různým závěrům. (Kyricou, 2003)

Jak uvádí autor až 20 % žáků se v určité etapě svého školního života stane obětí vážné šikany, trvalým vysmíváním a nadáváním počínaje, fyzickými útoky a násilnými činy konče. Posouzení závažnosti šikany nezávisí jen na způsobu šikany, ale hlavně na dopadu na oběť. Například Weaver (2000) uvádí případovou studii dospívající dívky, u níž se poté, co se ve škole stala obětí citového týrání vyvinuly příznaky podobné příznakům posttraumatické stresové poruchy. Z toho vyplývá, že i drobné opakované šikanování může v některých případech předcházet reakci, která se rovná náhlé traumatické události. (Kyricou, 2003)

1.8 Postup při zjištění šikany na škole

Pětikroková strategie vyšetřování, tj. strategie první pomoci, jak ji popisuje Michal Kolář (2001, s. 113 - 115). Tato strategie je univerzální, lze ji použít ve všech případech první pomoci.

1. Rozhovor s informátory a oběťmi
2. Nalezení vhodných svědků
3. Individuální případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů!)
4. Zajištění ochrany obětem
5. Rozhovor a agresory, případně konfrontace mezi nimi

U běžných šikan jsou všechny tyto kroky nezbytné, žádný z nich nelze úplně vynechat. Úkolem strategie první pomoci je zmapování vnějšího obrazu šikanování. V praxi to znamená, že musíme nalézt odpovědi na následující otázky:

Kdo je obětí, případně kolik je obětí?

Kdo je agresorem, kolik je agresorů, kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník?

Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?

K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?

Jak dlouho šikanování trvá?

Nejdůležitější je vypracování přehledu hlavních typů agresorů (iniciátorů, aktivních účastníků a agresorů, kteří jsou současně oběti) poznamenat si přesné údaje kdy, kde, jak a komu co udělali. To je důležité nejen pro úspěšné uplatnění metody vnějšího nátlaku, ale i pro pedagoga, aby byl chráněn před stížnostmi rodičů agresorů, kteří chtějí chránit své děti za každou cenu. (Bendl, 2003)

Účastní-li se šikanování většina skupiny a jejich normy jsou skupinou přijímány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník - specialista na problematiku šikanování (z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, krizového centra apod.) <<http://www.sikana.cz/msmt-pok2000.html>, 2.2.2011>

1.9 Výchovná opatření

Běžná výchovná opatření:

- Domluva třídního učitele, informace rodičům
- Napomenutí a důtka třídního učitele
- Důtka ředitele
- Snížená známka z chování.
- Převedení do jiné třídy, pracovní či jiné výchovné skupiny
- Podmínečné vyloučení a vyloučení ze studia (jen SŠ)
- Doporučení rodičům zainteresovaných dětí vyhledat odbornou pomoc (SVP, psycholog apod.)

Výchovná opatření v mimořádných případech :

- Doporučení rodičům umístit dítě do pobytového oddělení SVP

- Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Vyrozumění policejního orgánu, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.

(Prevence, 2006, ročník III, č. 6, s. 10 - 11)

2 KYBERŠIKANA

S rozvojem komunikačních prostředků, ať už se jedná o mobily nebo Internet, dostává šikana nový rozměr. Objevuje se nová forma ubližování – kyberšikana (cyber bullying, online bullying).

Kyberšikanu definujeme jako zneužití informačních komunikačních technologií, zejména mobilních telefonů a internetu k činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy. Je to tedy jedna z forem šikany. Má na oběť podobné účinky jako šikana reálná, ale namísto fyzického násilí a urážek využívá moderní komunikační prostředky. Nejobvyklejšími projevy jsou zasílání urážlivých nebo výhružných emailů a textových zpráv, zveřejňování ponižujících materiálů na Internetu. Často se kombinuje s fyzickým násilím, zesměšňováním či šikanou se sexuálním podtextem. Bohužel se často šíří mezi těmi, kteří ještě neumí rozeznat vtip od reality. Děti a mladí lidé za těmito projevy, totiž šikanu vůbec vidět nemusí. A protože nepoznají, že se jedná o šikanu, neví, jak se s ní vypořádat, cítí se osamělé a mají pocit, že lidé kolem nich jejich problém nepochopí. Úkolem společnosti by mělo být zaměřit se nejen na prevenci, ale i na to, aby se oběti kyberšikany naučily tyto problémy řešit.

<<http://www.lupa.cz/clanky/kde-konci-legrace-a-zacina-kybersikana/> 29.1.2010>

Internet a další komunikační technologie přitahují hlavně mladé lidi, kteří mohou u počítačů trávit celé hodiny. Internet jim poskytuje neomezené pole působnosti. Na počítači mohou hrát hry, přehrávat filmy a hudbu nejrůznějších žánrů, chatovat, seznamovat se apod. I velmi mladí uživatelé v dnešní době rozumějí počítačům často mnohem lépe, než jejich rodiče a umějí je dokonale využívat. Mnoho dětí se však nemusí být schopno bránit rizikům která mohou tyto moderní technologie přinášet. Pro komunikační technologie totiž platí, že stejně tak jako mohou být smysluplně využívány, mohou být i nebezpečně zneužívány. A právě konkrétním příkladem zneužití moderních technologií je kyberšikana.

S kyberšikanou se můžeme setkat kdykoli a kdekoli a může se šířit velmi rychle a nabýt takových rozměrů, které nejsou u ostatních forem tohoto jevu myslitelné. Kyberšika se navíc **nemusí odehrávat opakovaně**, stačí když agresor např. vyvěsí na web fotku oběti, tu si už kdokoli může zkopírovat a rozšířit dál po světě, ještě dříve než ji poskytovatel serveru stačí stáhnout. <<http://proti-sikane.saferinternet.cz>, 14.2.2011>

2.1 Projevy kyberšikany

- Zaslání výhrůžných, zstrašujících, zesměšňujících nebo jinak ztrapňujících zpráv či pomluv – e-mail, SMS, chat, ICQ, Skype)
- Pořizování zvukových záznamů, videí, či fotografií jejich upravování a následné zveřejňování s cílem poškodit zachycenou osobu.
- Vytváření internetových stránek, které urážejí, pomlouvající ponižují konkrétní osobu (blogy a jiné www.stránky)
- Zneužívání cizího účtu
- Vydírání pomocí mobilního telefonu nebo internetu
- Obtěžování a pronásledování voláním, psaním zpráv nebo prozváněním

2.2 Kyberšikana a šikana

Kyberšikana a tradiční šikana mají společný cíl a tím je někomu ublížit, ať už fyzicky nebo psychicky. Kyberšikana může začít jako tradiční šikana nebo se mohou prolínat a doplňovat. Jako příklad můžeme uvést nahrávání fyzického týrání spolužáka.

Moderní technologie (internet, mobilní technologie) nám umožňují pohybovat se ve virtuálním světě, který se liší od reálného světa. Tak, jako se liší virtuální svět od světa reálného, liší se kyberšikana od tradiční šikany. Ve virtuálním světě mohou být lidé anonymní, mohou komunikovat, aniž by byli zatíženi společenskými rolemi, svými fyzickými nedostatky, psychickými bloky plynoucími z osobního kontaktu s lidmi, mohou vzájemně komunikovat, i když nejsou fyzicky přítomni, a pokud s někým v kontaktu být nechtějí, mohou komunikaci snadno ukončit. To jsou jen některé z možností, které nám technologie nabízejí. Záleží jen na nás, jak se k těmto možnostem postavíme, zda je využijeme, či zneužijeme. Technologie nejsou špatné, špatní jsou jen lidé, kteří je používají se zlým úmyslem (Prevence, 2009, ročník VI, č. 6, s. 4)

2.2.1 Specifické znaky kyberšikany, kterými se vymezuje proti šikaně tradiční

Anonymita

Ve virtuálním prostředí většinou útočníci vystupují pod přezdívkou (nickem), používají pro oběť neznámou emailovou adresu, telefonní číslo atd. Pro agresora navíc není žádný velký

problém vytvářet nové identity. Oběť tak má jen malou šanci přijít na to, kdo na ni útočí. Anonymita útočnicka má bohužel pro oběť ještě mnoho dalších nepříjemných aspektů, např. to, že pocit nepolapitelnosti posiluje agresorovu odvahu zkoušet drsnější metody a formy útoků a potažmo vůbec útoky podnikat.

Změna profilu agresora i oběti

Ve virtuálním světě nezáleží na věku, pohlaví, síle, postavení v sociální skupině (partě) ani úspěšnosti útočnicka nebo oběti ve společnosti. Původcem kyberšikany může být každý, kdo má potřebné znalosti informačních a komunikačních technologií, tedy i fyzicky slabý jedinec. Výzkumy ukazují, že útočníci tráví více času na internetu, a to bez dohledu rodičů, kteří se příliš nezajímají o to, k čemu internet jejich děti používají. Útočníky bývají častěji chlapci než dívky s dobrým sociálním statutem. Pachatelé kyberšikany jsou také obvykle původci tradičního šikanování. Zajímavý je poznatek, že kyberútočníci bývají často také sami oběťmi kyberšikany nebo jejími pozorovateli

Místo a čas útoku

Zatímco u tradiční šikany lze předpokládat, kdy a kde k útoku dojde (např. ve škole, na hřišti), s kyberšikanou se můžeme setkat kdykoliv a kdekoliv. Obětí útoku se můžeme stát vždy, když budeme připojeni k internetu nebo když budeme mít u sebe svůj mobilní telefon. V takovém případě se před kyberútokem nemáme kam schovat. Útočník si nás může najít i v „bezpečí domova“ a klidně to může být i o půlnoci.

Ve virtuálním světě se lidé chovají jinak než ve světě skutečném
Mohou udávat jiný věk, jiné pohlaví, jiné povolání, a záměrně tak manipulovat s těmi, se kterými komunikují. Ve virtuálním světě se někteří lidé chovají méně opatrně než v reálném světě (jsou odvážnější v komunikaci, probírají citlivá témata, komunikují často bez zábrán apod.). Někdy zkoušejí to, co by se v reálném světě báli udělat (např. útočit na jiné osoby, vyhrožovat jim nebo je vydírat), protože je menší šance na jejich dopadení. Nevidí, jaký dopad má jejich chování na oběti, zvláště pokud si uvědomíme, že si oběti mohou vybírat také náhodně, tedy je vůbec nemusí znát osobně.

Útočníkovi pomáhá publikum

Prostředky kyberšikany (zprávy a pořízené záznamy) se dají velmi jednoduše rozesílat dál. Kyberšikana tedy může mít velmi početné publikum. Útočník nemusí oběť napadat

opakovaně, stačí, když citlivé zprávy nebo nahrávky publikuje na internetu a o jejich šíření se pak postarají jiní. Toto „publikum“ pak umožňuje zvyšovat intenzitu útoku a zhoršovat jeho dopad na oběť.

<<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/22.2.2011>>

2.3 Nejčastější formy kyberšikany

Cyber grooming – Chování uživatelů internetových komunikačních prostředků, které v člověku vyvolává falešnou důvěru. Útočník pak pozve svou oběť na schůzku, kde ji zneužije.

Cyberstalking (pronásledování) – Opakované intenzivní obtěžování a ponižování spojené s vyhrožováním nebo zastrašováním.

Happy slapping (fackování pro zábavu) – Nečekané fyzické napadení osoby, které si útočník nahrává na mobilní telefon nebo kameru. Získané video pak zveřejní na internetu.

Sexting – Elektronické rozesílání sms, fotografií, videa se sexuálním obsahem.

SMS Spoofing – Útočník píše falešné sms, které se tváří že jsou odeslané z konkrétního telefonního čísla.

Phishing a pharming – Krádež a zneužití citlivých osobních údajů.

Hoax a spam – Poplašná zpráva, která se tváří jako pravdivá a klasická nevyžádaná pošta.

(Pletichová, in Hodonínský deník, č. 44, s. 2)

2.4 Výhody a rizika spojená s používáním internetu

Instant Messenger (např. ICQ, Skype, MSN, YahooMessenger) – umožňují komunikaci formou on-line zpráv nebo hovorů. Je to rychlý a efektivní způsob udržování kontaktu s ostatními dokonce i v průběhu práce nebo jiné činnosti. Útočník může textovou komunikaci zkopírovat a rozeslat ji pomocí emailu stovce lidí. Může také získat přístupové heslo cizímu účtu a ten pak zneužít. Jako prevence se jeví být opatrný na to, co komu píšeme a opatrné nakládání s vlastním heslem.

Chatování místnost, diskusní nástěnky a fóra (např. Xchat, Lidé na portálu, Seznam.cz) umožňují lidem z celého světa diskutovat o nejrůznějších tématech, seznámit se s novými

lidmi. Tato komunikace může být textová i hlasová. Chatování je druhý nejběžnější prostředek pro realizaci kyberšikany. Tento způsob komunikace poskytuje útočníkovi anonymitu a není většinou nucen čelit následkům svého jednání, protože svou oběť nezná. Nevidí jak moc někomu svou zprávou blížil. Prevence a řešení dobře zvážit, zda je nutné sdělovat cizím lidem údaje o své osobě.

E-mail – jsou jednou z nejrozsáhlejších služeb internetu. Slouží k zasílání elektronických dopisů, obrázků a dalších dokumentů. Nespornou výhodou je, že můžeme zprávy posílat rychle, levně a kamkoliv na světě. E-mail je třetí nejběžnější prostředek kyberšikany. Útočník může prostřednictvím mailu posílat nemravné zprávy, videa, vyhrožovat, zavražďovat nebo obtěžovat. Do emailů může přidávat viry, které pak mohou dále napadat počítač oběti, omezovat jeho funkci nebo z něj získat důvěrné informace, které tak „kybernásilník“ rozešle dalším osobám. Může se také pokusit získat přístupové heslo. Prevencí a řešením je zde opět ochrana hesla k emailové adrese.

Blogy – Některé portály nabízejí jako jednu ze svých služeb možnost vytvoření blogu, který může vypadat jako webová stránka, ale jeho výhodou je, že k jeho vytvoření nepotřebuje autor umět programovat. Lidé na ně umísťují oblíbené obrázky a fotky, muziku, videa, texty, k obsahu blogu se pak mohou vyjadřovat návštěvníci. Blog může být zneužit k psaní nevhodných komentářů nebo uveřejňování nevhodných obrázků či videí, je možné vytvářet falešné profily apod. Prevencí je opět ochrana hesla a zvážení co chci opravdu zveřejnit.

Stránky s hrami, konzolami a virtuálními světy – nabízejí hráčům on-line hry, které mohou hrát stejně tak s hráči ve stejné místnosti jako s hráči z opačného světa. V průběhu hraní se hráči mohou spolu bavit, nebo si vytvořit postavu, která je prezentuje ve virtuálním světě. Možným zneužitím jsou zde urážky nebo ponižování nás nebo naší virtuální postavy.

(Duchoňová, in Prevence, ročník VI, číslo 2, s. 4 - 5)

2.5 Obrana před kyberšikanou

Ze zahraničních výzkumů prováděných v Anglii, USA, Kanadě a Austrálii v letech 2005-2007 vyplývá, že obětí kyberšikany se stalo 25 - 35 % dětí. Bohužel žádná 100 % ochrana

před kyberšikanou neexistuje, můžeme pouze snížit riziko toho, že se staneme její obětí. A to dodržováním několika pravidel.

- a) Vždy respektuj ostatní uživatele.
- b) Dobře si rozmyslete, co odesíláte a komu.
- c) Nakládejte se svým heslem jako s vlastním životem.
- d) Nikdy nikomu neznámému nesdělujte osobní údaje.
- e) Seznamte se s riziky, které souvisejí s elektronickou komunikací.

< <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/27/39/lang,czech>, 22.2.2011 >

2.6 Řešení kyberšikany

Největší roli musí sehrát samotné školy. MŠMT se jim snaží pomoci metodicky, například doporučeními obsaženými v Metodickém pokynu k prevenci a řešení šikany. Přijetí konkrétních opatření je ale v kompetenci samotných škol nebo zřizovatelů škol.

Především je potřeba, aby téma agresivity, šikany a kyberšikany nebylo tabu. Je důležité naučit děti konstruktivně pracovat s vlastními emocemi a agresí a také je naučit komunikovat o svých potřebách, o svých emocích. Škola by měla jasně definovat, co je možné zahrnout pod pojem kyberšikana. Je důležité, aby si byl každý vědom nebezpečí, které kyberšikana představuje a aby byl obeznámen s tím jak se liší od ostatních forem šikany. Žáci i rodiče by měli být poučeni o odpovědnosti používání ICT. Žáci by také měli být seznámeni s různými způsoby, jak a komu ve škole oznámit, že ví ve škole nebo i mimo ni o existenci kyberšikany. Měli by vědět, že jim škola může pomoci i v případě, že se kyberšikana objeví mimo školu. Nikdo by neměl mít pocit, že musí kyberšikanu řešit sám. <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/blogcategory/10/39/lang,czech/>>

Aby ale vše neleželo jen na bedrech škol a pedagogů, je důležité připomenout významnou roli výchovy v rodině. Pozvat rodiče ke spolupráci dříve než problém kyberšikany dosáhne velkých rozměrů. Pouze rodiče zcela odpovídají za výchovu svých dětí a svými postoji ovlivňují jejich budoucnost. Odpovědný a aktivní rodič s pozitivním přístupem je pro školu nezaplacení. Důležité je především, aby děti rodičům a pedagogům důvěřovali a o svých problémech s nimi mluvili.

S řešením kyberšikany se lidé také stále častěji obracejí na počítačové experty místo na policii. Jak uvedl bezpečnostní expert na IT ze společnosti AutoCont, za poslední půlrok, zaznamenali na Hodonínsku několik desítek žádostí o pomoc při stopování agresorů internetové šikany. Společnost pak pomůže oběti vystopovat pachatele. Zjistit i anonymního odesilatele není žádným velkým problémem. (Pletichová, in Hodonínský deník, č. 44, s. 2)

3 PREVENCE ŠKOLNÍ ŠIKANY

Najít řešení, které by vedlo k vymýcení šikany je věcí velmi komplikovanou a dlouhodobou a je potřeba začít vštěpovat dětem morální a společenská pravidla již od útlého věku. Řešení školní šikany má řadu překážek, mezi které může patřit také chování učitelů, ředitelů i samotných žáků či nedostatečné legislativně-kázeňské pravomoci školy.

Cílem prevence školní šikany je ochránit slabé před silnými a bezohlednými ať už se jedná o šikanu nebo jakoukoli jinou formu ubližování, vytvořit ve třídě bezpečné prostředí, poskytnout dětem prostředí, kde vládne řád a spravedlnost.

Jak uvádí Říčan (1995), nebezpečí šikany můžeme snížit uplatňováním následujících zásad:

- solidarita se slabými jako základ řízení třídy
- podpora autority učitele
- posílení demokracie ve třídě a ve škole
- ideová výchova
- princip kooperace ve třídě
- ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie
- dozor ve škole
- práce s potenciálními agresory

3.1 Druhy prevence šikany

Alfou a omegou prevence šikanování je hledání způsobů, jak ovlivnit rizikové faktory nejen u šikanovaného, ale i u šikanujícího a vytváření zdravého veřejného mínění skupiny, ve které dochází nebo může docházet k šikaně. Stejně tak, jako u jiných výchovných problémů, také u šikany platí, že jednodušší a hlavně účinnější je šikaně předcházet než ho následně odstraňovat.

Primární prevence – je uplatňována v případech, kdy k šikaně ještě nedošlo. Radíme sem výchovu v harmonickou osobnost dítěte, informovanost dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, preventivní aktivity ve školách (pěstování zdravého sebevědomí, samostatnosti) a také to, co Pavel Říčan označuje jako „výchovu k násilí“ (metoda nácviku překonání únavy a nepohodlí, výchova k nebojácnosti, otužilosti a tělesné zdatnosti). Účinnými prostředky primární prevence jsou také celoškolské setkání, školní parlament, třídní samosprávy.

Sekundární prevence – se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně již došlo a kde musí být použita taková výchovná opatření k nápravě, aby se problémy už znovu neobjevily. Patří sem včasná diagnostika, bezodkladné řešení šikany, pedagogická opatření (ochrana oběti před dalším násilím, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresorů, komunikace s ostatními rodiči, jednání s kolektivem třídy).

„V současné době prakticky neexistuje terciární prevence v oblasti šikanování. Do budoucna je však nutné o ní uvažovat a především na ní pracovat“. (Bendl, 2003, s. 78)

3.2 Výchova v rodině jako místu prevence šikanování

Rodina je místo, kde se učíme životním rolím, zvládat zátěž a překonávat různé krizové situace. Získáváme zde také jistotu, že nás někdo potřebuje a miluje navzdory našim chybám. Proto má role rodiny velký význam v prevenci sociálně – patologických jevů, tedy i šikany.

„Každý člověk pro svůj zdravý rozvoj potřebuje naplňovat své základní potřeby:

- místa
- podnětů, péče, výživy
- ochrany
- podpory
- hranic

Potřeba místa souvisí s prostorem, kde se cítíme doma. Zůstane-li tato potřeba nenaplněna, může dítě získat pocit že překáží či obtěžují nebo jsou nějakým způsobem „navíc“. Neuspokojená potřeba místa se může projevit například sníženým sebevědomím, nedůvěrou v ostatní lidi nebo třeba agresivním chováním. Jako důsledek neuspokojené potřeby místa se dítě může ocitnout jak v postavení oběti, tak v roli agresora.

Potřeba podnětů, péče, výživy souvisí s přiměřeným zájmem a péčí rodičů. Přemíra podnětů může být stejně škodlivá jako jejich nedostatek. Výsledkem mohou být znuděné děti, které mohou hledat zábavu právě v šikanování.

Potřeba ochrany souvisí s pocitem bezpečí a životní jistoty. Nedostatečné naplňování této potřeby se může projevit v předsunuté agresi. Nepříjemné zážitky související s pocitem

ohrožení někdy dítě ventiluje tak, že svou agresivitu vybije na dostupných objektech, tj. jedincích slabších, než je ono samo.

Potřeba podpory, kterou každý člověk vyhledává a která ho motivuje k dalšímu rozvoji. Pocit rodičovské podpory je důležitý pro každé dítě. Opakem podpory pak může být ponižování a z toho pramenící pocit ztráty půdy pod nohama. Jako oběti šikany pak mohou o své problému mlčet právě proto, že necítí podporu svých nejbližších.

Potřeba hranic je jednou ze základních potřeb člověka. Děti spoléhají na to, že jim hranice určí dospělí. Hranice jsou vlastně vymezením oblastí vlastní odpovědnosti. K vyvážené výchově je třeba dítěti stanovit jasná **ano** a jasná **ne**. Výchova založená na vyváženém ano a neumožňuje dítěti chápat odlišnost v názorech a nebrat ji jako ohrožení. Schopnost vnímat ne a reagovat na ne zajišťuje, že dítě pěstuje sebekázeň a nepokračuje v zakázané činnosti. **Takový výchovný styl je součástí prevence šikany**. Jeho základními pravidly jsou:

- dítě se musí naučit jasně vyjadřovat svá **ano** a svá **ne** – tak si vytváří vlastní hranice, pomáhá mu to k lepšímu uvědomění sebe a okolí. Pokud umí přiměřeným způsobem říkat ne, nestává se tak často obětí. Pokud rodiče respektují jeho hranice, dítě respektuje hranice druhých a nestává se tak často agresorem.
- ano i ne musí být v rovnováze – pokud řeknou rodiče **ne** jen výjimečně, učí se dítě, že je všemocné, nesnese jakýkoliv odpor, naopak poslouchá-li dítě na slovo, riskují rodiče, že bude poslouchat každého a bez výběru. Pak se může velmi snadno stát nejen obětí šikanování ale i tzv. přísluhovačem, který ze strachu o vlastní bezpečí vykonává rozkazy a pokyny silnějších.

V situaci šikanování se ocitají děti s potřebou ovládat a vlastnit a na druhé straně děti s nedůvěrou ve vlastní schopnosti. V jakékoli skupině lidí se téměř bezpečně vyhledávají. Proto je velmi důležité ve výchově pamatovat na to, že dítě má právo říkat zřetelně ano i ne, ale má i právo jasné **ano** i **ne** slyšet.

Ve vztahu k násilí je pro dítě nejdůležitější, jaké postoje k agresivitě zaujmají jeho rodiče a jiní vlivní dospělí v okolí. Od rodičů dítě přejímá hodnoty, podle nich si vytváří vlastní názor na místo v mezilidských vztazích – odmítá ho, nebo přijme jako normu. (Vágnerová, 2009)

3.2.1 Výchovné styly

Rodiče dnes často čelí dilematu, jaký výchovný styl zvolit. Snaha být dobrý rodič, může být i nebezpečná.

Autoritářský výchovný styl

Pro tento styl výchovy je typické používání zákazů, příkazů a vyžadování naprosté poslušnosti a také trestání projevů nesouhlasu. Při šikaně se může dítě s tímto typem výchovného vedení vyskytovat ve všech pozicích. Jako oběť si nedovolí vzdor vůči silnějšímu, jako agresor přemění vznikající vnitřní vzdor na agresi vůči „náhradnímu“ objektu.

Liberální výchovný styl

Preferuje svobodu dítěte bez omezení, nechápe potřebu hranic. Pokud se dítě nenaučí znát hranice, neumí nastavit limity ani vlastním ničivým impulzům a ovládat je, může se stát agresorem. Nedokáže ani rozpoznat meze, za nimiž je již chování druhých zraňující a velmi často se stává obětí.

Demokratický styl výchovy

U demokratického stylu výchovy se zohledňují potřeby dítěte přiměřeně jeho věku. Dítě, které je vychováváno ke svobodě a zodpovědnosti, se většinou nestává ani obětí šikany ani agresorem, ale přesto platí, že efekt demokratického stylu výchovy nelze vnímat jako zaručený. (Vágnerová, 2009)

3.3 Prevence na úrovni školy jako celku

Je nutné, aby se s podstatou, formami a nebezpečnými důsledky šikany jako antisociálního chování jedinců i skupin žáků seznámili všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, ředitelé škol a školní inspektoři. *„Žáci i pedagogové by měli vědět, že tyto formy chování nejsou neškodnou legrací a zábavou, měli by být seznámeni zejména s negativními důsledky šikany, a to jak pro její oběti, tak pro její pachatele. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování“.* (Věstník MŠMT č. 1/2001, Čj.: 28 275/2000-22)

Základní podmínkou dobré práce školy ve vztahu k šikaně je **vzájemná spolupráce a solidarita pedagogů** při řešení případu šikany. Dalším preventivními prostředky proti

šikaně jsou: **organizace** a **hustota dozoru** - čím více pedagogů je během přestávek na chodbách, v šatnách a jiných prostorách školy, tím méně příležitostí mají agresori k šikaně. Obecné zásady solidarity, ohleduplnosti, ochrany slabých i výslovný zákaz fyzického násilí a ubližování, včetně sankcí by měl obsahovat **školní řád**. A se školním řádem musí být seznámeni všichni žáci i jejich rodiče.

Etická výchova jako preventivní prostředek aplikovaná na šikanu spočívá v podstatě v tom, že dětem vštěpujeme základní hodnoty, na nichž naše společnost stojí (úcta ke každé lidské bytosti, solidarita, soucit, obětavost, čest atd.). Základem etické výchovy je ovšem osobní příklad učitelů, kteří význam uvedených hodnot žákům prakticky předvádějí tím, jak se k nim chovají. Chybí-li tento příklad, je vše ostatní téměř zbytečné. Základní etické a estetické hodnoty mají tvořit stálou a naprosto samozřejmou součást prostředí, kterým děti obklopujeme. „*Otevřeně informovat žáky i rodiče o problémech šikany, to je cesta k důvěře, někdy nepříjemná, ale nutná*“. (Říčan, Janošová, 2010 s. 112).

Na škole mohou být také jako prevence šikany zavedeny **schránky důvěry**, do kterých žáci mohou házet vzkazy učitelům. Schránky musí být zabudovány na vhodném místě a pravidelně vybírány pověřeným pracovníkem. Lze pomoci nich zlepšit komunikaci mezi učiteli a žáky. Když dítěti chybí odvaha říci učiteli osobně, že je něco v nepořádku, má možnost sdělit mu to písemně. Připomínky mohou být i anonymní.

<<http://www.sterback.estranky.cz/clanky/prevence-v-boji-proti-sikane.html>>

Řešením šikany se zabývá Metodický pokyn ministra školství č. 28 275/2000-22 dále jen „pokyn“. Ten navazuje na pokyn MŠMT čj.14 514/2000-51 o řešení sociálně patologických jevů na škole. Pokyn stanovuje odpovědnost školy, mj. za bezpečnost a ochranu zdraví žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, tedy i za předcházení vzniku rizikového chování. Stanovuje také základní povinnosti školy a jejích pedagogů v případě výskytu šikany u žáků. Vyzívá školy k tvorbě vlastního programu pro řešení šikanování. Současně poskytuje návod k jeho vytvoření. Začleňuje Program proti šikanování do Minimálního preventivního programu škol. Hlavní součástí Programu proti šikanování má být krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Měly by z něj jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení. Konkrétně v něm musí být rozpracovány dva typy scénářů, jakým způsobem se škola může s případem

šikany vypořádat tj. a) když škola může řešit situaci sama a poté b) když je nutná spolupráce s dalšími institucemi a policií. (Duchoňová, in Prevence, ročník VI, 2009, s. 6)

Cílem pokynu je upozornit pedagogy, žáky a rodiče na problematiku šikany, upozornit na znaky jejích projevů a poskytnout návod, jak postupovat při jejím řešení.
<http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html, 22.2.2011>

3.3.1 Šikany v dětských kolektivech lze omezit

Při dobré a pevné vůli lze šikany v dětských kolektivech značně omezit dodržováním několika hlavních zásad:

- při každé možné příležitosti dětem vysvětlovat, co to šikana vlastně je a jak se jí bránit, diskutovat o tomto problému zcela otevřeně,
- šikanování považovat za závažný přestupek a dělat vše pro jeho odstranění,
- věnovat pozornost dětem v problémových časech a prostředí (o přestávkách, na hřišti, v okolí školy, v jídelně, v přechodu do zájmových kroužků, atd.),
- pravidelně a opakovaně využívat různé anonymní dotazníky, schránky důvěry apod.
- naslouchat dětem i rodičům - pokud šikany někdo z nich ohlásí; tvrdě, slušně a rychle se s ní vypořádat,
- problém nezlehčovat, nebagatelizovat, nepodceňovat,
- vždy se snažit spolupracovat s rodiči jak agresora, tak oběti,
- při vyšetřování šikany mít na paměti, že bývá často skrytá a velice rafinovaná,
- vydat oficiální prohlášení, že šikanování i mimo kolektivní dětské zařízení je stále považováno za záležitost tohoto zařízení, aby agresori nemohli beztrestně mimo toto zařízení oběti šikanovat (cesty ze a do školy, zájmových a sportovních kroužků, středisek volného času mládeže, atd.),
- sestavit skupinku dětí, která by se eventuálním šikanováním zabývala a tuto skutečnost všude rozhlásit, aby oběti věděly, kam se mají v případě potřeby obrátit,
- v případě, že se na šikany přijde, nedovolit, aby agresorovi prošla,

- v případě, že je zjištěno, že se proti ohlášené šikaně nic neudělalo, snažit se o vyvolání jejího důsledného vyšetření,
  - podporovat oběť a potrestat agresora,
  - podporovat diskuse, jak vycházet s ostatními lidmi a formovat pozitivní postoje vůči nim,
  - podporovat děti v tom, aby se všemi jednali s respektem a vzájemnou úctou, a jiné.
- <<http://www.nidm.cz/inspiromat/inspiromat-4-2009/okenko-msmt/prevence-ve-volnem-case-4-cast-sikanovani>, 21.3.2011>

3.4 Prevence na úrovni jednotlivých tříd

Osvěta – Šikanu nelze tabuizovat a zároveň ji úspěšně řešit. Žáci by měli být o této problematice dobře informováni. To se může dít jednak pomocí letáčků a informačních brožur a také prostřednictvím diskusí ve třídě. Také předměty jako občanská výchova, literatura, dějepis obsahují témata, která lze využít v boji proti šikaně.

Žákovská samospráva – Žákovská samospráva předpokládá komunikaci jak mezi žáky, tak mezi žáky a učiteli. Učí žáky argumentovat, obhajovat svá stanoviska, vyjednávat a dospívat k dohodě. Přispívá k rozvoji samostatnosti. Vyžaduje vzájemné naslouchání toleranci a ohleduplnost, je školou demokracie. Je obvykle řazena mezi prostředky mravní výchovy. (Bendl, 2003)

Pedagogická komunita - jde o systematické budování třídní pospolitosti, ve které má každý jednatel své místo a která je partnerem třídního učitele. Setkávání komunity jsou pravidelná, jejím symbolickým vyjádřením je kruh ve kterém žáci i učitel sedí při projednávání všech záležitostí, včetně konfliktů. V tomto kruhu také většinou probíhá nácvik komunikace, aplikují se metody zážitkové pedagogiky zaměřené na zlepšení osobních vztahů mezi žáky. (Říčan, Janošová, 2010)

Patronát – je opatření proti šikanování žáků, které spočívá v tom, že nad obětí drží ochranou ruku některý (někteří) ze spolužáků. Může jít o žáky ze stejné třídy, ale i o žáky vyšších ročníků. Podnět k ustanovení patronátů může přijít jak od učitele, tak od žáků prostřednictvím žákovské samosprávy.

Peer programy zaměřené na šikanu a zvládání konfliktů – V mnoha zemích jsou na školách realizovány tzv. peer programy, které se zaměřují zejména na prevenci škod způsobených návykovými látkami, ale zaměřují se také na prevenci šikany. Anglické slovo peer znamená osobu stejného stavu, v češtině je nejbližším ekvivalentem slovo vrstevník. Peer program je tedy vrstevnický program, který využívá k prevenci, popřípadě k nápravě nežádoucího chování specifických vztahů a vazeb ve vrstevnických skupinách. Princip peer programů spočívá v tom, že předem připravený dobrovolník (speciálně vyškolený peer aktivista) z řad žáků pomáhá vytvářet pozitivní model žádoucího chování pro své spolužáky. (Bendl, 2003)

Víkendové rekreačně-zážitkové pobyty – dávají žákům, pedagogům, popřípadě i rodičům příležitost k vzájemnému poznání, navázání a upevňování důvěry a sounáležitosti.

Anonymní dotazník, zjišťující zamoření šikanou a sociogram se doporučuje ke zmapování situace v každé třídě udělat jednou ročně.

3.5 Prevence na úrovni jednotlivců

K prevenci na úrovni jednotlivců patří individuální sledování potencionálních obětí, pozorování dětí při běžné školní práci i při vyjimečných příležitostech, dále pak pravidelné individuální rozhovory se všemi žáky, které umožní poznat šikanované dítě.

3.6 Schéma prevence školních šikan

Model ucelené pomoci má sedm vrstev:

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.
2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.
3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně-pedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.

4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry.
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečení ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod. (Kolář, 2001)

Fungování takto ucelené prevence vyžaduje vyškolené specialisty v jednotlivých vrstvách prevence jakými jsou například: školní metodik prevence, výchovný poradce, okresní metodik preventivních aktivit, krajský školní koordinátor, školní inspektor aj. Dále předpokládá spolupráci škol a jejich nadřízených institucí se specialisty pro problematiku šikanování.

3.7 Spolupráce školy se specializovanými institucemi

Důležitou roli hraje při předcházení případů šikany spolupráce vedení školy nebo školského zařízení se specializovanými institucemi:

- v resortu školství to jsou pedagogicko–psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogické centra
- v resortu zdravotnictví spolupracuje s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči
- v resortu sociální péče je to oddělení péče o rodinu a děti, oddělení sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou)
- případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR. <<http://www.nidm.cz/inspiromat/inspiromat-4-2009/okenko-msmt/prevence-ve-volnem-case-4-cast-sikanovani>, 14.2.2011>

3.8 Organizace a instituce zabývající se problematikou šikany

Institucí, které mají co dočinění s problematikou dětské šikany, je celá řada. Některé vznikají jako reakce na nespokojenost nebo tíživou situaci v oblasti školní kázně, kam patří také šikana, jiné jsou součástí oficiálního řetězce tzv. pomáhajících institucí.

3.8.1 Komunitní aktivity

Komunitními programy se rozumí jednak programy nabízející skupinám rizikové mládeže smysluplné trávení volného času, jednak programy, které jsou organizovány občanskými skupinami v lokalitách, kde roste delikvence mládeže. Smyslem komunitních programů je kromě nabídky smysluplného trávení volného času především posilování sociální kontroly dětí a mládeže a posilování sociálních vazeb v komunitě tj. spojení mezi dětmi, rodinami, školami, nekriminálními vrstevnickými skupinami, policií, soudy a dalšími organizacemi a institucemi.

Bezpečnostní rady

Helmut Erb (2000, s. 96) se zmiňuje o tzv. bezpečnostních radách, které fungují na některých německých školách. Na těchto radách se pravidelně scházejí zástupci škol, rodičů, obcí, církví, sportovních klubů, průmyslové a obchodní komory, řemeslnických firem, sociálních institucí, policie aj. Zabývají se možnostmi smysluplného trávení volného času dětí a mládeže. Tyto rady také dohlížejí na agresivní party a snaží se je přitáhnout ke spolupráci.

Komunitní programy pro rizikovou mládež

Obce, do 31.12.2002 okresní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, městské úřady a různé nestátní organizace nabízejí programy pro rizikovou mládež. Např. resocializační programy okresních úřadů. Jedná se například o komplexní komunitní program pro rizikovou mládež REP, který byl vybudován z iniciativy referátu sociálních věcí v Liberci. Původně byl určen klientům ve věku 15 – 18 let, u nichž byly patrné vážné poruchy

chování. Později zahájil svou činnost podobný program REP – junior, určen pro děti mladší 15. let a projekt REP – T, který je určen klientům ve věku mladistvých mladých dospělých, kteří již porušili zákon.

3.8.2 Nevládní organizace (občanská sdružení, nadace)

V prevenci a řešení sociálně patologických jevů se uplatňují také nevládní organizace a instituce, sdružení a nadace nabízející školám osvětovou činnost pro žáky, učitele, popř. rodiče v oblasti prevence a potírání sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, tak výcvik žáků v oblasti sociálních dovedností. Doplňují činnost institucí veřejné správy a dalších subjektů.

Linky důvěry (bezpečí, jistoty) pro děti a mládež

Jedná se o zařízení krizové intervence, které většinou pracuje při zdravotnickém zařízení. Dětem a mladistvým poskytuje anonymní telefonickou pomoc v krizových situacích. Některá zařízení umožňují klientům i krátkodobý pobyt. Linky důvěry, bezpečí či jistoty jsou připraveny doporučit klientům další pomáhající instituce a zařízení. V souvislosti se školní nekázní mohou poskytnout pomoc jak dětem, které jsou například obětmi šikany, tak žákům, kteří mají ve škole problémy se svým neukázněným chováním.

Prev – centrum

Nabízí základním školám jak programy primární prevence drogových závislostí, tak např. aktivity v oblasti prevence šikany. V roli aktivistů prevence často vystupují studenti vysokých škol, kteří se snaží povídat si s dětmi o tom, co je zajímavé, přitahuje. Formou diskusí a práce na bázi dramatické výchovy a sociálně psychologického výcviku se pokouší ovlivnit postoje a chování žáků pozitivním směrem.

Bílý kruh bezpečí

Zaměřují se na prevenci kriminality, pořádá kurzy „Ochrana dětí před šikanou“ Zabývá se také otázkami vlivu násilí v médiích na děti a mládež a s tím související problematikou agresivity a násilí.

Lata (laskavá alternativa trestu pro adolescenty)

Tato pomoc vychází z myšlenky, že klient, který je ohrožen sociálním selháním může mít prospěch z osobního vztahu k člověku, který má o klienta zájem a přitom nedisponuje

kriminálními sklony. Dávají se dohromady dvojice – klient, dobrovolník, který je předem vyškolen. Aktivity dobrovolníků s klientem jsou průběžně supervidovány.

(Bendl, 2003)

Linka Bezpečí Online (Internet Helpline)

Internet Helpline je asistenční linka bezpečí, která je zaměřena na oběti internetové kriminality. Na Internet Helpline mohou děti či dospělý ohlásit zneužívání dětí při komunikaci na internetu. Odborní konzultanti obětem poskytnou nezbytnou psychosociální pomoc a také jim poradí, jak bezpečněji internet používat.

<http://www.pomoconline.cz/webmagazine/rewrite_url.asp?rew_thema=o-projektu/o-projektu, 21.3.2011>

Rodičovská linka

Zabývá se telefonickým odborným poradenstvím a nabízí krizovou pomoc především rodičům a prarodičům z celé České republiky v záležitostech jejich dětí. Své služby poskytuje výhradně po telefonu a ctí zásadu anonymitu klienta. (Vágnerová, 2009)

3.8.3 Ze zákona pomáhající instituce

Tyto instituce jsou součástí oficiálního řetězce pomoci školám, které jsou nuceny se vyrovnávat se šikanou.

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Patří ke školským poradenským zařízením. Jsou zaměřeny na poradenství pro děti školního věku, např. na problematiku specifických poruch učení, zabývají se výchovnými problémy a konflikty ve vztazích mezi vrstevníky a pochopitelně také šikanou. (Vágnerová, 2009)

Sociální pracovníci a sociální kurátoři

Jsou pracovníky sociálně- právní ochrany dětí a mládeže s pracovištěm na městských či obecních úřadech. Jejich náplní je řešit problémy dětí a mladistvých související s trestnou činností. Práce kurátora spočívá v podpoře rodiny a pomoci při řešení problému. Kurátor má ze zákona povinnost ochránit zájmy dětí. (Vágnerová, 2009)

Krizová linka IPPP ČR

Od ledna 2009 funguje Krizová linka institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR. Je určena primárně pedagogickým pracovníkům v rámci celé ČR, kterým je nápomocna výlučně při řešení problémových výchovných situací týkajících se školního prostředí. Poskytuje pomoc při řešení případů šikany, kyberšikany, ale i dalších krizových situací. Na linku se mohou obracet učitelé, žáci i rodiče. Pracovníci linky pomoc poskytnou nebo zprostředkují. Linka navíc shromažďuje kontakty na instituce, které mohou být školami využívány, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny, psychologové a psychiatři, linky důvěry určené pro celou populaci, seznam specializovaných linek telefonické krizové pomoci, krizová centra aj. (Prevence, .ročník III, 2009, s. 6)

Střediska výchovné péče (SVP)

Patří mezi školská zařízení, poskytující diagnostické, preventivně-výchovné a poradenské služby dětem, mládeži, rodičům i pedagogům. Jsou zaměřena na prevenci a řešení výchovných problémů, poruch chování a negativních jevů v životě dětí a mladistvých, mezi které problematika šikany patří. Tato střediska pracují při řešení případů šikany jak s přímými účastníky šikany (agresori a oběti), s třídními kolektivy, rodiči a pedagogy. Střediska nabízejí ambulantní konzultace, celodenní péče, preventivně výchovný pobyt. (Vágnerová, 2009)

Diagnostické ústavy

Jsou školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Do diagnostického ústavu je dítě umístěno, jestliže selhaly veškeré snahy rodičů, školy i spolupracujících organizací o nápravu jeho chování. (Vágnerová, 2009).

Dětská psychiatrie a psychiatrické léčebny

Pomáhají v případech, kdy stav dítěte, které se stalo obětí šikany vyžaduje psychiatrickou péči. Psychiatrickým vyšetřením se rozumí pohovor lékaře (psychiatra) s dítětem a jeho rodiči.

Policie ČR

Běžná praxe ve vztahu škola – policie je taková, že v případě závažnějšího kázeňského přestupku kontaktuje škola policii. Ta se dostaví do školy a buď vyslechne žáka na místě nebo jej odveze na policejní pracoviště. Z důvodu snahy o zlepšení spolupráce mezi

školy a policií ČR vyšla v roce 1998 ve věstníku MŠMT informace pro školské úřady, školy a předškolní zařízení a názvem „Spolupráce škol a předškolních zařízení s policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech páchané“

V současné době již existuje celá řada institucí, které nabízejí pomoc školám, resp. žákům v oblasti prevence a řešení šikanování. Má-li být práce s žáky, kteří přicházejí do styku se šikanou efektivní, je potřeba, aby byly příslušné kompetentní instituce propojené, jak kompetentně, tak v oblasti informovanosti. Cílem je to, aby se jejich úsilí sčítalo nebo dokonce násobilo, nikoli vzájemně oslabovalo. (Bendl, 2003)

4 ŠIKANA A ZÁKONY

Šikana sama o sobě není ještě protiprávním jednáním, z hlediska zákona se často vlastně nestalo nic závažného. Šikana se může projevovat různě, od přímého fyzického napadání, přes drobné krádeže až po pouhé přezírání oběti. <<http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>, 12.2.2011>

Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona a to jako:

- trestný čin omezování osobní svobody (podle § 231)
- trestný čin vydírání (podle § 235)
- trestný čin útisku (podle § 237)
- trestný čin loupeže (podle § 234)
- trestný čin ublížení na zdraví (podle § 221)
- trestný čin poškozování cizí věci (podle § 257)
- trestný čin znásilnění (podle § 241), či pohlavního zneužívání (podle § 242).

K tomu, aby byl pachatel trestně odpovědný, musí být starší 15ti let. <<http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>, 12.2.2011>

Převážná část šikany se odehrává ve škole nebo v jejím blízkém okolí. Proto by to měli být hlavně učitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci, kteří budou dohlížet na to, aby k šikaně nedocházelo nebo dojde-li k ní, aby byla rychle a účinně řešena. K tomu mohou využít pravidla, která jsou stavena ve školním řádě, který je závazný pro všechny žáky školy. Nebudou-li poškození, zpravidla rodiče oběti spokojeni s postupem konkrétního učitele, nebude-li se jim zdát jeho postup dostatečně účinný, mohou žádat řešení situace po školských správních orgánech. A to po řediteli školy, krajském úřadě, resp. České školní inspekcí nebo až po ministerstvu školství. Situací by se měly zabývat i orgány samosprávy, konkrétně zřizovatelé škol. Těmi jsou zpravidla obce nebo kraje.

<<http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>, 12.2.2011>

4.1 Zákony, s nimiž se můžeme při řešení šikany setkat

Ze základních zákonů, do jejichž tematické oblasti by některé konkrétní projevy šikany mohly spadat jsou:

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen školský zákon), řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o rodině), obsahuje některé odstavce které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření.

Zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociální a právní ochraně dětí), se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené.

Zákon č. 200/1999Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

(Vágnerová, 2009)

4.2 Právní řešení šikany

Právní řešení šikany je problematické. Právní nástroje, jak agresora potrestat a zastavit další šikanu, se mohou lišit podle různých situací, ve kterých se bude oběť šikany nacházet.

Prvním místem, kam se obrátit, je **sféra školy**, neboť právní řád přiznává žákům, resp. jejich zákonným zástupcům významná oprávnění a stanoví povinnost školy zajišťovat preventivní, ale i aktivní následnou ochranu před šikanou. Školy a její pracovníci však mnohdy existenci šikany popírají a snaží se zbavit odpovědnosti. Státní dohled nad školní činností vykonává Česká školní inspekce, dohled rodičů je zajištěn formou školních rad. Na chod školy má vliv též zřizovatel školy, ve většině případů je jím obec či kraj.

Pokud šikana vyústí v **trestní stíhání** agresora pro některý trestný čin (např. vydírání, ublížení na zdraví apod.), pak bude mít oběť šikany postavení poškozeného s procesními právy v trestním řízení (např. právo na náhradu škody apod.). Mnohdy však na trestní stíhání nedojde, resp. je zastaveno např. pro nedostatek věku pachatele.

Při způsobení materiální škody nebo způsobení morální újmy je možno využít **občanskoprávního řízení** (žaloba na náhradu škody, žaloba na ochranu osobnosti).

Problémem šikany je ta skutečnost, že je prováděna dětmi a na dětech, které nejsou plně duševně vyvinuty, následky mohou negativně ovlivnit další výchovu oběti i agresora. Agresoři nejsou mnohdy pro nedostatek věku (15 let) trestněprávně či občanskoprávně odpovědni. Lze proti nim uplatnit mnohdy nedostačující výchovná opatření, agresor uniká potrestání a mnohdy v šikanování pokračuje, což u oběti vede k pocitu nespravedlnosti. Někdy je oběť pod pohrůžkou násilí donucována k páchání trestných činů (krádeže, ubližování mladším apod.), čímž se stává nedůvěryhodnou osobou v očích učitelů, ale i policie, kteří oběti nevěří, že delikty spáchala z donucení. Praví agresoři zůstanou neprozrazení a oběť může být ještě více poškozena.

<http://www.sikana.cz/sikana_pravroz.html, 15.2.2011>

5 PREVENCE V PROJEKTECH

5.1 Projekty prevence realizované v ČR

V posledních deseti letech probíhalo a probíhá na našich školách celá řada větších či menších preventivních projektů, které jsou zaměřeny na preventivní a informační činnost a také na snižování a omezování šikany na našich školách.

5.1.1 Projekt minimalizace šikany

Projekt Minimalizace šikany probíhal v letech 2005 - 2007 byl prvním projektem v České republice, který nabízel systémový a celostátně použitelný lék na boj proti šikaně na školách. V názvu je vyjádřeno přesvědčení, že šikanu lze efektivně snižovat či omezovat. Pokud použijeme příměr boje s rakovinou, jsme ve fázi vyvinutého léku, který je třeba po řádném otestování učinit široce dostupným - informovat o jeho vzniku pedagogy a vedení škol a na druhé straně rodiče, aby po své škole žádali aktivní zapojení do boje se šikanou. Projekt iniciovala a financovala Nadace O2. Cílem tříletého projektu byl na pilotních školách ověřit metody budování bezpečného klimatu a boje proti šikaně. Projekt MIŠ byl oceněn mimořádnou cenou Fóra dárců 2005.

Hlavním záměrem bylo vytvořit program, který významně sníží míru šikanování ve školách. Projekt kladl důraz na postupné nastartování procesů tvorby bezpečného prostředí ve školách. MIŠ nezůstává u jednorázového proškolení pedagogů, ale soustředí se na dlouhodobé vzdělávání celých učitelských týmů s následnou podporou zavádění změn přímo ve školách a jejich spolupráci s odborníky na šikanu, osobnostní rozvoj dětí a bezpečné školní klima. Do vzdělávacího programu se podařilo přímo zapojit 205 pedagogických pracovníků ze 17 pilotních škol, dalších cca 300 pedagogů se zapojuje ve fázi zavádění programu na těchto školách. Pod vedením odborného garanta PhDr. Michala Koláře byl vyškolen a certifikován 12 členný lektorský a konzultační tým. Pedagogové pilotních škol byli proškoleni ve 4 vzdělávacích modulech. Ve formě víkendových dílen se zaměřili na téma bezpečného klimatu ve škole, kulturu otevřené komunikace a na účinné a bezpečné řešení počátečních i pokročilých šikan. V posledním modulu si vytvářejí vlastní speciální program proti šikanování.

Na pilotních školách proběhla diagnostika výskytu šikany formou dotazníkového šetření. V úvodní fázi projektu proběhlo dotazníkové šetření s 1358 žáky. Výzkum ukázal, že 40 % žáků na školách bylo šikanováno a přes 44 % dětí se stalo svědkem šikany. Nejčastější formou šikany jsou posmívání, pomluvy a nadávky. Fyzickou šikanou (fackování, kopání či rány pěstí), trpí nejméně každý desátý šikanovaný. 21 % dětí je šikanováno každý den. Nejčastěji je agresor jeden (34 %) či dva (24 %) a častěji šikanují chlapci (68 %) než dívky (20 %). Nejčastěji šikanovanému pomohla třídní učitelka či kamarádi (shodně 25 %), pomoc rodičů přišla v 12 %. Bohužel ve 21 % nepomohl nikdo. Šikanovaní žáci se nejčastěji svěřují kamarádům (45 %) a rodičům (39 %).

Výskyt šikany na českých školách v překvapivě vysoké míře okolo 40 % potvrdily také výzkumy, které proběhly v roce 1999 a 2001, byly provedeny různými týmy a dle odlišných metodik. V září 2006 zahájilo prvních 9 škol realizaci speciálního programu proti šikaně ve vlastních podmínkách pod vedením týmu konzultantů. Každá škola připravovala vlastní mechanismy, jak se šikanou pracovat. Program zahrnoval prevenci (důraz na komunikaci se žáky i rodiči, pozorování, všímání si změn v dětském kolektivu, preventivní spolupráci se servisními zařízeními a orgány v trestním řízení apod.). Dále konkrétní kroky, které udělat, když už k šikaně dojde. V možnostech školy bylo i radikálně změnit způsoby výuky a zahrnout do ní například i témata šikany, osobnostní a sociální výchovy, komunikace a vztahů v kolektivu.

Během školního roku 2006 – 2007 prošlo školením a celým programem Minimalizace šikany dalších 8 školních týmů z 8 škol. Každá škola si pod vedením konzultantů vytvořila vlastní krizový scénář, který bude sloužit pro případ podezření nebo již reálného výskytu šikany na dané škole. Součástí speciálního programu proti šikaně byla i systematická práce konzultanta se členy sboru. Školením proti šikaně prošlo na každé pilotní škole vedení školy a ¼ až ½ pedagogů. Pro účinnost léčení šikany je velmi důležité, aby spolupracoval celý pedagogický sbor, tzn. vedení školy, učitelé, vychovatelé, školník, externí pracovníci, družina apod. Významnou podporou v období tvorby programu byla setkávání ředitelů škol, vzájemná výměna zkušeností a pravidelná práce odborného konzultanta na škole.

<<http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/106-poslani-a-cile-projektu>, 14.2.2011>

Tříletý projekt Minimalizace šikany je pilotním projektem implementace speciálního programu proti šikanování, ve kterém je koncepční celoškolský přístup základní podmínkou efektivity programu. Stojí na základech bezpečného sociálního klimatu, zvyšuje citlivost na symptomy šikanování, podporuje odbornost pedagogů v primární a sekundární prevenci a cíleně zavádí do života školy těchto 13 komponent:

- zmapování situace a monitorování pedagogů
- společný přístup při řešení šikanování
- užší realizační tým
- ochranný režim
- společné vzdělávání a supervize
- spolupráce se servisními zařízeními
- školní poradenské služby
- prevence ve třídních hodinách
- prevence ve výuce
- prevence ve školním životě mimo vyučování
- spolupráce s rodiči
- vztahy s okolními školami
- evaluace

Tento program byl experimentálně ověřován v rámci dvouletého projektu MŠMT ČR a ve Zdravé škole se podařilo uvést do života původní český speciální program proti šikanování. Čtyři měsíce po zavedení programu klesl výskyt šikanování na druhém stupni průměrně o 42,5 %. Ve třídách, v nichž pracovali členové užšího realizačního týmu, se výskyt přímého i nepřímého šikanování snížil o 50 až 75 %. Dle Koláře jsou dosažené výsledky velmi povzbudivé a mají světové parametry.

Pokud by všechny základní a střední školy v ČR použily tento speciální program podobným způsobem, jako byl použit na experimentální Zdravé škole, počet šikanovaných žáků by se v poměrně krátké době snížil o 255 000 obětí.

Projekt Minimalizace šikany je prvním intenzivním programem, který věnuje pozornost jak důkladnému vzdělávání pedagogů ve specifické primární a sekundární prevenci, tak získané poznatky za účasti odborného konzultanta aplikuje do života školy tím, že vytváří školní speciální program vycházející z problémů, podmínek a možností dané školy. <http://www.socioklima.eu/files/vyskyt_sikany.pdf, 20.2.2011>

5.1.2 Silní bez násilí

Základní myšlenkou projektu **Silní bez násilí** je pomocí zážitkových technik, modelových situací, hudby a tance pracovat na posílení sebevědomí dětí, dodat jim odvalu a případně vzor pro řešení násilí a šikany v jejich bezprostředním okolí. Žáci jsou plně zapojeni do přípravy muzikálu Streetlight ve spolupráci s mezinárodní skupinou GenRosso. Tento program primární prevence se nezaměřuje výhradně na agresora či oběť, ale klade si za cíl oslovit především nečinně přihlížející většinu.

Projekt se skládá ze čtyř základních modulů:

První je založen na spolupráci týmu psychologů a dalších odborníků s pedagogy, kteří jsou seznámeni s dějem muzikálu a společně se zabývají tématy sebedůvěry, násilí, šikany, zaujetí po stoje k šikaně aj.

Druhým modulem je tříměsíční práce dětí s učiteli, kteří s hlavními myšlenkami projektu pracují ve všech vyučovacích předmětech. Děti se seznamují s postavami muzikálu a aktivně se zabývají danými tématy.

Jakýmsi pomyslným vyvrcholením je třetí modul, tzv. „projektový týden“. V této části projektu se celá škola společně se skupinou GenRosso věnuje přípravě veřejného představení muzikálu v jednotlivých workshopech. Do vystoupení je možné zapojit až 250 dětí, které přebírají různé úlohy v rámci muzikálu. Stávají se z nich členové souboru, a to od herců a tanečníků přes zvukaře a osvětlovače až po výtvarníky scény. Muzikál Streetlight vytvořili členové skupiny GenRosso na základě skutečného příběhu, který se odehrál na konci 60. let minulého století v prostředí gangů na předměstí Chicaga. Jordan, hlavní postava muzikálu, je postaven před důležité rozhodnutí, jaký postoj zaujme k násilí a zda bude nadále součástí tohoto bludného kruhu nebo i přes riziko osobního ohrožení

vystoupí z davu. Na pozadí tohoto příběhu se objevují základní témata, jakými jsou přátelství, láska, pomsta, osobní odpovědnost anebo příslušnost ke skupině aj.

Čtvrtým modulem projektu jsou následné aktivity. Tedy jakýsi prostor a podpora pro iniciativy dětí, které myšlenky tohoto projektu natolik zaujaly, že se budou chtít nadále zabývat šířením poselství, které Silní bez násilí přináší. <<http://silnibeznasili.cz/projekt.html>, 14.2.2011>

Projekt „**Silní bez násilí**“ probíhal v letech 2007 – 2009 ve své klasické podobě na školách v Německu, České republice, Maďarsku, Rumunsku a Polsku a všude zanechal viditelné stopy v postoji mladých k násilí. Z výpovědí žáků, ředitelů škol, umělců, ale i odborníků zapojených do projektu, vyplynula touha po realizaci společného projektu na trans-nacionální úrovni. Mládež z jednotlivých zemí Evropské unie zahrnutých do projektu prožila v rámci „Silní bez násilí“ podobnou zkušenost, ale zažila ji separátně na lokální úrovni své školy. Mezinárodní verze projektu „Silní bez násilí“ je odpovědí na přání mladých setkat se, sdílet svoje zkušenosti z projektu, navázat nová přátelství, kontakty a partnerství mezi školami na internacionální úrovni.

Mezinárodní verze projektu „Silní bez násilí“ se uskutečnila ve dnech 23. až 30. srpna 2009 v Letovicích, a to právě u příležitosti desátého výročí místního festivalu 3+1. Na akci přijeli zástupci z jednotlivých škol z Německa, Česka, Maďarska a Polska. Mládež se napříč národnostmi a věkem zúčastnila 11 workshopů vedených kapelou Gen Rosso a společně pak veřejnosti představila muzikál Streetlight. Účastníkům projektu byla nabídnuta široká paleta kreativních workshopů – sportovní, taneční, bubenický, divadelní, výtvarný a mediální. Nedílnou součástí projektu byly také programy neformálního vzdělávání, například letní škola „Společně pro Evropu“, filmový festival představující národní kinematografie, výstavy, apod. Programy mají za cíl podpořit v mladých myšlenku společného evropanství.

5.1.3 Pomoc online

Od začátku roku 2007 zahájilo SLB provoz rozšířené asistenční služby pro děti a dospívající Internet Helpline jako součást mezinárodního projektu Safer Internet Plus. Pomoconline.cz (Linka bezpečí ONLINE) poskytuje dětem a dospívajícím první pomoc formou psychologické a sociální asistence při práci s internetem. Jde o vůbec první obdobně specializovanou linku krizové intervence v České republice!

Hlavním cílem této formy krizové intervence je zřízení speciální asistenční služby Helpline na stávající bezplatné Lince bezpečí (116 111), kam mohou děti nebo dospělí ohlásit zneužívání dětí při komunikaci na internetu. Odborní konzultanti dětem poskytnou nezbytnou psychosociální pomoc a také jim poradí, jak bezpečněji internet používat. Jedná se především o případy, kdy děti pocítují znepokojení a ohrožení během prohlížení webových stránek, při chatování a hraní her nebo když jsou obtěžovány prostřednictvím mobilu či jiných komunikačních médií.

„Centrum pozornosti zaměřujeme hlavně na ochranu dětí před veškerým násilím, zneužíváním a v poslední době také před negativním vlivem médií, zejména internetu. Internetová síť představuje pro děti zřejmá rizika - anonymní prostor internetu se může stát nebezpečným nástrojem pro komerční zneužívání, dětskou pornografii i obchod s dětmi. Negativní vliv lze zaznamenat i v určitém typu reklamy předkládající matoucí informace a pochybné hodnoty“, vysvětluje vedoucí projektu Lucie Bulderová. „Děti jsou na internetu vystavovány nezákonným či škodlivým obrázkům (násilí a sex, rasismus), svou roli zde hraje i závadný marketing výrobků určených dětem“. Veřejné rozpoznání škodlivého a nezákonného obsahu je v České republice obecně nízké a jeho množství narůstá. Lhostejnost evropských rodičů k nebezpečí na internetu je skutečnost potvrzená údaji z posledních výzkumů Eurobarometru vč. údajů platných pro ČR.

5.1.4 Projekt E-bezpečí a Centra PRVOK 2009

Projekt E-bezpečí je zaměřen na preventivní a informační činnost v oblasti nebezpečných komunikačních praktik pro učitele i žáky. Zabývá se cíleným vzděláváním učitelů i prevencí u žáků, realizuje výzkumná šetření, organizuje preventivní kampaně. Poskytuje rovněž certifikované kurzy v rámci celoživotního vzdělávání učitelů. Mezi předměty zájmů projektu patří kyberšikana, kybergrooming, kyberskalting, SMS spoofing a další sociálně-patologické jevy. Projekt realizuje Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. (Prevence, .ročník VI, 2009, s. 6)

Výzkumný tým projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK PdF UP (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace) realizoval v roce 2009 výzkumné šetření, zaměřené na výskyt nebezpečných komunikačních jevů spojených s využíváním informačních a komunikačních technologií. Zaměřil se zejména na kyberšikanu, kybergrooming, sexting a další

nebezpečné jevy, se kterými se setkávají nejen žáci a studenti, ale také dospělí uživatelé internetu.

Závěry českého výzkumu bohužel potvrdily to, co dlouhodobě naznačují také výsledky zahraničních výzkumů prováděných např. v USA, Velké Británii a dalších zemích - téměř polovina českých dětí je vystavena některé z forem kyberšikany (46,8 %). V rámci výzkumu byly sledovány nejčastější projevy kyberšikany, mezi které patří např. *dehonestující útoky* (nadávání, urážení nebo ponižování realizované pomocí SMS zpráv, e-mailů, v chatu, diskuzi a publikací zesměšňujících fotografií, audio nebo audiovizuálních nahrávek), *vyhrožování a vydírání, útoky na elektronické účty* (emailové, diskuzní, účty ke vzdělávacímu prostředí atd.) *a jejich manipulaci, případně zneužití např. ke kyberšikaně*. Z těchto projevů jsou děti nejčastěji vystaveny nadávkám, urážkám nebo ponižování v rámci SMS zpráv, e-mailů, v chatu nebo diskuzi (15,8 %), dále musí řešit např. napadení svého elektronického účtu (13,5 %) nebo výhrůžky a zastrašování (8,9 %).

Přestože se děti s kyberšikanou setkávají poměrně často, některé se dokonce staly obětí i několika útoků, při řešení těchto problémů jen málo spoléhají na pomoc rodičů a o situaci, do jaké se dostaly, je neinformují. Rodičům by se svými problémy svěřila necelá 1/4 dotazovaných dětí (22,9 %). Nejčastěji by děti s rodiči řešily především vydírání (22,9 %), výhrůžky a zastrašování (21 %) a manipulaci s jejich elektronickým účtem, případně jeho zneužití (18,2 %). Vysoký počet obětí kyberšikany souvisí s poměrně velkým množstvím útočníků. Skoro každé třetí dítě přiznalo, že si kyberšikanu vyzkoušelo (27,8 %). Nejčastěji šlo o útok na cizí elektronický účet (14,7 %) a dehonestující projevy realizované pomocí SMS, e-mailu, v chatu nebo v diskuzi (7,6 %). 2,3 % dětí se ale také aktivně zapojilo do kyberšikany učitele provedené formou provokování učitele a následného natočení vyhrocené situace. Jednalo se především o chlapce, jež tvořili 2/3 útočníků.

Co je vlastně příčinou těchto vysokých čísel? Proč je mezi dětmi tolik obětí kyberšikany? A mohou se děti samy takovým útokům vyvarovat?

V některých případech zcela určitě. Velmi důležitou roli hraje především prevence související se zvýšením informovanosti o nebezpečích, které souvisí s používáním informačních a komunikačních technologií – v našich podmínkách jde především o internet a mobilní telefony, které jsou dětem poměrně lehce dostupné. Pokud budou děti seznámeny

s riziky virtuální komunikace, budou mít mnohem větší šanci vyvarovat se případným chybám a zbytečně riskantnímu chování.

Mezi takové chování můžeme jednoznačně zařadit např. sdělování osobních údajů. Ani v tomto směru nejsou výsledky výzkumu projektu E-Bezpečí příliš potěšující. Naznačují, že velké množství dětí nemá představu o citlivé povaze osobních údajů ani o možnostech jejich zneužití. 2/3 dotazovaných dětí (67,5 %) jsou ochotny sdílet své osobní údaje s lidmi, které znají pouze z virtuální komunikace realizované na internetu. Přitom už byla zaznamenána řada případů, kdy se pod totožností virtuálního „kamaráda“ skrýval např. pedofil, který využil osobní údaje dítěte k vydírání, pomocí něhož se snažil dítě vylákat na osobní schůzku – v této souvislosti vzpomeňme např. kauzu pražského vrátného, který tímto způsobem zneužil několik chlapců. Výzkum ukázal, že ochota dětí sdílet osobní údaje je závislá na různých faktorech jako jsou např. délka trvání vzájemné komunikace nebo nabízený úplatek.

Další problematickou skutečností, která nahrává šíření kyberšikany, je zveřejňování osobních fotografií nebo videozáznamů na internetu nebo jejich rozesílání pomocí mobilního telefonu. V rámci výzkumného šetření bylo sledováno rozesílání především sexuálně laděných fotografií, které poměrně často slouží jako nástroj pro vydírání, sexuální obtěžování atd. Svou obnaženou fotografii již zveřejnilo 10,1 % dotazovaných dětí, což je o polovinu méně ve srovnání s odesíláním sexuálně laděných zpráv – ty odeslalo 22,7 % dětí. Většina dětí však toto chování považuje za rizikové – v případě zpráv to uvedlo 68,4 % dětí a u fotografií 73,3 % dětí. Přesto je ale patrné, že 1/3 dětí se tomuto vysoce rizikovému chování, označovanému termínem sexting nebo sextování, nebrání.

Děti si také často neuvědomují, že své osobní údaje mohou sdílet, i když je někomu přímo nesdělují. Značné množství z nich si totiž zakládá své osobní účty na internetových portálech, kde jsou pak jejich osobní údaje včetně fotografií dostupné komukoliv (např. na portálu Facebook, Lidé.cz atd.). S obrovským boomem, který v současné době zažívají sociální sítě, se tento problém ještě znásobil. Jak jsou na tom tedy děti se znalostí sociálních sítí? **99,5% dětí zná alespoň jednu sociální síť**. Mezi nejčastěji uváděnými se objevily portály YouTube (20,6 %), Facebook (19,2 %) a Hry.cz (15,3 %). **89,3 % dětí má na některé ze sociálních sítí také svůj účet** (17,6 % na stránce YouTube, 15,2 % na Facebook).

Výzkumné šetření bylo podpořeno Grantovou agenturou ČR, Statutárním městem Olomouc a firmou Vodafone. <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/247/20/lang,czech/6.2.2011>>

5.2 Projekty Evropské unie

Šikana a kyberšikana je tématem nejen u nás, ale i v zahraničí. Projekty, do kterých se mohou zapojit také školy v České republice, jsou organizovány také v rámci Evropské unie

5.2.1 První rozsáhlá školní intervenční kampaň byla zahájena v roce 1983 v Norsku.

První rozsáhlá školní intervenční kampaň byla na celonárodní úrovni zahájena v roce 1983 v Norsku. Ve školách byly rozdány dotazníky, naučné materiály a videa pro učitele, rady pro rodiče a byla provedena celková masová publicita. Tato kampaň probíhala ve dvojitě provedení. Jedna byla vedena E. Rolandem a druhá doplněná rozsáhlým intervenčním programem D. Olweusem.

Roland (1989), který výzkumně sledoval 37 škol ve Stavangeru, zjistil, že od roku 1983 do roku 1986 nenastal žádný pokles šikanování. Co mohlo stát za takovým neúspěchem? Domnívám se, že zde chyběla systematictější intervence, vlastní kampaň měla pouze povrchní záběr, sama o sobě je naprosto bezmocná. Významnější pozitivní změna vyžaduje zejména výcvik pedagogů a zavedení speciálního programu s podporou supervize.

Naproti tomu Dan Olweus byl v letech 1983 – 5 pověřen ministerstvem školství k vedení celonárodní kampaně proti šikanování. Nadstandardní součástí této frontální strategie byl intervenční program *What We Can Do About Bullying* (Co můžeme dělat se šikanováním?) na 42 základních a středních školách v Norsku. Výsledkem programu bylo snížení výskytu šikanování během dvou let o 50 %, a to jak u dívek, tak u chlapců. Kromě toho také děti méně popisovaly asociální chování. Šikanování se nezvyšovalo ani mimo školu (Olweus 1993). Tyto výsledky jsou mimořádně povzbudivé a jsou doposud největším úspěchem na poli boje proti šikaně. Sám Olweus k tomu říká ve své knize (1993): „Účinky programu jsou považovány za velmi pozitivní zejména proto, že mnoho předchozích pokusů snížit agresivní a antisociální chování bylo relativně neúspěšných.“

Jelikož výsledky Olweusova intervenčního programu nebyly dosud překonány, nelze divit, že další programy z něho více či méně vycházejí. Například expertka na šikanování

z Wisconsinu v USA Dorothy Espelage (Crawford, 2002) říká, že jsou v boji proti šikanování na začátku. Není podle ní užitečné objevovat již objevené, ale smysluplné je využití účinných Olweusových programů. Stalo se tak jak v Jižní Karolíně v USA (Olweus a Limber, 1999), tak ve Schlewig-Holsteinu v Německu (Hanewinkel a Knaack, 1997). Překvapivé je, že oba reprodukované programy nezopakovaly úspěch Bergenských výsledků.

Ve Velké Británii byl nejrozsáhlejším intervenčním programem Sheffieldský projekt, který proběhl v letech 1991 – 4 (Smith a Sharp, 1994). Tento tým pracoval s 23 školami (šestnácti základními a sedmi středními) po dobu čtyř intervenčních etap. Každý tým vyvinul celoškolský přístup a vybral si z několika možností. Během této studie byl zaznamenán 17 % pokles šikanování na základních školách, zatímco na středních škol došlo ke snížení pouze o 3 až 5 %.

Zajímavý program byl uskutečněn ve Flandrech v Belgii (Stevens, 2000). Realizační tým zde pracoval s 18 základními a středními školami, které prošly jedním ze tří podprogramů – intervencí s podporou týmu, intervencí bez podpory nebo pouhou kontrolou. Intervence zahrnovala celoškolskou politiku, školní výuku a práci s agresory. Ve srovnání s kontrolou přinesla smíšené modely pozitivních změn na základních školách a nulové výsledky na školách středních. Podpora výzkumného týmu neukázala výraznější změny, což odporuje našim zkušenostem.

Existují i jiné zajímavé programy, z nichž většina vychází ze zkušeností Olweuse. Často ovšem nereflktují svou účinnost. <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=8781>, 2011.03.21>

5.2.2 Projekt CHIPS „ChildLine in Partnership with Schools“

Tento projekt byl realizován v roce 2006-2007. Na základě dlouholeté spolupráce s britskou ChildLine, která nabízí školám ve Velké Británii peer program „ChildLine in Partnership with Schools“ (CHIPS), bylo české Lince bezpečí umožněno převzít její know-how a aplikovat v našich podmínkách a prostředí. Cílovou skupinou byly žáci základních škol.

Projekt CHIPS by měl napomoci zejména při prevenci šikany a rozvoji vrstevnických vztahů na školách. Zaměřuje se na pomoc při řešení výskytu sociálně-patologických jevů

na školách. Zavádí do škol program vrstevnické podpory. Školí budoucí dětské podporovatele a jejich dospělé supervizory. Pomáhá mladým lidem více se podílet na věcech, které ovlivňují jejich životy. Umožňuje dětem stát se z diváků a přihlížejících aktivním prvkem. Podporuje zdravé a bezpečné prostředí ve školách. Nejednalo se přitom jen o pilotní program v České republice. Sdružení Linka bezpečí má partnery v Linke detskej istoty ze Slovenska a Stowarzyszenia OPTA z Polska, s nimiž veškeré kroky při zavádění programu koordinovala.

<<http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/articles.asp?ida=47&idk=216>, 19.3.2011>

5.2.3 Projekt Safer internet v ČR

Projekt osvětového centra bezpečnějšího internetu evropského programu Safer Internet byl v České republice oficiálně zahájen 1. září 2005. V následujícím období let 2007-2008 byly do projektu integrovány další dva moduly-internetová horká linka (internet hotline) a internetová linka pomoci (internet helpline). Od 1.ledna 2009 byl běží nový dvouletý cyklus projektu Safer internet cz, v jehož rámci bylo ustaveno Národní centrum bezpečnějšího internetu.

Cílem programu Evropské unie Safer Internet je podpora bezpečnějšího užívání internetu a dalších online technologií, zejména dětskými uživateli, a potírání ilegálního a škodlivého obsahu na internetu, zahrnujícího např. dětskou pornografii, extremismus či rasismus.

Děti a mladí lidé jsou dnes jednou ze skupin s největším počtem uživatelů online a mobilních technologií v Evropě. Program Safer Internet se zaměřuje na ochranu dětí a mladých lidí online pomocí iniciativ zvyšujících povědomí a dále bojem proti nelegálnímu a škodlivému online obsahu a produktům.

Centra Bezpečnějšího internetu (The Safer Internet Centres), která jsou přítomna ve 27 evropských zemích, rozvíjejí informační materiály a materiály zvyšující povědomí a organizují informační zasedání pro děti, rodiče a učitele. Dále přijímají zprávy o nahlášených výskytech ilegálního obsahu na internetu a poskytují poradenství v otázkách bezpečného chování online. Tato Centra rovněž zakládají mládežnické panely, kde jsou diskutována témata bezpečnějšího internetu a informační materiály.

<<http://proti-sikane.saferinternet.cz/jak-se-branit>, 20.1.2011>

5.2.4 Projekt OECD

OECD je Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. Je to světová organizace sdružující v současné době 30 ekonomicky nejvyspělejších zemí světa, které projevíly zájem a splnily podmínky stanovené pro členství v OECD. Česká republika je členem OECD od prosince roku 1995, což jí mj. umožňuje účastnit se mezinárodní mnohostranné spolupráce členských zemí OECD v oblasti vzdělávání.

V roce 2005 zahájila projekt s cílem vytvořit mezinárodní síť na předcházení šikanování a násilí ve školách, který byl založený na třech pilířích: politika, výzkum, praxe. Cílem bylo podnítit a podpořit účinnost prevence a eliminace šikanování a násilí ve školách poskytnutím platformy komunikace a šířením informací o prevenci, výzkumech a politice na národní i regionální úrovni v členských zemích OECD prostřednictvím web stránky <http://oecd-sbv.net>. Na projektu se podílelo asi 20 zemí OECD.

<<http://www.prevenciasikanovania.sk/?mod=odbornici--projekty-sk--projekt-oecd>,
22.2.2011>

5.2.5 Daphne III

EU DAPHNE je největším komunitárním programem zaměřený na boj proti násilí, který je propojen s příslušnými regionálními politikami. DAPHNE III, již třetí fáze programu, byl vyhlášen Rozhodnutím Evropského parlamentu a Rady č. 779/2007/ES ze dne 20. června 2007 jako součást obecného programu „Základní práva a spravedlnost“. Finanční prostředky jsou určeny na prevenci proti všem formám násilí a podporu obětí ohrožených skupin – dětí, mládeže a žen. Do působnosti programu spadá rovněž pomoc obětem u svědkům domácího násilí.

Délka projektu: 2007 – 2013

Celkový rozpočet: € 116, 8 mil. (pro rok 2010: 17.633.440 EUR)

Cílová skupina žadatelů: výzkumná centra, regionální a místní úřady, univerzity a další školská zařízení, sociální pracovníci, lékaři a zdravotníci, nestátní neziskové organizace, soukromé i veřejné instituce

Cíle projektu:

- Prevence pouličního násilí, partnerského násilí, násilí mezi mladými lidmi
- Mediální násilí – edukační programy pro děti/mládež zaměřené na dopady moderních informačních technologií a bezpečnost dětí a mládeže
- Tělesné tresty a jiné závažné zneužití/násilí páchané na dětech
- Vzdělávání policie, justice a právních profesí ve vztahu k násilí v intimních vztazích
- Programy a terénní práce zaměřená na ochranu osob, zejména dětí před násilím v intimních vztazích

<<http://www.mvcr.cz/clanek/daphne-iii.aspx>>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 PROJEKT VÝZKUMU

6.1 Charakteristické rysy jednotlivých preventivních programů proti šikanování na sledovaných ZŠ.

Výzkum byl proveden na jedné vesnické základní škole, kterou jsem si označila jako školu č.1 a na jedné městské základní škole, kterou jsem si označila jako č.2

6.1.1 Minimální preventivní program školy č.1

Minimální preventivní program je na této škole realizován v souladu se strategií prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Cílem tohoto programu je, aby se preventivní výchovně vzdělávací působení stalo neoddělitelnou součástí výuky a života školy. Dále si klade za cíl vytvářet otevřené, kamarádké, bezpečné vztahy mezi členy společenství školy, včas odhalit a léčit příznaky šikany. Program zahrnuje prevenci v podobě lepší komunikace se žáky, jejich zákonnými zástupci, zvýšení vnímavosti vůči změnám v třídních kolektivech a vůči signálům šikany. Je součástí výchovy a vzdělávání žáků po celou dobu povinné školní docházky. Účastní se ho pedagogický sbor, žáci, rodiče, ostatní zaměstnanci školy a odborníci na danou problematiku. V rámci výuky jsou a budou i nadále kromě tradičních metod práce využívány další metody, které se osvědčily.

Některé používané metody práce:

- besedy, diskuse
- výklad
- samostatná práce (slovové práce na určité téma, referáty, informace v tisku)
- dramatická výchova, hra rolí, obhajoba určitého názoru, trémování způsobu odmítání)
- párová, skupinová práce ve třídě

Na druhém stupni se žáci ve všech předmětech seznamují s různými druhy návykových látek a jejich škodlivými vlivy na organismus. Prostřednictvím sociálních her, dramatické výchovy, týmové spolupráce se učí obhajovat svůj názor, řeší konflikty ve třídě, trénovat způsob odmítání. Ve škole se také realizují projekty, na jejichž základě se zlepšují různé formy spolupráce mezi žáky, kteří tvořivým způsobem pracují v týmech a tak se mění

klima ve třídách a klima celé školy. Žákům jsou také nabízeny zájmové kroužky vedené převážně učiteli. Také jednorázové aktivity, které se opakují např. Den dětí, sportovní den, olympiády, Matematika trochu jinak, Dny bezpečnosti a prevence, adaptační pobyty atd. V rámci projektu Pavučina vědomostí probíhají a budou probíhat ve všech třídách besedy s odborníky a programy primární prevence realizované občanským sdružením KROK.

Minimální preventivní program obsahuje také výčet organizací a odborníků, se kterými škola v rámci prevence sociálně patologických jevů spolupracuje.

6.1.2 Minimální preventivní program školy č.2

Minimální preventivní program školy č. 2 byl vypracován v souladu s ustanovením metodického pokynu MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č.j.: 24 246/2008-6.

Základní cíle preventivního programu:

- zlepšení sociálního klimatu ve škole (zlepšení vzájemné komunikace mezi žáky navzájem, žákem a učitelem, rodiči a školou)
- snaha o rozvoj dovedností, které vedou u dětí a mládeže k odmítání všech druhů soc. patolog. jednání
- seznámení žáků se zásadami zdravého životního stylu a jejich orientace na smysluplné využívání volného času

S tématy z oblasti prevence se pracuje v předmětech občanská výchova, rodinná výchova, přírodopis, chemie, dějepis, český jazyk a literatura. K práci s tématy lze využít metod výkladu, samostatné práce, práce s médii, projektové vyučování, skupinová práce, hraní rolí, práce s materiálem, besed, přednášek.

Již pátým rokem se mohou žáci sami podílet na vytváření lepšího prostředí ve své škole a to na pravidelných zasedáních žákovského parlamentu.

Žáci 2. stupně se zúčastní programů, které budou zaměřeny na snížení rizik narušujících zdravý osobnostní a sociální vývoj dětí (přednášky krizového centra ve městě, přednášky pořádané okresní hygienickou stanicí). Škola se nadále snaží zlepšit a rozšířit nabídku zájmových útvarů školy a poskytovat tak svým žákům kvalitní využití volného času.

Škola spolupracuje s městskou policií, která každoročně organizuje přednášky zaměřené na snížení rizikového jednání (např. Kapka prevence) Dny zdraví- účast na celotýdenní akci zaměřené na využití popřípadě získání dalších znalostí zdravého životního stylu.

V letošním roce pokračujeme v projektu Třídní klima – projekt je zaměřený na posílení třídních kolektivů, řešení konfliktů a zlepšení mezilidských vztahů. Žáci 6. ročníků se pravidelně účastní školy v přírodě, jejíž program je zaměřen hlavně na posilování vztahů ve třídě a vytvoření správného klimatu třídy.

Zvláště věnujeme pozornost různým formám násilí – šikana, kyberšikana, rizika spojené s užíváním internetu.

6.2 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit, jaký postoj zaujímají žáci 2.st. základních škol na Hodonínsku k šikaně, zda a jak často se šikanou setkali, jaké používají ZŠ způsoby prevence, jak mají preventivní programy začleněny do školního kurikula a zda využívají spolupráce s ostatními institucemi.

Dílní cíle výzkumu

- 1) Zjistit, zda jsou rozdíly, pokud jde o četnost setkání se šikanou a formu či podobou šikany mezi městskými žáky a žáky žijícími na venkově.
- 2) Zjistit, jaký postoj mají žáci 2.st. ZŠ k šikaně.
- 4) Zjistit, zda je rozdíl v míře důvěry k pedagogům pokud jde o řešení šikany mezi žáky navštěvujícími ZŠ ve městě a mezi žáky navštěvujícími ZŠ na venkově.
- 5) Zjistit, zda se kyberšikana vyskytuje častěji než fyzické násilí.
- 6) Zjistit, jaké metody prevence školy používají.
- 7) Zjistit, s kým, popřípadě s jakými institucemi spolupracuje metodik prevence při řešení případů šikany.

6.3 Formulace hypotéz

Hypotéza č. 1

Žáci ZŠ žijící na vesnici, mají méně zkušeností se šikanou než žáci z města.

Hypotéza č.2

Žáci z vesnické školy zaujmají k šikaně negativnější postoj než žáci z města.

Hypotéza.č.3

Žáci navštěvující městskou ZŠ mají ke svým pedagogům pokud jde o řešení šikany větší důvěru než žáci vesnické ZŠ.

Hypotéza.č.4

Fyzické šikanování se vyskytuje častěji než kyberšikana

6.4 Metody a průběh výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila kombinaci kvalitativní i kvantitativní metody. Výzkumné šetření bylo provedeno u žáků 6. až 9. tříd na dvou základních školách na Hodonínsku. Pro srovnání byla tedy zvolena jedna základní škola na vesnici a jedna základní škola ve městě.

Ke sběru dat jsem použila polostrukturovaný rozhovor a anonymní dotazník. Samotné výzkumné šetření probíhalo v první polovině měsíce února 2011. Během těchto 14 dní jsem na obou výše zmíněných školách rozdala dotazníky v 6. - 9. třídě. Dotazníky jsem rozdala žákům osobně, tudíž jsem mohla zodpovídat případné dotazy. Dotazník obsahuje 24 otázek. Otázky 1 - 3 mají identifikující podobu, otázky 4 - 13 jsou zaměřeny na to, jaký postoj mají žáci k šikaně a jak zda a jak často se šikanou setkali, otázky 14 - 16 se zabývají důvěrou žáků k učitelům a otázky 17 - 23 povědomím a zkušenostmi s kyberšikanou, otázka č. 24 účastí na besedách o šikaně. Otázka č. 2 je otevřená, otázky 1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 24 jsou uzavřené zbývající otázky jsou polouzavřené. Při tvorbě dotazníku jsem se inspirovala „Depistážním dotazníkem šikanování II“, Michala Koláře, který uvádí ve své knize „*Bolest šikanování*“. Převzala jsem otázky č. 4, č. 9, č. 10 a č. 13. Dotazník je součástí přílohy PI.

Rozhovor jsem provedla rovněž na dvou základních školách na Hodonínsku s metodičkami prevence. Obě byly předem seznámeny s otázkami rozhovoru. Rozhovor jsem nahrála na diktafon a poté přepsala do textové podoby. Přepsaná podoba rozhovorů je součástí přílohy PIII.

6.5 Respondenti

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 169 žáků ze dvou základních škol na Hodonínsku. 78 žáků ze základní školy na vesnici, z toho 42 chlapců a 36 dívek. Z městské školy se zúčastnilo dotazníkového šetření celkem 91 žáků, z toho 46 chlapců a 45 dívek. (viz tabulky 1a a 1b).

Tabulka 1a: Rozdělení žáků podle navštěvované školy, třídy a pohlaví

pohlaví	ZŠ na vesnici							
	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
chlapci	10	58,82	12	60,00	6	37,50	14	56,00
dívky	7	41,18	8	40,00	10	62,50	11	44,00
Celkem	17	100	20	100	16	100	25	100
pohlaví	ZŠ ve městě							
	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
chlapci	11	55,00	9	39,13	15	53,57	11	55,00
dívky	9	45,00	14	48,00	13	46,43	9	48,00
Celkem	20	100	23	100	28	100	20	100

Tabulka 1b: Celkový počet žáků, kteří se zúčastnily dotazníkového šetření

pohlaví	Celkem vesnice		Celkem město		Celkem	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
chlapci	42	50,42	46	53,66	88	52,07
dívky	36	49,58	45	46,34	81	47,93
Celkem	78	100,00	91	100,00	169	100,00

Součástí mého výzkumného šetření byl také polostrukturovaný rozhovor, kterého se zúčastnily dvě metodičky prevence z výše popisovaných základních škol.

6.6 Předvýzkum

Abych se ujistila, zda jsou otázky v mém dotazníku formulovány pro žáky srozumitelně provedla jsem před vlastním dotazníkovým šetřením předvýzkum.

Pro předvýzkum jsem si vybrala jednoho žáka ze 6. třídy, dva žáky ze 7. třídy, jednoho žáka z 8 a jednoho z 9. třídy. Před vyplněním dotazníků jsem žáky obecně s dotazníkem seznámila a během vyplňování se mě mohli žáci na cokoli zeptat. Nejprve se mě jeden žák zeptal, zda má správné odpovědi kroužkovat nebo podtrhávat, druhý žák se zeptal, co má zaškrtnout u otázek č. 9 a č. 10 v případě, že na otázku č. 8 odpověděl záporně stejně tak u otázky č. 24.

Po následné kontrole dotazníků jsem zjistila že, otázky jsou žákům srozumitelné.

Po předvýzkumu došlo k několika malým změnám. Do úvodu dotazníku jsem doplnila instrukce k vyplňování dotazníku, k otázkám č. 9, č. 10 jsem doplnila v závorce větu „nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne“. K otázce č. 23 jsem do závorky doplnila „nevyplňuj, je-li tvá odpověď na předcházející otázku záporná“.

6.7 Podmínky výzkumu

Výzkumné šetření jsem prováděla s metodičkami prevence na dvou základních školách a s žáky navštěvujícími 6. až 9. ročník základních škol na Hodonínsku. První základní škola, pracovně nazvaná č. 1, je vesnickou úplnou základní školou s kapacitou pro 350 žáků. Nachází se v centru obce, která má okolo 3,5 tisíc obyvatel, v příjemném prostředí parčíku. V současné době školu navštěvuje 200 žáků, z toho 86 navštěvuje II. stupeň. Tato škola je jedinou školou v obci.

Druhá základní škola, pracovně nazvaná č. 2 na které probíhalo výzkumné šetření je městskou základní školou. Tato škola je jednou z 5 základních škol ve městě, které má asi 26 000 obyvatel. V době provádění výzkumu školu navštěvovalo 577 žáků, z toho 226 žáků navštěvovalo druhý stupeň 63 žáků 6. třídy, 56 žáků 7. třídy, 62 žáků 8. třídy a 45 žáků 9. třídy.

Žáci druhého stupně základní školy byli vybráni pro výzkum z toho důvodu, že právě toto věkové období je rozhodující pro další vývoj jedince. Období, ve kterém se z dítěte pomalu stává dospělý člověk, prochází přeměnami nejen biologickými, ale také psychickými a sociálními.

6.8 Administrace dotazníku a rozhovoru

V rámci svého výzkumu jsem provedla dotazníkové šetření, které probíhalo v jednotlivých třídách během výuky za přítomnosti pedagoga. Žákům jsem se nejdříve představila a stručně jsem jim sdělila téma, obsah a význam výzkumu. K dotazníkům jsem podala žákům vysvětlující komentář a čekala na jejich vyplnění. Žáci byli seznámeni s tím, že vyplnění dotazníku je anonymní a výsledky budou sloužit k vypracování diplomové práce. Jelikož vyplňovali žáci dotazníky během vyučovací hodiny, byla návratnost dotazníků 100 %.

Druhou částí mého výzkumného šetření byl polostrukturovaný rozhovor s metodičkami prevence na základních školách na kterých probíhalo i dotazníkové šetření. Metodičkám prevence jsem poskytla připravené otázky, které jsem jim chtěla klást v rozhovoru. Rozhovor jsem nahrála na diktafon a následně přepsala do textové podoby viz příloha PIII. Získaná data jsem zpracovala otevřeným kódováním.

7 FREKVENČNÍ A DISTRIBUČNÍ ANALÝZA ÚDAJŮ ZÍSKANÝCH VÝZKUMEM

Uspořádáno podle položek dotazníku.

K položce č. 4: Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

U této otázky měli žáci do dané tabulky uvést, zda ve své třídě patří do nějaké party či nikoli.

Tabulka 2a: Odpověď na otázku, zda žáci navštěvující vesnickou ZŠ patří ve své třídě k nějaké partě.

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 4	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	5	29,41	9	45,00	16	100,00	22	88,00
ne	6	35,29	0	0,00	0	0,00	2	8,00
nevím	6	35,29	11	55,00	0	0,00	1	4,00

Tabulka 2b: Odpověď na otázku, zda žáci navštěvující městskou ZŠ patří ve své třídě k nějaké partě.

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 4	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	12	60,00	14	60,87	13	46,43	10	50,00
ne	4	20,00	2	8,70	9	32,14	2	10,00
nevím	4	20,00	7	30,43	6	21,43	8	40,00

Tabulka 2c: Odpověď na otázku, zda žáci patří ve své třídě k nějaké partě.

Odpověď na otázku č.4	žáci z vesnice		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
ano	52	66,67	49	53,85
ne	8	10,26	17	18,68
nevím	18	23,08	25	27,47

Z tabulek 1a – 1c vyplývá, že v odpovědích na tuto otázku jsou jen nepatrné rozdíly. Žáci z vesnice i žáci z města nejčastěji uvedli, že ve své třídě patří k nějaké partě. Tuto odpověď uvedlo **66,67 %** žáků z vesnice a **53,85 %** žáků z města. Jen **10,26 %** žáků z vesnice a **18,68 %** žáků z města uvedlo, že ve své třídě nepatří do žádné party.

K otázce č. 5: Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?

Žáci měli odpovědět na otázku, zda si myslí, že je někdo z jejich spolužáků panovačný nebo agresivní. Odpovědi na tuto otázku nalezneme v tab. č. 3a – 3c.

Tabulka 3a: Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 5	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ne	3	17,65	0	0,00	6	37,50	2	8,00
ano, jeden	3	17,65	4	20,00	1	6,25	6	24,00
ano, několik	4	23,53	15	75,00	2	12,50	10	40,00
nevím	7	41,18	1	5,00	7	43,75	7	28,00

Tabulka 3b: Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č.5	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ne	3	15,00	3	13,04	2	7,14	10	50,00
ano, jeden	10	50,00	4	17,39	7	25,00	2	10,00
ano, několik	4	20,00	13	56,52	6	21,43	5	25,00
nevím	3	15,00	3	13,04	13	46,43	3	15,00

Tabulka 3c: Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?

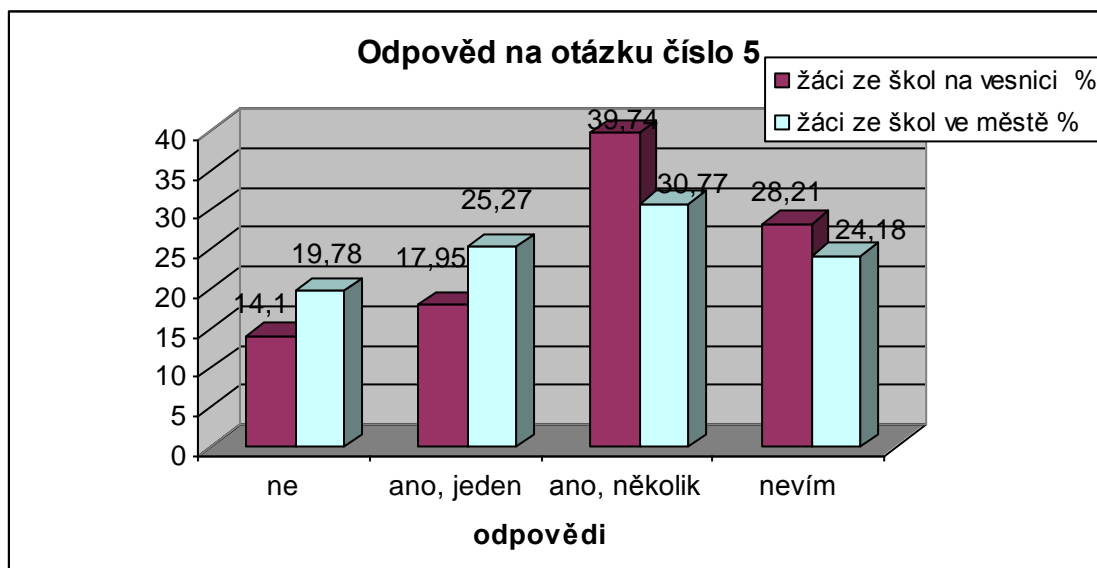
Odpověď na otázku č. 5	žáci ze škol na vesnici		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
ne	11	14,10	18	19,78
ano, jeden	14	17,95	23	25,27
ano, několik	31	39,74	28	30,77
nevím	22	28,21	22	24,18

Výsledky odpovědí na tuto otázku ukazují, že téměř **40 %** žáků z vesnice a **31 %** žáků z města si myslí, že mají se své třídě hned několik agresivních spolužáků. Žádnou agresivitu u svých spolužáků nevnímá pouze **14,0 %** žáků z vesnice a **19,78 %** žáků z města.

Číselně vyjádřené údaje ve výše vyznačených tabulkách nalezneme v grafu 1

Graf 1: Graficky vyjádřené odpovědi na otázku č. 5

Graf 1 ukazuje, že většina žáků jak z vesnice tak z města si myslí, že mají ve své třídě agresivní spolužáky. Na tuto otázku ale nedokázalo odpovědět 28,21 % žáků z vesnice a 24,18 % žáků z města.

K položce č. 6: Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe:

V této otázce mě zajímalo, jaký postoj žáci k šikaně zaujímají. Odpovědi jsou uspořádány v tabulkách 4a – 4c.

Tabulka 4a: Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe:

Odpověď na otázku č. 6	ZŠ na vesnici							
	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
odsouzení hodné násilí	9	52,94	15	75,00	9	56,25	18	72,00
zábava, které se klidně rád zúčastním	1	5,88	1	5,00	0	0,00	2	8,00
normální věc, která se běžně děje a patří k životu	5	29,41	0	0,00	2	12,50	2	8,00
o tom jsem nikdy nepřemýšlel(a)	2	11,76	4	20,00	5	31,25	3	12,00

Žáci všech ročníků základní školy na vesnici nejčastěji uvedli, že je šikana odsouzeníhodné násilí. Za zábavu ji označil pouze 1 žák ze 6. třídy, 1 žák ze 7. třídy a 2 žáci z 9. třídy.

Tabulka 4b: Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe:

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 6	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
odsouzení hodné násilí	10	50,00	16	69,57	24	85,71	15	75,00
zábava, které se klidně rád zúčastním	0	0,00	1	4,35	0	0,00	0	0,00
normální věc, která se běžně děje a patří k životu	1	5,00	3	13,00	0	0,00	1	5,00
o tom jsem nikdy nepřemýšlel(a)	9	45,00	3	13,04	4	14,29	4	20,00

Také žáci z města považují šikanu za odsouzení hodné násilí, za zábavu ji označil pouze jeden žák, z celkového počtu dotazovaných 91 žáků.

Tabulka 4c: Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe:

Odpověď na otázku č. 6	žáci z vesnice		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
odsouzení hodné násilí	51	65,38	65	71,43
zábava, které se klidně rád zúčastním	4	5,13	1	1,10
normální věc, která se běžně děje a patří k životu	9	11,54	5	5,49
o tom jsem nikdy nepřemýšlel(a)	14	17,95	20	21,98

Tabulky 4a – 4c jasně ukazují, negativní postoj k šikaně žáků ze všech dotazovaných tříd. Že je šikana odsouzení hodné násilí odpovědělo **65,38 %** žáků z vesnice a **71,43 %** žáků z města. Kladný postoj uvedlo pouze **5 %** žáků z vesnice a **1 %** žáků z města. Téměř **18 %** žáků z vesnice a **22 %** žáků z města uvedlo, že o šikaně nepřemýšleli.

K otázce č. 7: Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování?

V odpovědích na tuto otázku dostali žáci prostor, aby vyjádřili jaké činnosti považují za projev šikanování. Žáci mohli uvést i několik odpovědí. Odpovědi na tuto otázku jsou zpracovány v tabulkách 5a – 5c na následující straně.

..

Tabulka 5a: Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 7	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
nadávání	12	70,59	17	85,00	9	56,25	15	60,00
zasměšňování a urážení	12	70,59	18	90,00	10	62,50	23	92,00
pomluvy a ignorování	9	52,94	5	25,00	1	6,25	10	40,00
postrkování	10	58,82	6	30,00	4	25,00	10	40,00
ničení cizích věcí	12	70,59	14	14,14	11	68,75	21	84,00
postrkování	15	88,24	19	19,19	14	87,50	23	92,00
bití a kopání	17	100,00	20	100,00	16	100,00	25	100,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Tabulka 5b: Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 7	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
nadávání	5	25,00	18	78,26	19	67,86	13	65,00
zasměšňování a urážení	12	60,00	19	82,61	20	71,43	15	75,00
pomluvy a ignorování	1	5,00	13	56,52	8	28,57	7	35,00
postrkování	7	35,00	14	60,87	15	53,57	6	30,00
ničení cizích věcí	5	25,00	19	82,61	19	67,86	17	85,00
vyhrožování	16	80,00	19	82,61	26	92,86	15	75,00
bití a kopání	20	100,00	23	100,00	28	100,00	20	100,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Tabulka 5c: Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování?

Odpověď na otázku č. 7	žáci ze škol na vesnici		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
nadávání	53	67,95	55	60,44
zasměšňování a urážení	63	80,77	66	72,53
pomluvy a ignorování	25	32,05	29	31,87
postrkování	30	38,46	42	46,15
ničení cizích věcí	58	74,36	60	81,52
vyhrožování	71	91,03	76	83,52
bití a kopání	78	100,00	91	100,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Všichni dotazovaní žáci jak na vesnici tak ve městě se shodli na tom, že bití a kopání je projevem šikany. Druhou nejčastější odpovědí bylo vyhrožování. Toto uvedlo **91,03 %** žáků z vesnické školy a **83,52 %** žáků z městské školy. Dalším projevem šikanování podle

četnosti odpovědí žáků je zesměšňování a urážení to uvedlo **80 %** žáků z vesnické školy a **72 %** žáků z městské školy. Ničení cizích věcí považuje za projev šikanování **74 %** žáků z vesnice a **83 %** žáků z města. Pouze **32 %** žáků považuje za projev šikanování pomluvy a ignorování. Z výsledků uvedených v tabulkách vyplývá, že žáci si pod pojmem šikanování představují hlavně fyzické násilí a vyhrožování. Ve většině případů nepovažovali postrkování, pomluvy a ignorování za projev šikanování.

K otázce č. 8: Stal/a jsi se někdy obětí šikany? Ublížíval ti někdy někdo?

Tabulka 6a: Stal/a jsi se někdy obětí šikany? Ublížíval ti někdy někdo?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 8	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ne	12	70,59	11	55,00	15	93,75	15	60,00
ano (uved' jakým způsobem)	5	29,41	9	45,00	1	6,25	10	40,00

Tabulka 6b: Stal/a jsi se někdy obětí šikany? Ublížíval ti někdy někdo?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 8	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ne	17	85,00	15	65,22	23	82,14	18	90,00
ano (uved' jakým způsobem)	3	15,00	8	34,78	5	17,86	2	10,00

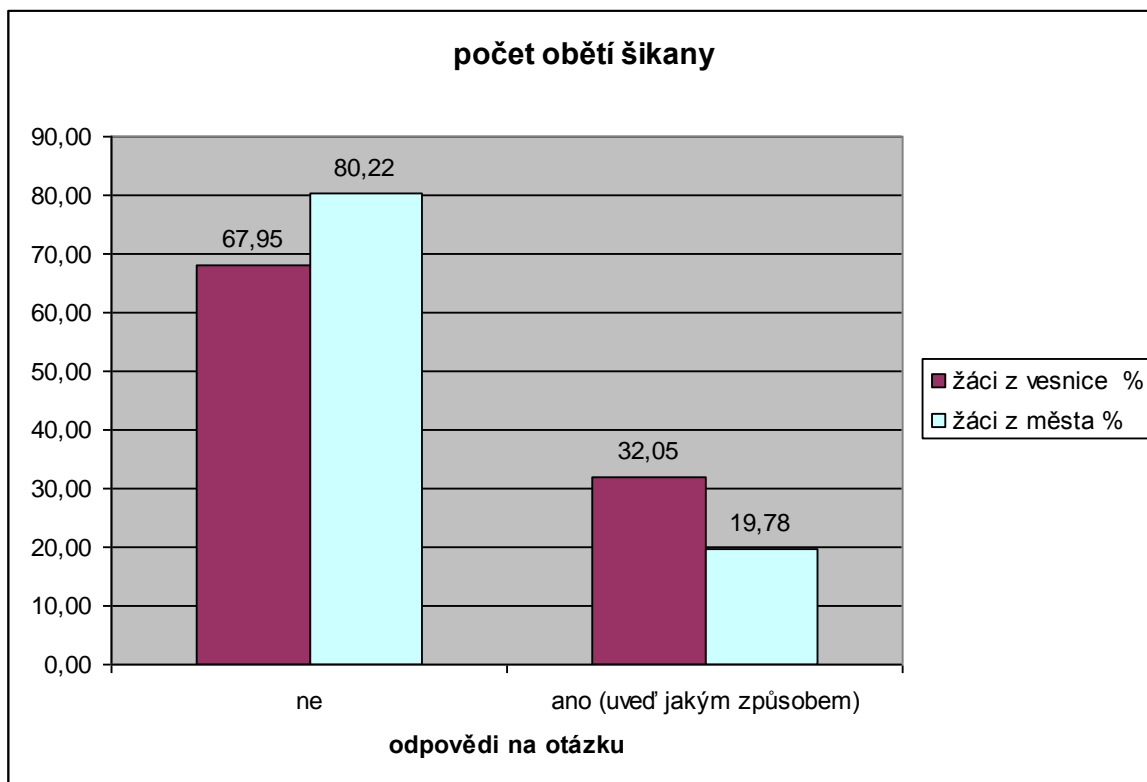
Tabulka 6c: Stal/a jsi se někdy obětí šikany? Ublížíval ti někdy někdo?

Odpověď na otázku č. 8	žáci z vesnice		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
ne	53	67,95	73	80,22
ano (uved' jakým způsobem)	25	32,05	18	19,78

Porovnáním získaných výsledků, které jsou uvedeny v tabulkách 6a – 6c jsem zjistila, poměrně velké rozdíly mezi žáky z vesnice a žáky z města pokud jde o to, zda se stali někdy obětí šikany. To že se stali obětí šikany uvádí až **32,05 %** žáků z vesnice oproti **19,78 %** žáků z města. Jako způsob šikany uváděli žáci urážení, zesměšňování, pomluvy, nadávání, ponižování, ale i petice, izolování a bití.

Číselně vyjádřené údaje v tabulkách 6a – 6c nalezneme v grafu 2

Graf 2: Odpovědi na otázku č. 8

Graf 2 znázorňuje počet žáků, kteří se stali někdy obětí šikany i těch, kteří se šikanou nikdy neseťkali, vyjádřené v %.

(Kyrickou, 2003) uvádí, že až **20 %** žáků se v průběhu školního života stane obětí vážnější šikany. Což odpovídá výsledkům mého zkoumání. Porovná-li své zjištění s výsledky, které vyplynuly z projektu MIŠ, kde výzkum v úvodní fázi ukázal, že **40 %** žáků na školách bylo šikanováno, ale po zavedení preventivního programu výskyt šikany klesl o **42 %** až **50 %**. Odpovídá mé zjištění i tomuto cílovému procentu výskytu šikany. Myslím si, že je to dáno i tím, že v dnešní době se klade na prevenci sociálně-patologických jevů velký důraz a je jí věnováno velké úsilí.

K otázce č. 9: Řekl/a jsi to někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

V otázce č. 9 měli žáci odpovědět na otázku, zda o tom, že se stali obětí šikany někomu řekli, a komu. A také to, z jakého důvodu se nikomu nesvěřili. Odpovědi jsou zpracovány v tabulkách 7a – 7d.

Tabulka 7a: Řekl/a jsi to někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 9	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano (uveď komu)	1	5,88	3	15,00	1	6,25	6	24,00
ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného	2	11,76	1	5,00	0	0,00	2	8,00
ne styděl(a) jsem se	0	0,00	2	10,00	0	0,00	1	4,00
ne (uveď proč)	2	11,76	2	10,00	0	0,00	2	8,00
neodpovídali	12	70,59	12	60,00	15	93,75	15	60,00

Tabulka 7b: Řekl/a jsi to někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

ZŠ ve městě								
odpověď na otázku č. 9	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano (uveď komu)	2	10,00	1	4,35	2	7,14	0	0,00
ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného	2	10,00	3	13,04	2	7,14	0	0,00
ne, styděl(a) jsem se	0	0,00	2	8,70	0	0,00	0	0,00
neřekl(a) (uveď proč)	0	0,00	3	13,04	0	0,00	1	5,00
neodpovídali	16	80,00	14	60,87	24	85,71	19	95,00

Tabulka 7c: Řekl/a jsi to někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

Odpověď na otázku č. 9	žáci z vesnice		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
ano (uveď komu)	11	14,10	5	5,49
ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného	4	5,13	7	7,69
ne styděl(a) jsem se	3	3,85	2	2,20
ne (uveď proč)	6	7,69	3	3,40
neodpovídali	54	69,23	73	80,22

Tabulka 7d: Řekl/a jsi to někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

Odpověď na otázku č. 9	žáci z vesnice		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
ano (uveď komu)	11	45,83	5	27,78
ne nepovažoval(a) jsem to za nic závažného	5	16,67	7	38,89
ne, styděl(a) jsem se	3	12,50	2	11,11
ne (uveď proč)	6	25,00	3	20,22

Údaje v tabulkách ukazují, že žáci z vesnice se svěřili v **45,83 %**, žáci z města pouze v **27,78 %**. Jako osobu, které se svěřili, uváděli rodiče, kamarády a svého učitele.

To, že se stali obětí šikany a nikomu to neřekli z toho důvodu, že se styděli uvedlo **12,50 %** žáků z vesnice a až **11,11 %** žáků z města. Jiný důvod uvedlo **25 %** žáků z vesnice a **20,22 %** žáků z města a to: bála jsem se, nejsem žalobníček, vyřídil jsem si to sám, bylo by to pro mě ještě větší ponížení, chtěl jsem si to vyřídit sám uvedli hned 3 žáci. Poměrně vysoké procento žáků tedy **16,67 %** žáků z vesnice a až **38,89 %** žáků z města neřeklo nikomu, že se stali obětí šikany proto, že to nepovažovali za nic závažného.

K otázce č. 10: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

V otázce č.10 mě zajímalo, zda žákům člověk na kterého se obrátili s žádostí o pomoc v případě šikany pomohl.

Tabulka 8a: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a

ZŠ na vesnici								
Odpověď na položku č. 10	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	1	5,88	5	25,00	1	6,25	3	15,00
ne	0	0,00	1	5,00	0	0,00	0	0,00
nevyplňoval(a)	16	94,12	14	70,00	15	93,75	17	85,00

Z celkového počtu 25 žáků z vesnice, kteří uvedli, že se stali někdy obětí šikany uvedlo 11 žáků, že se s tím někomu svěřili. Z toho 10 - ti žákům, tedy **90,91%** člověk na kterého se obrátili pomohl.

Tabulka 8b: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a

ZŠ ve městě								
Odpověď na položku č. 10	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	1	5,00	1	4,35	3	10,71	0	0,00
ne	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
nevypĺňoval(a)	19	95,00	22	95,65	25	89,29	20	100,00

Z tabulky 8b je zřejmé, že všem 5 žákům, tedy 100 %, kteří se s šikanou někomu svěřili se dostalo pomoci.

Tabulka 8c: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a

Odpověď na otázku, č. 10	žáci ze škol na vesnici		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
ano	10	90,91	5	100,00
ne	1	9,09	0	0,00

Z tabulky 8c vyplývá, že žákům se to, že se někomu svěřili vyplatilo, bylo jim pomůženo.

K otázce č. 11: Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?

V této otázce měli žáci odpovědět na otázku, zda vědí o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky.

Tabulka 9a: Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 11	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	13	76,47	11	55,00	15	93,75	13	52,00
ne	4	23,53	9	45,00	1	6,25	12	48,00

Tabulka 9b: Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 11	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	12	60,00	13	56,52	13	46,43	5	25,00
ne	8	40,00	10	43,48	15	53,57	15	75,00

Tabulka 9c: Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?

Odpověď na otázku č. 11	žáci z vesnice		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
ano	52	66,67	43	47,25
ne	26	33,33	48	52,75

Z tabulky 9c vyplývá, že **66,67 %** žáků z vesnické školy a **47,25 %** žáků z městské školy uvedlo, že ví o někom, komu je na jeho škole ubližováno. Tato čísla jsou velmi vysoká a potvrzují, že se žáci setkávají s ubližováním u sebe samých nebo u svých spolužáků velmi často. Pouze **33,33 %** žáků z vesnice a **52,75 %** žáků z města neví o nikom, komu je ubližováno.

K otázce č. 12: Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?

Tabulka 10a: Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 12	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	4	23,53	12	60,00	4	25,00	14	56,00
ne	13	76,47	8	40,00	12	75,00	11	44,00

Tabulka 10b: Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 12	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	12	60,00	16	69,57	14	50,00	11	55,00
ne	8	40,00	7	30,43	14	50,00	9	45,00

Tabulka 10c: Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?

Odpověď na otázku č. 12	žáci z vesnice		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
ano	34	43,59	53	58,24
ne	44	56,41	38	41,76

Údaje v tabulkách 10a - 10c informují o tom, že **43,59 %** žáků z vesnice a až **58,24 %** žáků z města uvedlo, že vědí o někom, komu je v jejich škole ubližováno. Mé zjištění

zaznamenané v tabulkách 10a – 10c je blízké zjištěním, které ukázal výzkum prováděný v rámci projektu MIŠ a to, že přes 45 % žáků se stalo svědkem šikany.

K otázce č. 13: Kde se to děje?

Tabulka 11a: Kde se to děje?

ZŠ na vesnici								
odpověď na otázku č. 13	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ve třídě o přestávce	6	35,29	13	65,00	0	0,00	8	40,00
v šatně	3	17,65	5	25,00	0	0,00	4	20,00
na WC	6	35,29	5	25,00	1	6,25	8	40,00
cestou ze školy	4	23,53	8	40,00	0	0,00	9	45,00
jinde (uved')	5	29,41	2	6,06	3	18,75	11	55,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Na tuto otázku neodpovídalo **23** žáků z vesnice a to z toho důvodu, že o tom, že by bylo na jejich škole někomu ubližováno nevědí. Naopak někteří žáci uváděli více odpovědí.

Tabulka 11b: Kde se to děje?

ZŠ ve městě								
odpověď na otázku č. 13	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ve třídě o přestávce	13	65,00	10	43,48	12	42,86	7	35,00
v šatně	3	15,00	3	13,04	3	10,71	1	5,00
na WC	4	20,00	2	8,70	2	7,14	3	15,00
cestou ze školy	0	0,00	7	30,43	1	3,57	0	0,00
jinde (uved')	1	5,00	4	15,38	3	10,71	1	5,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Mezi respondenty z města bylo **33** žáků, kteří na tuto otázku neodpovědělo z toho důvodu, že o tom, že by bylo na jejich škole někomu ubližováno nevědí. Naopak někteří žáci uváděli více odpovědí.

Tabulka 11c: Kde se to děje?

Odpověď na otázku č.13	žáci ze škol na vesnici		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
ve třídě o přestávce	27	22,69	42	34,15
v šatně	12	10,08	10	8,13
na WC	20	16,81	11	13,75
cestou ze školy	21	17,65	8	6,50
jinde (uved')	21	17,65	9	7,32

Žáci z vesnice i žáci z města shodně nejčastěji jako místo šikany na jejich škole uvedli třídu o přestávce. Toto uvedlo **22,69 %** žáků z vesnice a **34,15 %** žáků z města. Jako druhé nejčastější místo uvedli žáci z vesnice cestu ze školy, žáci z města WC. Žáci, kteří zvolili odpověď jinde, shodně uváděli „venku“.

K otázce č. 14: Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci?

V této otázce mě zajímalo, jakou mají žáci důvěru v pedagogy v případě řešení šikany. Žáci měli uvést, zda si myslí, že by jim některý z učitelů pomohl nebo nikoli. Odpovědi jsou uspořádány v tabulkách 12a – 12c.

Tabulka 12a: Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č.14	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	8	47,06	8	40,00	1	6,25	4	16,00
myslím si, že ano	6	35,29	11	55,00	9	56,25	13	52,00
myslím si že ne	3	17,65	1	5,00	6	37,50	8	32,00

Tabulka 12b: Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č.14	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	7	35,00	7	30,43	6	21,43	10	50,00
myslím si, že ano	11	55,00	11	47,83	21	75,00	9	45,00
myslím si že ne	2	10,00	5	21,74	1	3,57	1	5,00

Tabulka 12c: Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci?

Odpověď na otázku č.14	Žáci ze škol na vesnici		Žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
ano	21	26,92	30	32,97
myslím si, že ano	39	50,00	52	57,14
myslím si, že ne	18	23,08	9	9,89

Z výsledků odpovědí uvedených v tabulce vyplývá, že téměř **77 %** žáků z vesnice a až **90 %** žáků z města má důvěru v pedagogiky na své škole, pokud jde o případnou pomoc se šikanou. Potěšující je, že pouze **23,08 %** žáků z vesnice a jen **9,89 %** žáků z města by pedagogům na své škole nedůvěřovalo.

K otázce č. 15: Kdyby tobě někdo ubližoval nebo bys byl/a svědkem toho, že někdo ubližuje tvému spolužákovi, na koho by ses obrátil/a?

U této otázky mě zajímalo, na koho by se žáci obrátili v případě, že by jim někdo ubližoval nebo by se stali svědky toho, že někdo ubližuje někomu jinému. Výsledky zjištění jsou zobrazeny v tabulkách 13a - 13c.

Tabulka 13a: Kdyby tobě někdo ubližoval nebo bys byl/a svědkem toho, že někdo ubližuje tvému spolužákovi, na koho by ses obrátil/a?

Odpověď na otázku č. 15	ZŠ na vesnici							
	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
na svého kamaráda	4	23,53	4	20,00	4	25,00	13	52,00
na třídního učitele	4	23,53	14	70,00	4	25,00	9	36,00
na některého jiného učitele	1	5,88	2	10,00	1	6,25	0	0,00
na metodika prevence	0	0,00	0	0,00	3	18,75	0	0,00
na své rodiče	8	47,06	4	13,33	7	43,75	6	24,00
na pana ředitele	1	5,88	3	10,00	2	12,50	3	12,00
nevím	4	23,53	1	5,00	3	11,54	4	14,81
na nikoho	1	5,88	1	5,00	1	6,25	3	12,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Tabulka 13b: Kdyby tobě někdo ubližoval nebo bys byl/a svědkem toho, že někdo ubližuje tvému spolužákovi, na koho by ses obrátil/a?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 15	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
na svého kamaráda	0	0,00	5	25,00	5	31,25	7	28,00
na třídního učitele	12	70,59	9	45,00	14	87,50	8	32,00
na některého jiného učitele	5	29,41	4	20,00	5	31,25	0	0,00
na metodika prevence	0	0,00	6	30,00	1	6,25	3	12,00
na své rodiče	1	5,88	6	20,00	5	31,25	5	20,00
na pana ředitele	3	17,65	3	10,00	1	6,25	0	0,00
nevím	1	5,88	1	5,00	5	19,23	1	3,70
na nikoho	1	5,88	4	20,00	2	12,50	0	0,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Tabulka 13c: Kdyby tobě někdo ubližoval nebo bys byl/a svědkem toho, že někdo ubližuje tvému spolužákovi, na koho by ses obrátil/a?

Odpověď na otázku č. 15	žáci ze škol na vesnici		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
na svého kamaráda	25	21,55	17	14,66
na třídního učitele	31	26,72	43	37,07
na jiného učitele	4	3,45	14	12,07
na metodika prevence	3	2,59	10	8,62
na své rodiče	25	21,55	17	14,66
na pana ředitele	9	7,76	7	6,03
nevím	12	10,34	8	6,90
na nikoho	6	5,17	7	6,03

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Získané výsledky ukazují, že nejvíce žáků by se svěřilo třídnímu učiteli. Toto uvedlo **26,75 %** žáků z vesnice a **37,07 %** žáků z města. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že by se žáci svěřili svým rodičům a svým kamarádům. Žáci z vesnice uvedli shodně ve **21,55 %** důvěry k rodičům a kamarádům, stejně jako žáci z města toto shodně uvedli ve **14,66 %**. Někteří žáci uváděli více možností. Například často uváděli, že by se svěřili třídnímu učiteli i rodičům, nebo rodičům a kamarádovi. Z výsledků vyplývá, že žáci mají důvěru hlavně ve své třídní učitele a rodiče. Pouze 3 žáci z vesnice a 10 žáků z města by se obrátilo na metodika prevence. **5,17 %** žáků z vesnice a **6,03 %** žáků z města uvedlo, že by se neobrátili na nikoho.

K otázce č. 16: Máte na své škole výchovného poradce? Víš, kdo to je?

V odpovědi na otázku č. 16 měli žáci uvést, zda znají výchovného poradce, který působí na jejich základní škole. Odpovědi na tuto otázku ukazují tabulky č. 14a – 14c.

Tabulka 14a: Máte na své škole výchovného poradce? Víš, kdo to je?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č.16	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano máme, vím, kdo to je	7	41,18	12	60,00	13	81,25	22	88,00
ano máme, ale nevím, kdo to je	1	5,88	0	0,00	2	12,50	0	0,00
nevím	9	52,94	7	35,00	1	6,25	3	12,00
ne, nemáme	0	0,00	1	5	0	0,00	0	0,00

Tabulka 14b: Máte na své škole výchovného poradce? Víš, kdo to je?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č.16	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano máme, vím, kdo to je	15	75,00	20	86,96	23	82,14	18	90,00
ano máme, ale nevím, kdo to je	1	5,00	2	8,70	1	3,57	2	10,00
nevím	4	20,00	1	4,35	4	14,29	0	0,00
ne, nemáme	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00

Tabulka 14c: Máte na své škole výchovného poradce? Víš, kdo to je?

Odpověď na otázku č.16	žáci ze škol na vesnici		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
ano máme, vím, kdo to je	54	69,23	76	83,52
ano máme, ale nevím, kdo to je	3	3,85	6	6,59
nevím	20	25,64	9	9,89
ne, nemáme	1	1,28	0	0,00

Z tabulky 14c je patrné, že žáci znají výchovného poradce, který působí na jejich škole. Pouze 1 žák z celkového počtu dotazovaných si myslel, že výchovného poradce na své škole nemá. **25,64 %** žáků z vesnice a **9,89 %** žáků z města nedokázalo na tuto otázku odpovědět.

K otázce č. 17: Víš, co je to kyberšikana?

V odpovědi na otázku č.17 dotazníku měli žáci sdělit, zda vědí co znamená pojem „kyberšikana“ a pokud ano, měli se tento pojem pokusit popsat vlastními slovy.

Tabulka 15a: Víš, co je to kyberšikana?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 17	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano (popiš vl. slovy)	13	76,47	13	65,00	13	81,25	24	96,00
ne	4	23,53	7	35,00	3	18,75	1	4,00

Převážná část dotazovaných žáků na základní škole na vesnici ví, co je to kyberšikana. Nejsou zde velké rozdíly, pokud jde o jednotlivé ročníky. Nejvíce žáků, kteří uvedli, že nevědí, co je kyberšikana bylo v 7. třídě a to **35 %**, nejméně v 9. třídě pouze **4 %**.

Tabulka 15b: Víš, co je to kyberšikana?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 17	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano (popiš vl. slovy)	17	85,00	18	78,26	23	82,14	18	90,00
ne	3	15,00	5	21,74	5	17,86	2	10,00

V odpovědích na tuto otázku jsou jen nepatrné rozdíly. Žáci ze všech ročníků nejčastěji uvedli, že vědí, co znamená kyberšikana. Tuto odpověď uvedlo **85 %** žáků z 6. třídy, **78,26 %** žáků z 7. třídy, **82,14 %** žáků z 8. třídy a **90 %** žáků z 9. třídy.

Z tabulek 15a a 15b vyplývá že rozdíly v odpovědích na otázku, zda žáci znají pojem kyberšikana mezi žáky z vesnice a žáky z města jsou minimální.

Odpovědi žáků na to, co je to kyberšikana jsem utřídila do 10 kategorií:

zsměšňování a nadávání na netu - 27x

vyhrožování na netu - 8x

šikana přes internet – 59x

virtuální šikana – 1x

šikana prostřednictvím PC, SMS –31x

něco natočit a dát na internet – 1x

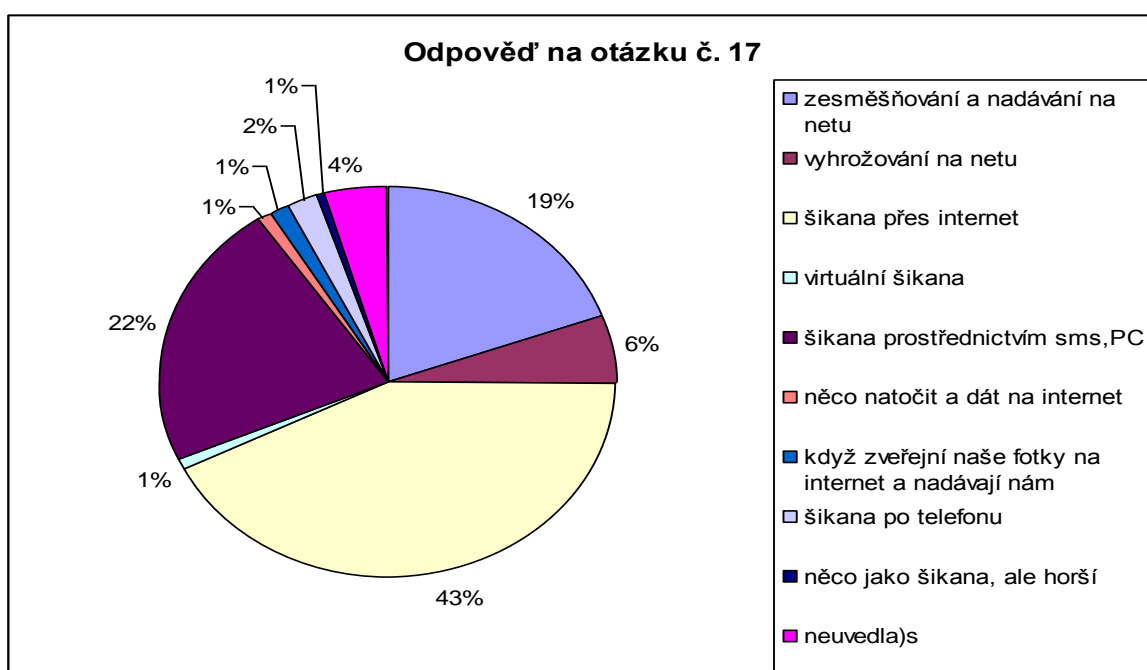
když zveřejní naše fotky na internetu a nadávají nám – 2x

šikana po telefonu – 3x

něco jako šikana, ale horší – 1x

nevedl(a) – 6x

Graf 3 Popis pojmu kyberšikana

Z grafu 3 je patrné, že žáci znají a chápou aspoň z větší části význam slova kyberšikana a dokážou je dostatečně svými slovy popsat.

K otázce č. 18: Jsi denně připojen na internet?

Tabulka 16a: Jsi denně připojen na internet?

ZŠ Rohatec								
Odpověď na otázku č.18	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	11	64,71	17	85,00	12	75,00	21	84,00
ne	6	35,29	3	15,00	4	25,00	4	16,00

Tabulka 16b: Jsi denně připojen na internet?

ZŠ Hodonín								
Odpověď na otázku č.18	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	16	80,00	21	91,30	23	82,14	18	90,00
ne	4	20,00	2	8,70	5	17,86	2	10,00

Tabulka 16c: Jsi denně připojen na internet?

Odpověď na otázku č.18	žáci z vesnice		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
ano	61	78,21	78	85,71
ne	17	21,79	13	14,29

Z tabulek 16a, 16b a 16c vyplývá, že internet je součástí každodenního života velké většiny dotazovaných žáků. Nejsou zde rozdíly mezi jednotlivými ročníky. Na internet není denně připojeno pouze **21,79 %** žáků z vesnice a **14,29 %** žáků z města, oproti **78,21 %** žáků z vesnice a **85,71 %** žáků z města, kteří denně připojení na internet jsou.

K otázce č. 19: Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?

Tabulka 17a: Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 19	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
a	5	29,41	10	50,00	4	25,00	9	36,00
b	5	29,41	3	15,00	2	12,50	9	36,00
c	7	41,18	7	35,00	10	62,50	7	28,00

Jelikož byly odpovědi obsáhlé a do tabulek by se mně těžko vpisovaly, uvádím v tabulce pouze možnosti a, b, c. Znění odpovědí je následující: odpověď **a** – ano, k počítači mám omezený přístup a rodiče zajímá, k čemu ho používám, **b** – ne, počítač mám v pokoji a můžu s ním pracovat jak dlouho chci, **c** – k počítači mám sice omezený přístup, ale rodiče se nezajímají o to, k čemu ho používám.

Tabulka 17b: Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?

Odpověď na otázku č. 19	ZŠ ve městě							
	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
a	4	20,00	6	26,09	5	17,86	6	30,00
b	8	40,00	5	21,74	15	53,57	12	60,00
c	8	40,00	12	52,17	8	28,57	2	10,00

Jelikož byly odpovědi obsáhlé a do tabulek by se mně těžko vpisovaly, uvádím v tabulce pouze možnosti a, b, c. Znění odpovědí je následující: odpověď **a** – ano, k počítači mám omezený přístup a rodiče zajímá, k čemu ho používám, **b** – ne, počítač mám v pokoji a můžu s ním pracovat jak dlouho chci, **c** – k počítači mám sice omezený přístup, ale rodiče se nezajímají o to, k čemu ho používám.

Tabulka 17c: Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?

Odpověď na otázku č.19	Žáci ze škol na vesnici		Žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
a	28	25,23	21	23,08
b	19	17,12	40	36,36
c	31	27,93	30	32,97

Je k zamyšlení, že pouze **25,23 %** žáků z vesnice a **23,08 %** žáků z města uvedlo, že má k počítači omezený přístup a rodiče zajímá, k čemu ho používají. Největší počet žáků z vesnice tedy **27,93%** žáků uvedlo, že k počítači mají omezený přístup, ale rodiče se nezajímají o to, k čemu ho používají. Naproti tomu největší procento žáků z vesnice **36,36 %** uvedlo, že mají počítači v pokoji a mohou s ním pracovat jak dlouho chtějí.

K otázce č. 20: Na internetu vyhledávám stránky s:

V odpovědi na tuto otázku měli žáci uvést, které stránky na internetu navštěvují. Mohli si z nabízených možností vybrat i několik odpovědí. Údaje jsou zobrazeny v tabulkách 18a – 18c na následující straně.

Tabulka 18a: Na internetu vyhledávám stránky s:

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 20	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
se zprávami	6	35,29	7	35,00	6	37,50	12	48,00
s hrami	15	88,24	14	70,00	10	62,50	15	60,00
s erotikou	1	5,88	4	20,00	4	25,00	14	56,00
s hudbou a filmy	13	76,47	6	30,00	12	75,00	23	92,00
se seznamkou s lidmi	2	11,76	1	2,27	2	12,50	11	44,00
jiné (uved')	2	11,76	12	27,27	9	56,25	15	60,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Tabulka 18b: Na internetu vyhledávám stránky s:

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 20	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
se zprávami	3	15,00	5	21,74	7	25,00	9	45,00
s hrami	14	70,00	12	52,17	13	46,43	10	50,00
s erotikou	0	0,00	4	17,39	3	10,71	10	50,00
s hudbou a filmy	16	80,00	18	78,26	21	75,00	15	75,00
se seznamkou s lidmi	4	20,00	5	8,93	4	14,29	8	40,00
jiné (uved')	4	20,00	12	21,43	11	39,29	5	25,00

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Tabulka 18c: Na internetu vyhledávám stránky s:

Odpověď na otázku č.20	žáci ze škol na vesnici		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
se zprávami	31	39,74	24	26,37
s hrami	54	69,23	49	53,85
s erotikou	33	42,31	17	18,68
s hudbou, filmy	54	69,23	70	76,92
se seznamkou s lidmi	16	20,51	21	23,08
jiné (uved')	38	48,72	32	35,16

Součet procent se nerovná stu, protože žáci mohli uvést více možností. Procenta byla zaokrouhlena podle pravidel zaokrouhlování.

Nejnavštěvovanějšími stránkami žáky, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření jsou internetové stránky s hudbou a filmy, toto shodně uvedli žáci na vesnici **69,23 %** i ve městě **76,92 %**. Druhou nejčastější odpovědí byly stránky s hrami. Třetí nečastější

odpovědí byla možnost „jiné“, kterou zvolilo **48,72 %** žáků z vesnice a **35,16 %** žáků z města a jako jiné uváděli stránky, které jsem utřídila do následujících kategorií:

Facebook - 58

ICQ - 13

Skype – 10

Lidé – 5

Spolužáci – 2

se zbožím – 8

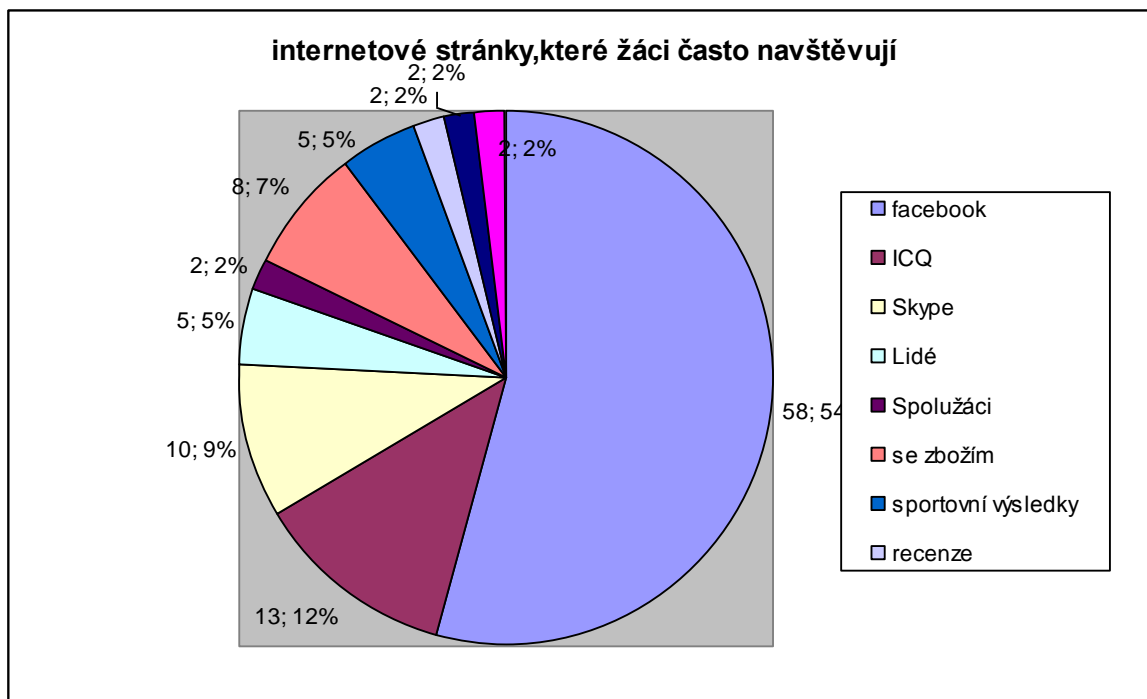
sportovní výsledky – 5

recenze – 2

stránky oblíbeného zpěváka – 2

Email - 2

Graf 4: Oblíbené internetové adresy žáků ZŠ

Z grafu 4 vyplývá, že kromě internetových stránek, které měli žáci možnost zaškrtnout v tabulce vyhledávají nejčastěji stránky Facebook, ICQ, Skype.

K otázce č. 21: Máš vlastní emailovou adresu, blog nebo stránku na facebooku?

Tabulka 19a: Máš vlastní emailovou adresu, blog nebo stránku na facebooku?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 21	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	14	82,35	20	100,00	16	100,00	24	96,00
ne	3	17,65	0	0,00	0	0,00	1	4,00

Z tabulky 19a vyplývá, že pouze 4 žáci z celkového počtu 78 žáků na venkovské základní škole nemá vlastní emailovou adresu, blog ani stránku na Facebooku.

Tabulka 19b: Máš vlastní emailovou adresu, blog nebo stránku na facebooku?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 21	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	20	100,00	23	100,00	27	96,43	20	100,00
ne	0	0,00	0	0,00	1	3,57	0	0,00

Z tabulky 19b vyplývá, že pouze 1 žák, z celkového počtu 91 dotazovaných žáků z městské základní školy nemá vlastní emailovou adresu, blog ani stránku na Facebooku.

Ze získaných dat uvedených v tabulkách 19a a 19b můžeme usuzovat, že internet i celkově oblast informačních technologií svou součástí každodenního života žáků již na základních školách.

K otázce č. 22: Dostal/a jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala?

Z odpovědí na otázku č. 22 jsem se chtěla dozvědět, zda a jak často se žáci setkali s projevem kyberšikany. Odpovědi jsou zaneseny v tabulkách 20a – 20c a vyobrazeny v grafu 5.

Tabulka 20a: Dostal(a) jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 22	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano, jednou	1	5,88	5	25,00	3	18,75	4	16,00
ano, několikrát	4	23,53	5	25,00	0	0,00	8	32,00
ne	12	70,59	10	50,00	13	81,25	13	52,00

Tabulka 20b: Dostal(a) jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala?

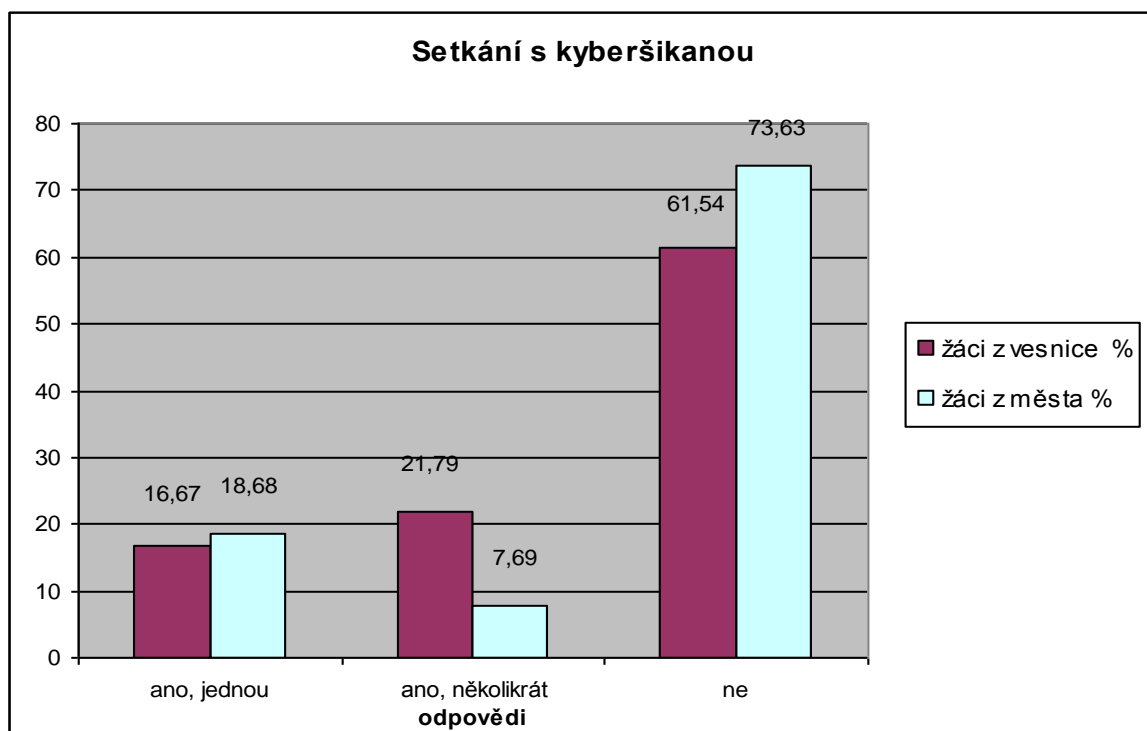
ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 22	6.třída		7.třída		8třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano,jednou	5	25,00	8	34,78	0	0,00	4	20,00
ano, několikrát	0	0,00	0	0,00	5	17,86	2	10,00
ne	15	75,00	15	65,22	23	82,14	14	70,00

Tabulka 20c: Dostal(a) jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala?

Odpověď na otázku č. 22	žáci z vesnice		žáci z města	
	abs.	%	abs.	%
ano, jednou	13	16,67	17	18,68
ano, několikrát	17	21,79	7	7,69
ne	48	61,54	67	73,63

Z tabulek 20a - 20c je patrné, že **16,67 %** žáků z vesnice a **18,68 %** žáků z města uvedlo, že někdy dostaly sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která je zesměšňovala nebo urážela. Z toho **21,79 %** žáků z vesnice a **7,69 %** žáků z města, toto zažili opakovaně. **61,54 %** žáků z vesnice a **73,63 %** žáků z města se s kyberšikanou nikdy osobně nesetkaly.

Graf 5: Setkání žáků s kyberšikanou

Výsledky výzkumu projektu E-bezpečí a Centra PRVOK 2009 uvádí, že až polovina českých dětí je vystavena některé formě kyberšikany. Výsledky mého šetření prováděné na Hodonínku a zaznamenané v grafu 5 ukazují zkušenosti se šikanou „jen“ v **21,79 %**.

K otázce č. 23: Řekl/a jsi o tom někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na předcházející otázku záporná)

V odpovědích na otázku č. 23 mě zajímalo, zda se žáci, kteří uvedli, že někdy dostali sms email nebo jinou elektronickou zprávu, která by je zesměšňovala, urážela nebo ponižovala s tímto někomu svěřili nebo nikoli. Získaná data jsou uspořádána v tabulkách 21a a 21b.

Tabulka 21a: Řekl/a jsi o tom někdy někomu?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 23	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano (uved' komu)	0	0,00	2	20,00	1	25,00	4	36,36
ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného	2	40,00	4	40,00	2	50,00	4	36,36
ne, styděl(a) jsem se	1	20,00	2	20,00	1	25,00	0	0,00
neřekl/a (uved' proč)	2	40	2	20	0	0,00	3	27,27

Tabulka 21b: Řekl/a jsi o tom někdy někomu?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 23	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano, (uved' komu)	1	5,00	2	8,70	4	14,29	3	15,00
ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného	5	25,00	1	4,35	3	10,71	2	10,00
ne, styděl(a) jsem se	1	5,00	1	4,35	0	0,00	0	0,00
neřekl/a (uved' proč)	0	0	0	0,00	0	0,00	1	5,00

Tabulka 21c: Řekl/a jsi o tom někdy někomu?

Odpověď na otázku č. 23	žáci ze škol na vesnici		žáci ze škol ve městě	
	abs.	%	abs.	%
ano, (uved' komu)	7	23,33	10	41,67
ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného	12	40,00	11	45,83
ne, styděl(a) jsem se	4	13,33	2	8,33
neřekl/a (uved' proč)	7	23,33	1	4,17

Nejčastější odpovědí bylo, že se žáci s tím, že dostali sms email nebo jinou elektronickou zprávu, která by je zesměšňovala, urážela nebo ponižovala nikomu nesvěřili a to z toho důvodu, že je nepovažovali za nic závažného. Toto uvedlo **40 %** žáků z vesnice a **45,83 %** žáků z města. Svěřilo se pouze **23,33 %** žáků z vesnice a **41,67 %** žáků z města.

Žáci se svěřili nejčastěji:

kamarádům - 8 x

tetě 1 x

neuvedl/a 4 x

některému z rodičů 4 x

Jako jiný důvod, proč se nesvěřili uvedli:

Ignoroval/a jsem to 1 x

Neuvedl/a 2 x

Kašlal jsem na to 1 x

Nechtěl/a jsem, neřešil/a jsem to 2 x

Stejně by to pokračovalo i tak 1 x

Řeším si to sám 1 x

K otázce č. 24: Zúčastnil(a) jsi se na vaší škole někdy nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana?

V této otázce mě zajímalo, zda se žáci někdy zúčastnili besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana. Odpovědi na tuto otázku jsou zobrazeny v tabulkách 22a – 22b.

Tabulka 22a: Zúčastnil/a jsi se na vaší škole někdy nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana?

ZŠ na vesnici								
Odpověď na otázku č. 24	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano, jednou	4	23,53	9	45,00	2	12,50	11	45,83
ano, vícekrát	2	11,76	3	15,00	10	62,50	6	25,00
ne	11	64,71	8	40,00	4	25,00	7	29,17

Odpovědi na tuto otázku jsou poměrně rozporuplné. **64,71 %** žáků z 6.třídy uvedlo, že se přednášky, besedy ani projektu na téma šikana nebo kyberšikana nezúčastnili, ale **23,53 %** žáků z téže třídy uvedlo, že se nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana zúčastnili. Podobně je to i u ostatních ročníků. **45,83 %** žáků z 9.třídy uvedlo, že se někdy nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana zúčastnili, **25 %** uvedlo, že opakovaně a **29,17 %** uvedlo, že se besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana nikdy nezúčastnili.

Tabulka 22b: Zúčastnil/a jsi se na vaší škole někdy nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana?

ZŠ ve městě								
Odpověď na otázku č. 24	6.třída		7.třída		8.třída		9.třída	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano, jednou	3	15,00	2	8,70	8	28,57	10	50,00
ano, vícekrát	0	0,00	7	30,43	5	17,86	5	25,00
ne	17	85,00	14	60,87	15	53,57	5	25,00

Jak vyplývá z tabulky 22b, ani žáci z městské základní školy nebyli v odpovědích na otázku č. 24 jednotní. Například žáci z 9.třídy uvádějí v **50 %** že se nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana zúčastnili, **25 %** uvádí, že se zúčastnili opakovaně a **25 %** uvádí, že se besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana nezúčastnili.

Důvody rozporuplných odpovědí spatřuji v tom, že si žáci pod pojmem účasti na nějaké besedě, přednášce či projektu představili každý něco trochu jiného. Někdo mohl například za besedu na téma šikana považovat také povídání s p. učitelkou, jiný očekával pod tímto pojmem besedu s nějakým hostem zabývající se tímto tématem apod.

8 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

K hypotéze č. 1

Hypotéza, že žáci ZŠ žijící na vesnici, mají méně zkušeností se šikanou než žáci z města se **nepotvrdila**. Z tabulky 6c a grafu 2 vyplývá, že se šikanou má zkušenosti **32,05 %** žáků z vesnice oproti **19,78 %** žáků z města.

K hypotéze č. 2

Hypotéza, že žáci z vesnické školy zaujímají k šikaně negativnější postoj než žáci z města se **nepotvrdila**. Tabulka 4c ukazuje, že šikanu za odsouzeníhodné násilí považuje **65,38 %** žáků z vesnice oproti **71,43 %** žáků z města. A naopak, kladný postoj k šikaně uvedlo celých **5 %** žáků z vesnice oproti **1 %** žáků z města.

K hypotéze č. 3

Hypotéza, že žáci navštěvující ZŠ ve městě mají ke svým pedagogům pokud jde o řešení šikany větší důvěru než žáci vesnické ZŠ se **potvrdila**.

Z výsledků odpovědí uvedených v tabulce 12c vyplývá, že ke svým pedagogům má důvěru pokud jde o řešení šikany **90 % žáků** z města oproti **77 %** žáků z vesnice. Pedagogům ve své škole nedůvěřuje **23,08 %** žáků z vesnice a jen **9,89 %** žáků z města.

K hypotéze č. 4

Hypotéza, že fyzické šikanování se vyskytuje častěji než kyberšikana se **potvrdila**.

Z odpovědí na otázku č. 8, které jsou uvedeny v tabulce 6c a grafu 2 vyplývá, že se šikanou má zkušenosti **32,05 %** žáků z vesnice a **19,78 %** žáků z města. Jak ukazují tabulky 20a – 20c a graf 5, s kyberšikanou se někdy setkala **21,79 %** žáků z vesnice a **18,68 %** žáků z města.

9 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

Rozhovor jsem nahrávala na diktafon, následně jsem nahrávku přepsala do textové podoby a zpracovala pomocí otevřeného kódování.

Kódy jsem rozdělila do čtyř kategorií. Na základě vypracovaných kódů jsem vytvořila analytický příběh.

9.1 Kategorizovaný seznam kódů

Pracovní náplň metodika prevence

Funkce metodika prevence sociálně-patologických jevů; spolupráce; poradenství.

Výskyt šikany

Četnost výskytu a odhalení šikany

Využívané metody prevence na ZŠ

Schránky důvěry, peer programy, besedy, konzultace

Minimální preventivní program

Vypracování a realizace MMP, seznámení rodičů, žáků a veřejnosti s MMP

9.2 Analytické příběhy

Analytický příběh je jednoduchý popis kategorií a vztahů mezi nimi. Všechny data a kategorie se musí sloučit do jednotící linie. (Švaříček, Šedřová a kol., 2007)

9.2.1 Analytický příběh č. 1

Metodička prevence sociálně - patologických jevů na základní škole č.1 pracuje již 20 let jako učitelka a funkci metodika prevence vykonává 5 - tým rokem. Na základní škole vyučuje občanskou výchovu a ruský jazyk, ale v letošním školním roce vyučuje na I. stupni. Náplní její práce je jednak primární prevence, tedy mapování a sledování chování žáků vzhledem k sociálně patologickým jevům a také spolupráce s různými institucemi a jejichž prostřednictvím zajišťuje besedy, přednášky a různé akce zaměřené na prevenci

šikany. Vytváří MMP do kterého zpracovává připomínky jednotlivých vyučujících a také problémy, které se vyskytly v minulém období.

Při řešení případů šikany spolupracuje jednak s třídním učitelem, nebo s učitelem který byl přítomen nějaké konkrétní situaci. Dále pak s výchovným poradcem a vedením školy. Šikanování na své škole považuje za ojedinělý jev, s téměř nulovým procentem výskytu šikany. Ročně tedy řeší na škole maximálně jeden případ šikany.

V rámci funkce metodika prevence seznamuje žáky již od první třídy s funkcí schránky důvěry. Při práci s dětmi využívá různé techniky, jako například komentáře obrázkových seriálů, které jsou zpracovány do devíti filmů. Velkou váhu v rámci prevence přikládá dozorům a také třídním pobytovým soustředěním dětí v rámci třídního kolektivu, které dávají žákům, ale i pedagogům, příležitost k vzájemnému poznání, navázání a upevňování důvěry a sounáležitosti.

Myslí si, že má k dispozici a také se pravidelně účastní kurzů zaměřených na šikanu. Nepodceňuje ani samostudium, již několik let odebírá měsíčník Prevence. Minimální preventivní program vypracovává spolu s ostatními členy pedagogického sboru se kterým jsou žáci seznamováni na třídnických a vyučovacích hodinách, rodiče pak na třídních schůzkách.

9.2.2 Analytický příběh č.2

Metodička prevence sociálně - patologických jevů pracuje na základní škole č. 2 už 13 - tím rokem. Učí rodinnou a občanskou výchovu, ve kterých pracuje s tématy z oblasti prevence sociálně – patologických jevů, tedy i šikany. Funkci metodičky prevence vykonává 10 rokem. Náplní její práce je vypracování a realizace Minimálního preventivního programu, proškolení pedagogických pracovníků na ZŠ, pořádání besed, přednášek, zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů a řešení projevů agresivity, záškoláctví, kouření, šikany a jiných sociálně-patologických jevů. Při řešení případů šikany spolupracuje jak s metodikem prevence tak s ostatními členy pedagogického sboru. V případě rozsáhlejší šikany spolupracuje s kurátorem, sociálním pracovníkem a pedagogicko – psychologickou poradnou. Šikanování na své škole považuje spíše za příležitostný jev. Ročně řeší 3 – 4 případy šikany na škole.

V rámci své funkce metodika prevence má stanovené konzultační hodiny a založenou emailovou adresu, na kterou se mohou žáci obrátit se svými problémy. Velký význam

v rámci prevence přikládá jak dozorům na chodbách a šatnách, tak předměty rodinné a občanské výchovy, ve kterých pracuje s tématy z oblasti prevence šikany. Myslí si, že má k dispozici a také se pravidelně účastní kurzů zaměřených na šikanu. Nepodceňuje ani samostudium. Minimální preventivní program vypracovává spolu s ostatními členy pedagogického sboru se kterým jsou žáci seznamováni na třídnických a vyučovacích hodinách, rodiče pak na třídních schůzkách, prostřednictvím tisku, internetu.

10 INTERPRETACE ODPOVĚDÍ NA OTÁZKY FORMULOVANÉ V DÍLČÍCH CÍLECH

V prvním dílčím cíle jsem chtěla zjistit, zda jsou rozdíly, pokud jde o četnost setkání se šikanou a formu či podobou šikany mezi městskými žáky a žáky žijícími na venkově.

Výsledky, které jsou uvedeny v tabulkách 6a – 6c ukazují, poměrně velké rozdíly mezi žáky z vesnice a žáky z města pokud jde o to, zda se stali někdy obětí šikany. To že se stali obětí šikany uvádí až **32,05 %** žáků z vesnice oproti **19,78 %** žáků z města.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, jaký postoj mají žáci 2. st. ZŠ k šikaně.

Výsledky zpracované v tabulkách 4a – 4c jasně ukazují, negativní postoj k šikaně žáků ze všech dotazovaných tříd. Že je šikana odsouzení hodné násilí odpovědělo **65,38 %** žáků z vesnice a **71,43 %** žáků z města. Kladný postoj uvedlo pouze **5 %** žáků z vesnice a **1 %** žáků z města. Téměř **18 %** žáků z vesnice a **22 %** žáků z města uvedlo, že o šikaně nepřemýšleli.

Třetím cílem bylo zjistit, zda je rozdíl v míře důvěry k pedagogům pokud jde o řešení šikany mezi žáky navštěvujícími ZŠ ve městě a mezi žáky navštěvujícími ZŠ na venkově.

Z výsledků odpovědí uvedených v tabulce vyplývá, že téměř **77 %** žáků z vesnice a až **90 %** žáků z města má důvěru v pedagogiky na své škole, pokud jde o případnou pomoc se šikanou. Potěšující je, že pouze **23,08 %** žáků z vesnice a jen **9,89 %** žáků z města by pedagogům na své škole nedůvěřovalo.

Čtvrtým dílčím cílem bylo zjistit, zda se kyberšikana vyskytuje častěji než fyzické násilí

Z odpovědí na otázku č. 8, které jsou uvedeny v tabulce 6c a grafu 2 vyplývá, že se šikanou má zkušenosti **32,05 %** žáků z vesnice a **19,78 %** žáků z města. Tabulky 20a – 20c a graf 5, ukazuje, že s kyberšikanou se někdy setkala **21,79 %** žáků z vesnice a **18,68 %** žáků z města. Na školách, které se zúčastnily dotazníkového šetření se vyskytuje častěji fyzické násilí než kyberšikana.

Dalším dílčím cílem bylo zjistit, jaké metody prevence školy používají.

Na obou základních školách je vypracován MPP, a využívány metody primární prevence jako besedy, přednášky pořádané různými institucemi a zaměřené na prevenci šikany.

V jednotlivých předmětech jako rodinná, občanská výchova, výtvarná výchova jsou různá témata využívána k prevenci. Patří sem také dozor vykonávaný na chodbách a šatnách ZŠ.

Na škole č. 1 funguje schránka důvěry, škola je zapojena do projektu „Pavučina vědomostí“ a velký důraz klade na víkendové třídní pobyty.

Na škole č. 2 má metodik prevence založený zvláštní mail, kam děti můžou psát o svých problémech.

Posledním dílčím cílem bylo zjistit, s kým, popřípadě s jakými institucemi spolupracuje metodik prevence při řešení případů šikany.

Metodik prevence na ZŠ č. 1 spolupracuje s výchovným poradcem, třídními učiteli, a ostatními pedagogy, ředitelem školy, dále s PPP v Hodoníně, SPC v Kyjově, PČR, MěPo Hodonín a dalšími odborníky, institucemi a organizacemi.

Metodik prevence ZŠ č. 2 spolupracuje s celým pedagogickým týmem. Ať už je to výchovný poradce, třídní učitelé, pan ředitel. Dále pak s kurátorem, sociálním pracovníkem a s pedagogicko-psychologickou poradnou.

ZÁVĚR

V teoretické části mé diplomové práce jsou obsaženy základní informace o šikaně a její prevenci. V praktické části jsem chtěla pomocí dotazníkového šetření zachytit, jaký postoj zauímají žáci II. st. základních škol na Hodonínsku k šikaně, zda a jak často se šikanou setkali a dále pak prostřednictvím rozhovorů s metodiky prevence zjistit, jaké používají ZŠ způsoby prevence, jak mají preventivní programy začleněny do školního kurikula a zda využívají spolupráce s ostatními institucemi. Součástí práce je i analýza Minimálních preventivních programů a metod prevence škol zastoupených ve výzkumu.

Výsledky mého výzkumu pokud jde o četnost setkání se šikanou odpovídají výsledkům výzkumu, které byly na českých školách prováděny a které uvádí přední autoři zabývající se problematikou šikany. Mile mě překvapilo vysoké procento žáků, kteří mají důvěru ve své pedagogy pokud jde o případnou pomoc se šikanou. V druhé části výzkumu jsem se zaměřila na roli metodika prevence sociálně – patologických jevů a na metody prevence šikany. Zajímalo mě, jestli mají školy, které se zúčastnily výzkumu vytvořený Minimální preventivní program a jaké jiné metody prevence školy využívají. Informace jsem získala pomocí polostrukturovaného rozhovoru s metodiky prevence sociálně-patologických jevů a také analýzou Minimálních preventivních programů, který mně obě školy poskytly. Minimální preventivní programy jsou rozpracovány podrobně a nechybí zde ani postup řešení případných přestupků. Na obou školách, které se zúčastnily výzkumného šetření jsou také bohatě zastoupeny metody primární prevence jako například: práce s tématy z oblasti prevence sociálně – patologických jevů tedy i šikany v jednotlivých předmětech, přednášky, besedy, dozory, třídní samosprávy, školní parlament, pobytové soustředění jednotlivých tříd.

Šikana byla dlouhou dobu pokládána za jev, který se ve školách čas od času vyskytuje. Výzkumy posledních let ale ukazují, že je mnohem rozšířenější než se předpokládalo a že škody, které může na obětech napáchat mohou být velmi vážné a mít dlouhodobé následky. Větší povědomí o šikaně vedlo ve školách k mnoha zásadním iniciativám zaměřených na jejich potírání. Od škol se v současné době očekává, že budou prosazovat jasné zásady a uplatňovat konkrétní program. Šikana na školách nikdy zcela potlačena nebude, není však téměř žádných pochyb, že úsilí, které se v současnosti proti šikaně uplatňuje k jejímu snížení velice přispívá a nabízí pomoc jak šikanujícím žákům, tak jejich obětem. Pro

prevenci šikany platí jedna hlavní zásada – nebýt lhostejný a nevšímavý k signálům, které dítě vysílá.

Šikanování mezi dětmi nesmíme podceňovat hlavně proto, že k němu dochází v době, kdy se teprve jako osobnosti vytvářejí. Osobnost agresora i oběti. Jeho přehlížení nebo tolerance by mohlo vyústit v násilí velkého rozsahu. Přestože vždy nebývá šikanování úplně možné zastavit, jistě stojí za to se alespoň pokusit změnit chování trýznitelů ostatních dětí.

Přínos této práce vidím v uceleném pohledu na problematiku šikany. Vedení škol, které se zúčastnily výzkumu se zajímá o výsledky šetření, protože je považují za užitečný metodický materiál a tato práce jim bude poskytnuta. Během práce jsem čerpala z dostupné literatury a internetových zdrojů. Na základě zpracování této diplomové práce se domnívám, že cíle stanovené v teoretické i praktické části byly splněny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany na škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9
- [2] BOURCET, Stephane, GRAVILLONOVÁ, Isabele. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě...* Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8
- [3] ELLIOTTOVÁ, Michele. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. 153 s. ISBN 80-7178-419-2
- [4] ERB, Helmut H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: AMULET, 2000. 126 s. ISBN 80-86299-22-8
- [5] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6
- [6] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2
- [7] KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1
- [8] KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. 256 s. ISBN 80-7367-014-3
- [9] KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3
- [10] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. 331 s. ISBN 80-247-1362-4
- [11] NOVÁK, Tomáš, CAPPONI, Věra. *Sám proti agresí*. Praha: Grada, 1996. 123 s. ISBN 80-7169-253-0
- [12] POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana, TOMKO, Anton. *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 186 s. ISBN 80-86568-04-0
- [13] ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9
- [14] ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, 2010. 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6
- [15] STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: ALBERT, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X

[16] ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0

[17] VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-7367-611-7

Časopisy:

[18] KREJČÍ, V, KOPECKÝ, K. Kyberšikana – nová podoba šikany. In *Prevence*, ročník VI, č. 6, 2009, s. 4 – 6

[19] TOMAN, S. Postup při zjištění šikany na škole. In *Prevence*, ročník III, č. 6, 2006, s.10 –11

[20] DUCHOŇOVÁ, I. Kyberšikana – fenomén dnešní doby? In *Prevence*, ročník VI, č. 2, 2009, s. 4 – 5

[21] PLETICHOVÁ, Z. Krádeže svačin nahrazují nadávky přes internet. In *Hodonínský deník*, č.44, 2011, s. 2

[22] HORÁKOVÁ, V. Kyberšikana řadí na síti i ve škole. In *Hodonínský deník*, ročník x, č. 40, s. 4

Internetové zdroje:

E- bezpečí [on-line]. 2009. [cit. 2011-02-22]. dostupné z <<http://search.seznam.cz/?q=znaky+kyber%C5%A1ikany&sId=jJQsZw7HwDttCJeFaSig&sourceid=top.>>

E- bezpečí [on-line]. 2009. [cit. 2011-02-22]. dostupné z <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/27/39/lang,czech>>

E- bezpečí [on-line]. 2010. [cit. 2011-02-06]. dostupné z <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/247/20/lang,czech/>>

Inspirovat 4/2009 [on-line]. 2009. [cit. 2011-03-21]. dostupné z <<http://www.nidm.cz/inspiromat/inspiromat-4-2009/okenko-msmt/prevence-ve-volnem-case-4-cast-sikanovani>>

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. [on-line]. 2003. [cit. 2011-02-22]. dostupné z <<http://www.msmt.cz>>.

Minimalizace šikany [on-line]. 2008. [cit. 2011-02-20]. dostupné z <<http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/106-poslani-a-cile-projektu>>

Ministerstvo vnitra české republiky [on-line]. 2007. [cit. 2011-03-31]. dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/daphne-iii.aspx>>

Občanské sdružení proti šikaně. [on-line]. 2003. [cit. 2011-02-02] dostupné z <<http://www.sikana.cz/msmt-pok2000.html>>

Pedagogicko-psychologická poradna Brno [on-line]. [cit. 2011-01-29]. dostupné z <<http://www.poradenskecentrum.cz/sikana.php>>

Pomoconline.cz [on-line]. 2010. [cit. 2011-03-21]. dostupné z <http://www.pomoconline.cz/webmagazine/rewrite_url.asp?rew_thema=o-projektu/o-projektu>

Poradenství [on-line]. 2006. [cit. 2011-01-29]. dostupné z <<http://www.poradenskecentrum.cz/sikana.php>>

Prevenčí šikanovania [on-line]. 2007. [cit. 2011-02-22]. dostupné z <<http://www.prevenciasikanovania.sk/?mod=odbornici--projekty-sk--projekt-oecd>>

Protisikane.cz [on-line]. 2007. [cit. 2011-01-29]. dostupné z <<http://www.lupa.cz/clanky/kde-konci-legrace-a-zacina-kybersikana/>>

Proti škaně, saferinternet [on-line]. [cit. 2011-02-14]. dostupné z <<http://protisikane.saferinternet.cz>, >

Psychologie dnes [on-line]. 2006. [cit. 2011-03-21]. dostupné z <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=8781>>

Sdružení linka bezpečí [on-line]. 2007. [cit. 2011-03-19]. dostupné z <<http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/articles.asp?ida=47&idk=216>>

Silní bez násilí [on-line]. 2011. [cit. 2011-02-14]. dostupné z <<http://www.silnibeznasili.cz/o-projektu/>>

Šikana [on-line]. 2003-2004. [cit. 2011-01-28]. dostupné z <<http://primarniprevence.cz>>

Šikana ve škole a trestní právo [on-line]. 2011. [cit. 2011-03-21]. dostupné z <<http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLU A ZKRATEK

EU	Evropská unie
ICQ	volně dostupný program umožňující komunikaci mezi uživateli
ICT	informační a komunikační technologie
IPPP	Institut pedagogicko – psychologického poradenství
MIŠ	projekt Minimalizace šikany
MPP	Minimální preventivní program
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
NNO	Nestátní nezisková organizace
PPP	Pedagogicko – psychologická poradna
SMS	system krátkých zpráv
ZŠ	základní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Graficky vyjádřené odpovědi na otázku č. 5	73
Graf 2: Odpovědi na otázku č. 8	77
Graf 3: Popis pojmu kyberšikana	88
Graf 4: Oblíbené internetové adresy žáků ZŠ	92
Graf 5: Setkání žáků s kyberšikanou	95

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1a: Rozdělení žáků podle navštěvované školy, třídy a pohlaví.	68
Tabulka 1b: Celkový počet žáků, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.	68
Tabulka 2a: Odpověď na otázku, zda žáci navštěvující vesnickou ZŠ patří ve své třídě k nějaké partě.	71
Tabulka 2b: Odpověď na otázku, zda žáci navštěvující městskou ZŠ patří ve své třídě k nějaké partě.	71
Tabulka 2c: Odpověď na otázku, zda žáci patří ve své třídě k nějaké partě.	71
Tabulka 3a: Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?	72
Tabulka 3b: Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?	72
Tabulka 3c: Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?	72
Tabulka 4a: Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe:	73
Tabulka 4b: Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe:	74
Tabulka 4c: Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe:	74
Tabulka 5a: Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování?	75
Tabulka 5b: Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování?	75
Tabulka 5c: Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování?	75
Tabulka 6a: Stal/a jsi se někdy obětí šikany? Ubližoval ti někdy někdo?	76
Tabulka 6b: Stal/a jsi se někdy obětí šikany? Ubližoval ti někdy někdo?	76
Tabulka 6c: Stal/a jsi se někdy obětí šikany? Ubližoval ti někdy někdo?	76
Tabulka 7a: Řekl/a jsi to někdy někomu?	78
Tabulka 7b: Řekl/a jsi to někdy někomu?	78
Tabulka 7c: Řekl/a jsi to někdy někomu?	78
Tabulka 7d: Řekl/a jsi to někdy někomu?	79
Tabulka 8a: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a.	79
Tabulka 8b: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a	80

Tabulka 8c: Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a	80
Tabulka 9a: Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?	80
Tabulka 9b: Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?	80
Tabulka 9c: Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?	81
Tabulka 10a: Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?	81
Tabulka 10b: Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?	81
Tabulka 10c: Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?	81
Tabulka 11a: Kde se to děje?	82
Tabulka 11b: Kde se to děje?	82
Tabulka 11c: Kde se to děje?	83
Tabulka 12a: Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci?	83
Tabulka 12b: Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci?	83
Tabulka 12c: Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci?	84
Tabulka 13a: Kdyby tobě někdo ubližoval nebo bys byl/a svědkem toho, že někdo ubližuje tvému spolužákovi, na koho by ses obrátil/a?	84
Tabulka 13b: Kdyby tobě někdo ubližoval nebo bys byl/a svědkem toho, že někdo ubližuje tvému spolužákovi, na koho by ses obrátil/a?	85
Tabulka 13c: Kdyby tobě někdo ubližoval nebo bys byl/a svědkem toho, že někdo ubližuje tvému spolužákovi, na koho by ses obrátil/a?	85
Tabulka 14a: Máte na tvé škole výchovného poradce? Víš, kdo to je?	86
Tabulka 14b: Máte na tvé škole výchovného poradce? Víš, kdo to je?	86
Tabulka 14c: Máte na tvé škole výchovného poradce? Víš, kdo to je?	86
Tabulka 15a: Víš, co je to kyberšikana?	87
Tabulka 15b: Víš, co je to kyberšikana?	87

Tabulka 16a: Jsi denně připojen na internet?	87
Tabulka 16b: Jsi denně připojen na internet?	88
Tabulka 16c: Jsi denně připojen na internet?	89
Tabulka 17a: Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?	89
Tabulka 17b: Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?	90
Tabulka 17c: Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?	90
Tabulka 18a: Na internetu vyhledávám stránky s	91
Tabulka 18b: Na internetu vyhledávám stránky s:	91
Tabulka 18c: Na internetu vyhledávám stránky s	91
Tabulka 19a: Máš vlastní emailovou adresu, blog nebo stránku na facebooku?	93
Tabulka 19b: Máš vlastní emailovou adresu, blog nebo stránku na facebooku?	93
Tabulka 19c: Máš vlastní emailovou adresu, blog nebo stránku na facebooku?	93
Tabulka 20a: Dostal(a) jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala?	94
Tabulka 20a: Dostal(a) jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala?	94
Tabulka 20a: Dostal(a) jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala?	94
Tabulka 21a: Řekl/a jsi o tom někdy někomu?	95
Tabulka 21b: Řekl/a jsi o tom někdy někomu?	96
Tabulka 21c: Řekl/a jsi o tom někdy někomu?	96
Tabulka 22a: Zúčastnil/a jsi se na vaší škole někdy nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana?	97
Tabulka 22a: Zúčastnil/a jsi se na vaší škole někdy nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana?	97

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Vzor dotazníku

P II: Otázky pro metodika prevence

P III: Rozhovor s metodikem prevence školy č.1 a Rozhovor s metodikem prevence školy
č. 2

PŘÍLOHA P I:

DOTAZNÍK

„POSTOJ a ZKUŠENOSTI ŽÁKŮ 2.st. ZÁKLADNÍ ŠKOLY SE ŠIKANOU A NÁSILÍM“

Milá žákyně, milý žáku,

obracím se na Tebe a Tvé spolužáky s žádostí o spolupráci při psaní mé diplomové práce, ve které zpracovávám problematiku násilí a šikany žáků 2. stupně základních škol na Hodonínsku. Součástí mé práce je i tento dotazník, potřebuji totiž dostatek informací o povědomí a postoji žáků ZŠ k násilí a šikaně.

Dotazník se vyplňuje anonymně, tzn. nemusíš ho podepisovat. Cílem není to, aby všichni odpovídali stejně, ale to, aby každý dotázaný vyjádřil svůj názor. Jen pravdivá odpověď je smysluplná odpověď.

Děkuji Ti za Tvůj čas a ochotu spolupracovat při vyplňování dotazníku.

Hana Okáníková

Instrukce pro vyplnění dotazníku:

Vybranou odpověď zakroužkuj, doplň číslovku nebo popiš vlastními slovy.

1) Jsi :

- a) chlapec   b) dívka

2) Do které třídy ZŠ chodíš? (uveď) .....

3) Bydliště máš :

- a) ve městě   b) na vesnici

4) Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

5) Myslíš si, že je někdo z tvých spolužáků panovačný nebo agresivní?

- a) ne
- b) ano, jeden
- c) ano, několik
- d) nevím

6) Co si myslíš o šikaně? Šikana je podle tebe :

- a) odsouzení hodné násilí
- b) zábava, které se klidně rád zúčastním
- c) normální věc, která se běžně děje a patří k životu
- d) o tom jsem nikdy nepřemýšlel(a)

7) Kterou z vyjmenovaných činností považuješ za šikanování? (můžeš označit více odpovědí)

- a) nadávání
- b) zesměšňování a urážení
- c) pomluvy a ignorování
- d) postrkování
- e) ničení cizích věcí
- f) vyhrožování
- g) bití, kopání

8) Stal(a) jsi se někdy obětí šikany? Ublížoval ti někdy, někdo?

- a) ne
- b) ano (uveď jakým způsobem) .....

9) Řekl(a) jsi o tom někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

- a) ano (uveď komu) .....
- b) ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného
- c) ne, styděl(a) jsem se
- d) neřekl(a) (uveď proč) .....

10) Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a)? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na otázku č. 8 ne)

- a) ano
- b) ne

11) Víš o někom ze své školy, kdo šikanuje spolužáky?

- a) ne
- b) ano

12) Víš o někom ze své školy, komu bylo nebo je ubližováno?

- a) ano
- b) ne

13) Kde se to děje?

- a) ve třídě o přestávce
- b) v šatně
- c) na WC
- d) cestou ze školy
- e) jinde (uveď).....

14) Myslíš si, že v případě potřeby by ti některý z učitelů byl schopen se šikanou pomoci ?

- a) ano k učitelům (učiteli) na naší škole mám důvěru
- b) myslím si, že ano
- c) myslím si, že ne, k učitelům na naší škole nemám důvěru

15) Kdyby tobě někdo ubližoval nebo kdybys byl(a) svědkem toho, že někdo ubližuje tvému

spolužákovi, na koho by ses obrátil(a)?

- a) na svého kamaráda
- b) na třídního učitele
- c) na některého jiného učitele
- d) na metodika prevence
- e) na své rodiče
- f) na pana ředitele
- g) nevím
- h) na nikoho

16) Máte na tvé škole výchovného poradce? Víš kdo to je?

- a) ano máme, vím kdo to je
- b) ano máme, ale nevím, kdo to je
- c) nevím
- d) ne, nemáme

17) Víš co je to kyberšikana?

- a) ano (popiš vlastními slovy) .....
- b) ne

18) Jsi denně připojen na internet?

- a) ano
- b) ne

19) Zajímají se rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky vyhledáváš?

- a) ano, k počítači mám omezený přístup a rodiče zajímá k čemu ho používám
- b) ne, počítač mám v pokoji a můžu s ním pracovat jak dlouho chci
- c) k počítači mám sice omezený přístup, ale rodiče se nezajímají o to, k čemu ho používám

20) Na internetu vyhledávám stránky s:

- a) se zprávami
- b) s hrami
- c) s erotikou
- d) s hudbou a filmy
- e) se seznamkou s lidmi
- f) jiné (uved').....

21) Máš vlastní emailovou adresu, blok nebo stránku na facebooku ?

- a) ano
- b) ne

22) Dostal(a) jsi někdy sms, mail nebo jinou elektronickou zprávu, která by tě zesměšňovala, ponižovala nebo urážela?

- a) ano, jednou
- b) ano několikrát
- c) ne

23) Řekl(a) jsi o tom někdy někomu? (nevyplňuj, je-li tvá odpověď na předcházející otázku záporná)

- a) ano (uved' komu) .....
- b) ne, nepovažoval(a) jsem to za nic závažného
- c) ne, styděl(a) jsem se
- d) neřekl(a) (uved' proč) .....

24) Zúčastnil(a) jsi se na vaší škole někdy nějaké besedy, přednášky nebo projektu na téma šikana nebo kyberšikana?

- a) ano, jednou
- b) ano, vícekrát
- c) ne

PŘÍLOHA P II: OTÁZKY PRO METODIKA PREVENCE

1. Jak dlouho působíte na této škole jako učitel(ka) ?
2. Jak dlouho vykonáváte na této škole funkci metodika prevence?
3. Co je náplní Vaší práce jako metodika prevence?
4. Máte na Vaší škole zpracovaný MMP? Kdo se podílí na jeho vypracování a jakým způsobem jsou s ním žáci a rodiče seznamováni?
5. Považujete šikanování na vaší škole za: velký problém nebo spíše za příležitostný jev?
6. Myslíte si, že se na Vaší škole vyskytují i případy tzv. skryté šikany (případy, které se Vám nepodaří odhalit)?
7. Převažuje řešení případů šikany nad řešením ostatních výchovných problémů?
8. Kolik případů šikany ročně odhalíte?
9. Jak se dovídáte o případech šikanování? Obrátí se na Vás samotná oběť šikany, upozorní na to jiný žák, rodiče oběti, jiní učitelé nebo se šikanování projeví jiným způsobem?
10. S kým z pedagogické sboru spolupracujete při řešení případů šikany?
11. Spolupracovali jste někdy při řešení případů šikanování s někým jiným než s rodiči? například s policií, pedagogicko – psychologickou poradnou, oddělením péče o rodinu a děti nebo nějakou jinou institucí?
12. Jak využívají žáci možnosti kontaktu s metodikem prevence či výchovným poradcem při řešení svých problémů?
13. Jaké metody pro prevenci šikanování na Vaší škole využíváte?
14. Probíhají na Vaší škole nějaké besedy, přednášky nebo projekty na téma šikana nebo kyberšikana?
15. Je na Vaší škole nějak zabezpečeno vzdělávání v oblasti šikany pro výchovné poradce nebo metodiky prevence?

PŘÍLOHA P III:

ROZHOVOR S METODIKEM PREVENCE ZŠ č.1

1. Jak dlouho působíte na této škole jako učitel(ka) ?

Letos je to 20 let.

2. Jak dlouho vykonáváte na této škole funkci metodika prevence?

Pět roků.

3. Co je náplní Vaší práce jako metodika prevence?

No myslím, že převážně je to ta primární prevence, tedy jednak sledovat obecně chování našich žáků ve škole, vztahy dětí k sobě navzájem a potom, sledovat situace, kdy se dostávají do styku s nějakými těmi škodlivými vlivy, jako kouření, alkohol, drogy a ty další teda, ať už je to teda i počítač, hry a podobné vlastně zlozvyky, které se u nich postupně můžou třeba pěstovat nebo vytvářet. Takže sledovat to chování dětí a potom v rámci školy tak vlastně zajišťovat spolu s ředitelstvím školy akce, besedy, přednášky, spolupracovat s různými institucemi to tam možná potom ještě dál budeme rozebírat. Ty instituce, které mám třeba tady zajišťují besedy, akce, které si s nimi domluvíme nebo které oni sami nabízejí a my potom přijmeme jejich nabídku. Také teda určitě každý rok se hodnotí tato činnost v oblasti prevence za rok je to teda vždycky hodnocení MPP za školní rok a na začátku vlastně před začátkem školního roku se vytváří plán na ten další školní rok, takže i to je v té náplni práce. Možná ještě potom doplníme.

4. Máte na Vaší škole zpracovaný MMP? Pokud ano, kdo se podílí na jeho vypracování a jakým způsobem jsou s ním žáci a rodiče seznamováni?

Takže MPP vlastně skládám dohromady já, ale určitě vždycky po promluvě nebo po poradě s vedením školy, po zpracování připomínek, které mají jednotliví vyučující, protože ty se tam musí všechny zapracovat. Taky po zhodnocení nebo zapracování problému, třeba které se v minulém období vyskytly tak aby byly v tom dalším programu zahrnuté, aby se s nimi vlastně dál pracovalo. Rodiče jsou seznámeni určitě na začátku školního roku, hned během prvních dvou týdnů školního roku, kdy mají třídní schůzky a MPP je vlastně součást nebo vlastně druhá část našeho školního řádu.

5. Považujete šikanování na vaší škole za velký problém nebo spíše za příležitostný jev?

Určitě je to u nás jenom příležitostný jev a navíc vždycky jsme se chválili tím, že nemáme vlastně nebo jsme neměli žádný případ konkrétní šikany, jenom spíše jako ojedinělé jevy že to byla třeba ojedinelá rvačka bitka dětí nebo nějaké takové napadení z aktuální situace ale ne takové které by pokračovalo jako šikana, že to nemělo trvání.

6. Myslíte si, že se na Vaší škole vyskytují i případy tzv. skryté šikany (případy, které se Vám nepodaří odhalit)?

No já si myslím, že vzhledem k tomu, že tady těch případů šikanování máme opravdu nulové procento nebo minimálně, jsou to jenom vždycky jednotlivé takové aktuální situace, kdy to děti řeší bouchnutím a podobně nebo škaredým slovem, takže ta skrytá šikana myslím si že teda není.

7. Kolik případů šikany ročně odhalíte?

To tak bych řekla nula, jeden, ale není to šikana v pravém slova smyslu, která by měla jako návazný nějaký průběh.

8. Převažuje řešení případů šikany nad řešením ostatních výchovných problémů?

Nepřevažuje. Ale pro prevenci se určitě dělá hodně ať už jsou to ve třídách učitelé nebo v jednotlivých předmětech takže ti určitě dělají maximum a určitě při každé příležitosti během učiva, vyučování nebo i během různých akcí jako to využijí na to aby na děti působili.

9. Jak se dovídáte o případech šikanování? Obrátí se na Vás samotná oběť šikany, upozorní na to jiný žák, rodiče oběti, jiní učitelé nebo se šikanování projeví jiným způsobem?

Tak tady asi ty tři případy jsou možná ty nejčastější že teda buď to dítě že pokud to dítě neměli jsme snad takovou šikanu v pravém slova smyslu a ty děti se většinou nebojí říct učiteli nebo třídnímu učiteli výchovnému poradci nebo i mně že řeknou teda co se stalo a když teda případ zjistíme my tak zase my oslovíme děti, ale i rodiče a by věděli, jak to proběhlo, jak se to řešilo a vždycky máme všechno určitě v té skupince kde to probíráme s rodiči s výchovným poradcem, semnou i s těmi dětmi máme to zapsané, abychom ten případ uzavřeli aby se opravdu dalo nějaké řešení věděli a děti si uvědomili teda ať už tam

byl nějaký viník nebo někdo kdo byl jako napadený, jakou roli v tom sehráli a jaký trest třeba nebo postih za to mají třeba nějaké to kázeňské napomenutí.

10. S kým z pedagogické sboru spolupracujete při řešení případů šikany?

No určitě by to bylo s třídním učitelem, nebo s učitelem který byl přítomen nějaké té konkrétní situaci a potom i s výchovným poradcem a to se myslí v rámci školy. Rodiče teda přizveme taky, když je to případ kde teda musí být s tím seznámeni.

11. Spolupracovali jste někdy při řešení případů šikanování s někým jiným než s rodiči? (například s policií, pedagogicko – psychologickou poradnou, oddělením péče o rodinu a děti nebo nějakou jinou institucí?)

Já myslím, že tady ty instituce používáme nebo s nimi spolupracujeme v jiných případech, ale nebyl tady případ šikany kdy by jsme museli je oslovit nebo někam nahlásit třeba na nějaký ten sociální odbor.

12. Jak využívají žáci možnosti kontaktu s metodikem prevence či výchovným poradcem při řešení svých problémů?

No já myslím, že v první řadě jdou za vyučujícím třeba který u toho byl nebo třídním učitelem, který je jim jaksi v té třídě asi nejbliže. A že se to k výchovnému poradci nebo k metodikovi prevence dostane jako by v druhém sledu, následujícím. Málo teda využívají, protože ty případy konkrétně šikany jako nemáme.

13. Jaké metody pro prevenci šikanování na Vaší škole využíváte?

No tak jsou to určitě ty běžné vyučovací hodiny kdy různá témata v jednotlivých předmětech vlastně učitele vedou k tomu, že to využije pro prevenci. A určitě ty metody budou rozhovor, přednášky, besedy, ty besedy a přednášky nám dělají právě ty instituce o kterých tam už byla řeč jako policie, pedagogicko psychologická poradna, možná tyto, možná i ze strany lékaře něco proběhlo a co ještě další, jsou to v rámci dramatické výchovy, scénky nebo takové situace, které děti přehrávají, vymyšlené, do kterých se mohou dostat třeba. Co ještě jsem neřekla kromě dozoru na chodbách a šatnách je to zpracování i výtvarné třeba zpracování v rámci výchovy ke zdraví ve formě plakátů nějakých takovýchto aktivit. No třeba je to využívání různé techniky, třeba máme programy, které jsou nazvané...jsou to foto seriály obrázkové, nafocené a tam jsou zpracována do devíti filmů vlastně jednotlivá témata tady té prevence a tam vlastně děti to

sami čtou ten komentář nebo sami svými slovy komentují, co se tam na obrázku zrovna odehrává, třeba jestli tam ti účastníci to měli řešit jinak nebo si měli něco jiného říct jak se měli zachovat té situaci.

Schránky důvěry máme, děti ví ke to je, vlastně už od té první třídy si to ukazujeme a ví od malička, kde to tady mají a myslím, že nejvíce jsou zvyklí se obrátit na ty nejbližší na vyučující, na třídní.

Peer program tady nemáme akorát jsem byla na školení jako metodik prevence a tam jsem teda načerpala opravdu dost nápadů dobrých takových aktivit, které třeba v rámci výchovy ke zdraví se s dětmi potom provádějí. To bylo opravdu jako nápady vynikající. Co jsem ještě chtěla já říct. Jo takové ty programy máme na Littneru to je vždycky to třídní soustřední dětí po třídách, teda jednotlivě třída. A tam určitě pro prevenci i pro vztahy ve třídě, pro řešení problémových situací do kterých se dostávají tak tam se udělá strašně moc i v rámci těch her nebo aktivit, které tam mají.

14. Probíhají na Vaší škole nějaké besedy, přednášky nebo projekty na téma šikana nebo kyberšikana?

Tak přímo teda projekt teda na téma šikana ne, ale náš projekt „Pavučina vědomostí“ zahrnuje i prevenci a je to teda především primární prevence, která má předcházet, aby tady ty jevy nevznikaly. Besedy, přednášky už jsem říkala s policií hlavně, ti mají trvale už několik let v jednotlivých ročnících témata které s dětmi probírají. a návazně teda v každém ročníku to pokračuje.

15. Je na Vaší škole nějak zabezpečeno vzdělávání v oblasti šikany pro výchovné poradce nebo metodiky prevence?

No určitě se můžeme účastnit nebo se účastníme podle možností, podle časových možností toho, toho co pořádá pedagogicko psychologická poradna bylo to teda i do na ty akce pedagogicko psychologické poradny do Břeclavi, tam zrovna ty Peer programy, tam jsem byla. Co tam máme ještě. Ale soustavné vzdělávání pro to není, jsou to akce, které jsou nám nabízeny.

ROZHOVOR S METODIKEM PREVENCE ZE ŠKOLY Č. 2

1. Jak dlouho působíte na této škole jako učitel(ka) ?

Letos to bude už 13 rokem.

2. Jak dlouho vykonáváte na této škole funkci metodika prevence?

Zhruba asi 10 let. Já jsem vlastně začala vykonávat metodika prevence hned, jak jsem nastoupila, potom jsem byla 3 roky na mateřské a pak jsem se k tomu vrátila, takže zhruba asi tak těch 10 let.

3. Co je náplní Vaší práce jako metodika prevence?

Náplní mé práce jako metodika prevence je vypracování a realizace Minimálního preventivního programu, dále mám na starosti proškolení a takovou tu koordinaci pedagogických pracovníků na naší škole. Pořádání besed zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů. No a hlavně řešení projevů agresivity, záškoláctví, kouření, šikany a jiných sociálně-patologických jevů u našich žáků.

4. Máte na Vaší škole zpracovaný MMP? Kdo se podílí na jeho vypracování a jakým způsobem jsou s ním žáci a rodiče seznamováni?

MPP připravuji s výchovným poradce, ale i s ostatními členy pedagogického sboru. Rodiče jsou s MPP seznamováni na třídních schůzkách i osobních konzultacích, žáci v třídnických a vyučovacích hodinách. Prostřednictvím tisku a internetu je s ním seznámena i široká veřejnost.

5. Považujete šikanování na vaší škole za: velký problém nebo spíše za příležitostný jev?

Myslím si že spíše za příležitostný jev, máme tady jiné problémy, které řešíme častěji než šikanu.

6. Myslíte si, že se na Vaší škole vyskytují i případy tzv. skryté šikany (případy, které se Vám nepodaří odhalit)?

Myslím si, že tento problém je na všech školách takže si myslím že i na této škole to je, protože nikdy učitel nevidí všechno a když to ty děti neřeknou nebo když to nevyčítíme tak o tom opravdu nevíme.

7. Převažuje řešení případů šikany nad řešením ostatních výchovných problémů?

Zatím nepřevažuje a myslím si, že ani převažovat nebude, řešíme jiné problémy, co se týká hlavně záškoláctví, kouření, pití alkoholu a jiných problémů.

8. Kolik případů šikany ročně odhalíte?

Tak přesně vám to neřeknu, ale někdy je to třeba 3, 4 případy.

Letos musím to teda zařukat, zatím jeden případ v 6. třídě kde spíše šlo o takové to pošťuchování, nebyla to přímo šikana, ale už by se to mohlo přirovnat k šikaně. Takže letos ještě nic.

9. Jak se dovídáte o případech šikanování? Obrátí se na Vás samotná oběť šikany, upozorní na to jiný žák, rodiče oběti, jiní učitelé nebo se šikanování projeví jiným způsobem?

Myslím si, že všechny tyto způsoby byly využity, někdy se obrátí přímo oběť, ale většinou ne sama, ale prostřednictvím kamaráda nebo prostřednictvím mailu, který děti na mě mají.

Někdy na to upozorní děti ve třídě někdy si všímáme sami hlavně třeba při v hodinách rodinné výchovy, kdy děti prostě nám dají sami impulzy a dokonce se nám 2 krát stalo, že psali rodiče, že mají podezření na šikanu.

10. S kým z pedagogické sboru spolupracujete při řešení případů šikany?

Spolupracujeme vlastně celý pedagogický tým. Ať už je to výchovný poradce, třídní učitelé, pan ředitel, vlastně všichni.

11. Spolupracovali jste někdy při řešení případů šikanování s někým jiným než s rodiči? například s policií, pedagogicko – psychologickou poradnou, oddělením péče o rodinu a děti nebo nějakou jinou institucí?

Už tu byl případ rozsáhlejší šikany, který trval delší dobu tak to vždycky voláme vlastně kurátora, sociálního pracovníka, teda tu policii teda zatím ne.

Většinou spolupracujeme s pedagogicko-psychologickou poradnou. Tak.

12. Jak využívají žáci možnosti kontaktu s metodikem prevence či výchovným poradcem při řešení svých problémů?

Využívají docela hojně, já mám 2 krát týdně na to stanovené konzultační hodiny takže ty děti ví, že tady pro ně sem, ale kdykoliv mají problém, tak můžou přijít a řešíme je, takže ví o tom.

13. Jaké metody pro prevenci šikanování na Vaší škole využíváte?

Tak v první řadě je to primární prevence. Kromě tradičních metod v rámci běžných vyučovacích hodin, jsou využívány i jiné metody například: v rámci občanské výchovy využíváme velmi často kruhových rozhovorů a při nich se dá zjistit, jak který žák na tom je, jestli třeba nemní vyčleněn z kolektivu a tak dále. Ještě můžu uvést různé besedy, diskuze, ale i v dramatické výchově hraní rolí, obhajoba určitého názoru, trénování způsobu odmítání apod. Součástí této primární prevence jsou i dozory na chodbách a šatnách a v poslední řadě je to školní parlament

Schránku důvěry jako takovou nemáme, ale já mám založený na to zvláštní mail, kam děti případně můžou psát jakékoli problémy.

14. Probíhají na Vaší škole nějaké besedy, přednášky nebo projekty na téma šikana nebo kyberšikana?

Teď se přiznám, že momentálně nic takového nebylo, ale my vlastně v rámci ŠVP nebo v hodinách občanky nebo rodinné výchovy ten téma probíráme ale teďko na konci března máme domluvenou besedu přímo s tvůrci pořadu Seznam se bezpečně, která se týká šikany, takže bude beseda.

15. Je na Vaší škole nějak zabezpečeno vzdělávání v oblasti šikany pro výchovné poradce nebo metodiky prevence?

Určitě v hojné míře, pedagogické středisko kam chodíme nabízí spoustu a spoustu prostě vzdělávacích kurzů já jsem vlastně byla před dvěma lety na vlastně skoro půl ročním kurzu, které vedla Renata Lišková, která je specialista na šikanu takže myslím, že to mě dalo strašně moc.